

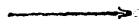
శ్రీ పరవస్తు చిన్నసూరి గారు 1871లో ల్రాసిన బాలవ్యక్తరణము ఇక్కడ చూడవచ్చు.
ఈ పుస్తకము కాపీరైట్ హక్కుల సంగతి తెలియదు. ఎవరికంయనా అభ్యంతరాలు
డన్నచే తెలియపరచిన వెంటనే ఈ ప్రతి ఇక్కడి నుండి తేలగించబడుతుంది అని
తెలియచేసుకోవటమైనది.

మాగంటి వంశీ మెహాన్

<http://www.maganti.org/>

శ్రీహాయ్ గ్రీవాయనముః.

బాలవ్యకరణము

పరవత్త, చిన్నయ్య సూర్య ప్రజీతము.

ఇది

ప - వేంకటకృష్ణయ్య చేత

ముద్రింపించి ప్రకటింపబడియు.

FOURTH EDITION.

MADRAS:

ED BY W. PUSHPARATHA CHETTY
AT THE KALARATNAKARAM PRESS:

103, Armenian Street.

1871.

ఏ తిక.

ఆంధ్రభాషకు లక్షణగ్రంథములు ప్రాచీనులు చేసినవి పెక్కలు కానబడుచున్నవి. కొన్నిలక్షణగ్రంథముల పేట్లమాత్రమిష్టుడు ఇనబడుచున్నవి. కానబడు గ్రంథములందు సంస్కృత సమములకు లక్షణములు బహుతరముగారచింపబడిన విగాని తక్కినభాషకు విశేషాకారముగారచియింపబడినవికావు. కాంబట్టి యాలక్షణగ్రంథములు చదువువారికి నిస్సందేహముగా వచనరచనాసేయు కొశలము చిరకాలము బహులక్ష్మీములందుఁ బరిత్రముచేయక రానేరము. భాషాసమస్తికి లక్షణగ్రంథము కుదిరినపత్రమందంత శ్రీమపడబునిలేము. తుదుకు లక్ష్మీపరిజ్ఞానముచాలనిలక్షణపరిజ్ఞానమంత సౌఖ్యముకాదుగాని తుదముట్టస్త ర్వ్యలక్షణపరిజ్ఞానము లక్ష్మీపరిజ్ఞానముచేతనే సాధించుటమిక్కిలిదుప్రారము - కాంబట్టి యట్టికొఱతవారింపబుయాని పెక్కలక్ష్మీములు పలుమాటు సావధానముగాఁ బరిశీలించి రచనాప్రణాళికనిర్ణయించుకొని నానేన్నుకొలదిని సంస్కృతభాషతో సూత్రగ్రంథ మొకటికావించితిని. ఆగ్రంథము బాలురుకు సుసాధముగాకుండుటవలన దాన్నయిందవి సూత్రములుకొన్ని తెలిగెంచిప్రకృత గ్రంథరూపముగారచించినాడ.

కందము.

మానితపునడకపేరిచు

మానసమునకింపుఁబెంపమనునునఁచలకేణ

బోనిడినీరస్తీరము

జానుగ్కీరంబుగొనుట్టసహజముకాడే.

శ్రీహాయ గ్రీవాయనమః.

క. శ్రీలతకుంబాకయవృవ

శైలంబునవెలసితనదుచాయ కెలయథ

న్యోళిదగమాన్చి కోర్యాలు

చాలంగానొసఁగుకల్ప సాలముఁగొలుతుణ.

క. అనయములలితో త్తులతో

నొనరుపడంగూర్చిలక్ష్మీయోజనమొప్పం

గనుబాలవ్యూకరణం

ఒనుగాలక్షణమొనర్తునాంధ్రంబునకుణ.

గ. దిక్కువర్షునముగఁడెలిపెదనిందుల

క్షణముగానబూర్యకవులలక్ష్మీ

ములనులాంతీలక్ష్ములఁగాంచితక్కుల

క్షణమెఱింగికొనుడు చతురమతులు.

—శ్రీహాయ—

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

బా ల వ్యా క ర ణ ము.

సంజ్ఞాపరిచ్ఛదము.

సంస్కృతమునకువర్ణములేబడి. १

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఉ ఊ ఇ ఇ ఏ ఏ అం అః॥క ఖ
గ ఘ జ చ ఛ జ ర్థ ఇ ట త ద థ ణ త థ ద థ న ప ఫ బ భ మ
య ర ల వ శ ష స హ శ ॥ ఇందకారామలస్యులు-క కారామలు
హాలూలు-లిష్టు లీయాఘమిణాగుననే మీదునెఱుంగునది.

ప్రాకృతమునకువర్ణములునలువచి. २

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఉ ఊ ఇ ఇ ఏ ఏ అం అః॥క ఖ గ ఘ జ ర్థ ట త ద థ
ణ త థ ద థ న ప ఫ బ భ మ య ర ల వ స హ శ ॥ కొందరుము
తంబున ప్రాస్యవక్రంబులును బ్రాకృతంబునందుఁ గలవు - కొఁ
దఱమసతంబున వక్రతమంబులుం గలవు ॥ ఎ ఏ ఒ ఒ లు వక్రము
ఉని - ఐ శ్చో లువక్రతమములని ప్రాచీనులువ్యవహారింతురు.

తెనుఁగునకువర్ణములుముప్పదియాఱు. ३

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఉ ఊ ఇ ఇ ఏ ఏ ఎ ఏ ఒ ఒ అం అః ॥ క గ చ జ జ ట
స ణ త ద న ప బ మ య ర ల వ స హ శ.

బు బుం ఉ గూ విసర్గ ఖ చ ర థ ఫ
ఫు రు థ థ భ జ ఇ శ ష లు సం
స్తృత సమంబులను గూడి తెలుగు
న వ్యవహారింపబడు. ४

బుతువు - పిత్రాణము - క్రూపము - గూకారము-మంఖిము-ఖ
త్తము - ఘుటము - ఛత్రము - రుఱము - కంరము - థక్కె-రథము-
థరణి - ఘణము - భయము - వ స్త్రీ - ఆజ్ఞ - శరము - మండము-
క చటతపలుపరుషంబులనిగజడద
బలుసరశంబులని చెప్పంబడు. ५
ఇతరములగుహాల్లుస్థిరములు. ६

ఖ ఫు జ థ రు ఇ ర థ ఇ థ న ఫ భ మ య ర ల వ శ ష స హ శ
దంత్యతాలవ్యంబులయినచజలు
సవర్ణంబులు. ७

తాలవ్య చకారంబుదంత్య చకారంబునకును దాలవ్యజకారంబు
దంత్య జకారంబునకును గ్రాహకములని తాత్పర్యము.

ఇ ఈ ఎ ఏ లంగూడిన చజలు

తాలవ్యంబులు. ८

చిలక - చీమ - చేలి - చేమ - జిల - జిడి - జెట్టి - జేడె.

అ ఆ ఉ ఊ ఒ ఓ ఔ లంగూడిన

చజలుదంత్యంబులు. ९

చలి - చాప - చుక్క - చూపు - చొక్కు - చోటు - చౌకు - జము
డు - జాతర - జున్న - జూలు - జొన్న - జోలి - జోకు - పిదంత
ములయినచజలు, సమేతరశబ్దములందు లేవు.

సంస్కృత సమంబులందికా
రాంతమీలయినశబ్దములయిప
థాచజలుబహువచనంబుపరం
బగునపుషుదంత్యములగును. १०

ఇవిదప్పసంస్కృతసమంబులందు దంత్యచజలు లేవనితాత్ప
ర్యము - ఉపథయనఁగాదుదివర్ణమునకుముందువర్ణము - అర్చి-
అర్చులు - రోచి - రోచులు - వీచి - వీచులు - రాజి - రాజులు - వా
జి - వాజులు - మటియురాజుశబ్దం బొక్కెటి దంత్యయుక్కంబు
కానంబడియెడి. ఇతరములయిన చజలకుదాహరణములు - చం
ప్రుఁడు - చామరము - చుక్కిక - చూర్ణము-చోరుఁడు-చౌర్యము-
జయము-జాతి-జుగుపు-జూటము-ఇత్యాదులు.

సకారంబుడ్రుతంబు-११

ద్రుతాంతములయినపదములుద్రుత

ప్రకృతికములు. १२

ప్రథమాకయపట్టియొక్కె తరములయిన విభక్తులు - ఉ
త్తమపురుషైకవచనంబులు - భూత తథార్థావ్యర్థకప్రథమ పు
రుషైకవచనంబులు - ఆశీరావ్యథంబులయిన యొడుత వర్ణకం
బులు - శత్రుతుమానంతర్య చేదావ్యథకంబులు - నేనుతానుప

దంబులు - వలెప్రభృతులును - ద్రుత ప్రకృతికంబులు - న స్నేహ - నాచేత్త - నాతోడ్డ - నాకోఱుడ్ - నావలగ్డ - నాకంట్ట - నాకుడ్ - మాలోపల్డ - మాయందుడ్, వత్సుడ్-వ చ్చెద్డ - వచ్చెడ్ - వచ్చుడ్-వచ్చెడుడ్, ప్రసన్నులయ్యుడ్-కావుత్త - కొట్టుచుడ్ - కొట్టుడ్ - కొట్టుగ్గె-కొట్టుడుడ్-కొట్టీన్డ, వల్డ, ఎంతయ్యుడ్-పోల్డ, అయ్యుడ్, ఇత్యాదులూ హ్యాంబులు.

ద్రుతప్రకృతులుగానిశబ్దింబులు

కళలనంబడు. १३

రాముడు - రాములు - హాయము - విష్ణువు- గోడ-మేడ-అయ్య - అమ్మ - రామునికయి - జ్ఞానముంబట్టి- నాయైక్క-వ చ్చిరి - వచ్చితివి - వచ్చితిరి - వచ్చితిమి- రాండు-రారు-రాదు-రావు - రాము - కొట్టుక - తిట్క- ఎత్తిలి-బత్తిలి-ఊరక - మి స్నుక-బళీ-అక్క-ట-ఏల-ఇత్యాదులూహించునది.

ప్రాస్వముమింది ఖండబించువు

నకుఁ బూర్టుబించువువై కల్పికము

గనగును. १४.

అడుకువ - అడంపువ - అరఁటి - అరంటి - ఎఱుఁగుట ఎఱుంగుట - బలఁగము - బలంగము - మగఁటిమి - మగంటిమి.

దీర్ఘముమిందసాధ్యపూర్ణములేదు. १५

వాండు - వీడు - రాండు - లేడు- కాఁబోలు-కాఁబ్బి-గోగులు - రేగులు.

సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము.

సంస్కృత సమేతరములయిసు తెలుగు శబ్దింబులయందుఁ బరు షసరశంబులకు ముందేబించువు కానంబడుచున్నది. १६

→ →
వంకర - కలఁకువ - మంచు - త్రాంచు - దంట - దాఁటు-కొంత-కోత. ఇత్యాదులూహ్యాంబులు.

యకారంబునువువూ ఏవోలునుడె బుఁగుమాటలకు మొదట లేవు. १७

ఎవఁడు - ఎక్కిడ - ఏమి - ఏలు- ఉండ-ఊరు- ఒకఁడు- ఓడ || హారియతఁడునిద్రవోయెణిటిచోణ్ణ సంధివశంబున వచ్చిన యకారవకారంబులుగాని పూర్వసిద్ధంబులుగావు - ఏంధ్రవోథ వ్యశబ్దములుదప్ప సంస్కృతసమంబులందు స్ఫిహాతము వు వూ ఏవోవ్ణాదులగుశబ్దింబులులేవని యెఱుంగునది - ఉదకము - ఉంర్పిక - ఓదనము॥

యరలవలు లఫువులని యలఫు వులని ద్వివిధంబులగు. १८

హారియతఁడు - ఇత్యాదులందాగమయకారములఫువు- తక్కి-సయకారములఫువు || విఱుగుమెఱుగిత్యాదులందు రేఫంబలఫువు - ఇదేశకట రేఫమునిచెప్పుబును - శకటరేఫమత త్స్రమతద్ధువములందులేదు - పెరుగుకరుగిత్యాదులందు రేఫంబులఫువు || ఏఁబుపాశులుత్రాఁబులని బహుత్యమందురలడలకాదేశమయినశకారములఫువు - తలనెలయిత్యాదు లందలి లకా

రములఘువు || అతఁడువలికి నిత్యాదులందున్న పాదేశవకార ములఘువు - తక్కి-నవకారములఘువు || వర్షా సమామ్మాయమందలి శకారమువ్యాంతరముగాని యలఘు శకారముగాదని యెఱుంగునది.

సంస్కృతప్రాకృతతుల్యంబగుభావతత్త్వ

మంబు. ८८

సంస్కృతము	సంస్కృతసమము
రామః	రాముడు
విద్యౌ	విద్యై
హరిః	హరి
ధేనుః	ధేనువు
భూః	భూపి
పితా	పిత
గో	గోవు
నాః	నావ
ద్వ్యాః	ద్వి
హృద్	హృది
జగత్	<div style="display: flex; align-items: center;"> { జగత్తు { జగము </div>

ఇత్యాదులూహ్యంబయలు.

సంస్కృతము - ప్రాకృతము - ప్రాకృతసమము.
అగ్నిః... ... అగ్ని... ... అగ్ని
అటిః... ... ఆటి... ... ఆడి

ఆలిః	...	{	చీలి... ... చీలి
పడ్జోస్	...		
కటుః	...	కార్లో	కారము
గౌరవమ్	...	గౌరవం	గౌరవము
జటా	...	జడా	జడ
మిరా	...	మేరా	మేర...
యమి	...	జమో	జముడు
రాజీ	...	రాణీ	రాణి
శృంగారః	...	సింగార్లో	సింగారము
శ్రీః	...	సిరి...	సిరి

ఇత్యాదులేఱుంగునది.

సంస్కృతప్రాకృతభవంబగు

భావతద్వావంబు. ७०

సంస్కృతము	సంస్కృతభవము
ఆకాశః	ఆకాశము
మడ్యమ్	గోడ
చద్వర్షిః	చందురుడు
తమిడ్మిః	తమిగము
తామరస్మ్	తామర
నారాచః	నారసము

నిభః	{ నెపము నెవము
ముఖమ్	
మృగః	{ మొకము మొగము
	{ మొకము మొగము
వక్రః...	వంకర
వేసురః...	వేసుడము
సముద్రః	సంద్రము
సూచి	సూది
స్తురః	మరుడు
హరణమ్	అరణము
హరితాశమ్	హరిదశము

ఇత్యాదులుగ్రహించునది.

సంస్కృతము.	ప్రాకృతము.	ప్రాకృత భవము.
అజ్ఞారః	ఇంగాలో ...	ఇంగలము →
అప్సరాః...	అచ్ఛరా... ...	అచ్ఛర
అశ్వర్యమ్	అచ్ఛేరం ...	అచ్ఛేరవు
పణ్ణాశత్	పణ్ణాసా ...	పనసు
పృథివీ...	పుథివీ... ...	పుడమి
ప్రయాణమ్	పయాణం...	పయనము
ప్రవాశః	పవాల్ఫో	{ పవడము పగడము

మత్సరః	మచ్ఛరో ...	మచ్ఛరము →
యజ్ఞః	జణో ...	జనుము
లత్తీః	లత్తీ... ...	లచ్చి
విష్ణుః...	విష్ణూ ...	వెన్నఁడు →
వైద్యః	వేష్టో ...	వేజు
స్త్రవ్యః	ఖంభో ...	కంబము
స్తూలమ్	ధోరం...	తోరము

ఇత్యాదులు తెలియునది.

త్రిలింగదేశవ్యవహారసిద్ధంబగు
భాషదేశ్యంబు. ॥१॥

ఉరు - పేరు - ఇల్లు - ముల్లు - కోటు - పేటు - దూడు - మేడు -
కోతె - లేతె - తావి - మోవి - ఇత్యాదులరయునది.

లత్కణవిరుద్ధంబగుభాషగ్రాహ్యంబు. అఱ
వస్తాడు. తెస్తాడు. వచ్చేరి - తెచ్చేరి - వచ్చేవాడు -
తెచ్చేవాడు - వచ్చేటివాడు - తెచ్చేటివాడు. తూభాషప్ర
యోగంబునక్సర్వాంబు.

ఆర్యవ్యవహారంబులదృష్టంబుగ్రాహ్యంబు ॥३॥

పెద్దలువ్యవహారించినమాట గ్రామ్యంబయిన్ గ్రహిం

పందగునని తాత్పర్యము. కఱకంతుడు ప్రాణగొడ్డము, జీవగొడ్డి, కపీలకస్తులు, కపీలగొడ్డము, కపీలజడలు.

ఇదిసంబ్రాహ్మి పరిచ్ఛేదము.

—
సంధిపరిచ్ఛేదము.

ఉత్తునకచ్చిపరంబగునపుడు

సంధియగు. १

పూర్వపరస్వరంబులకుం బరస్వరంపేకాదేశంబగుట సంధియనంబడు. २

రాముడు	అతడు	రాముడతడు
సోముడు	ఇతడు	సోముడితడు
మనము	ఉంటిమి	మనముంటిమి
అతడు	ఎక్కడ	అతడెక్కడ
ఇతడు	బక్కడు	ఇతడొక్కడు

ఒ. ప్రథమేతర విభక్తి శత్రు చువర్షం
బులంమన్నయకారమునుసుసంధివై

కల్పికముగానగును. २

నన్నుడు	అడిగె	<table border="0"> <tr> <td>{ నన్నడిగె</td> </tr> <tr> <td>{ నన్నునడిగె</td> </tr> </table>	{ నన్నడిగె	{ నన్నునడిగె
{ నన్నడిగె				
{ నన్నునడిగె				
నాకొఱవుడు	ఇచ్చె	<table border="0"> <tr> <td>{ నాకొఱకిచ్చె</td> </tr> <tr> <td>{ నాకొఱవునిచ్చె</td> </tr> </table>	{ నాకొఱకిచ్చె	{ నాకొఱవునిచ్చె
{ నాకొఱకిచ్చె				
{ నాకొఱవునిచ్చె				

నాకుఁ	ఆదరువు ...	<table border="0"> <tr> <td>{ నాకాదరువు</td> </tr> <tr> <td>{ నాకునాదరువు</td> </tr> </table>	{ నాకాదరువు	{ నాకునాదరువు
{ నాకాదరువు				
{ నాకునాదరువు				
నాయంముఁ	ఆశ	<table border="0"> <tr> <td>{ నాయందాశ</td> </tr> <tr> <td>{ నాయంమనాశ</td> </tr> </table>	{ నాయందాశ	{ నాయంమనాశ
{ నాయందాశ				
{ నాయంమనాశ				
ఇందుఁ	ఉన్నాడు ...	<table border="0"> <tr> <td>{ ఇందున్నాడు</td> </tr> <tr> <td>{ ఇందునున్నాడు</td> </tr> </table>	{ ఇందున్నాడు	{ ఇందునున్నాడు
{ ఇందున్నాడు				
{ ఇందునున్నాడు				
ఎందుఁ	ఉంటివి ...	<table border="0"> <tr> <td>{ ఎందుంటివి</td> </tr> <tr> <td>{ ఎందునుంటివి</td> </tr> </table>	{ ఎందుంటివి	{ ఎందునుంటివి
{ ఎందుంటివి				
{ ఎందునుంటివి				
వచ్చుచుఁ	ఉండెను	<table border="0"> <tr> <td>{ వచ్చుచుండెను</td> </tr> <tr> <td>{ వచ్చుచునుండెను</td> </tr> </table>	{ వచ్చుచుండెను	{ వచ్చుచునుండెను
{ వచ్చుచుండెను				
{ వచ్చుచునుండెను				
చూచుచుఁ	ఏగెను	<table border="0"> <tr> <td>{ చూచుచేగెను</td> </tr> <tr> <td>{ చూచుచునేగెను</td> </tr> </table>	{ చూచుచేగెను	{ చూచుచునేగెను
{ చూచుచేగెను				
{ చూచుచునేగెను				

సంధి లేనిచోటస్వరంబుకంటెంబరంబయిన

స్వరంబునుయడాగమంబగు. ३

ఆగమంబనుగావ్యాధిక్యంబు

మా	అన్న	మాయస్తు
మిం	ఇల్లు	మీయల్లు
మా	ఉరు	మాయారు

అత్తునుసుసంధిబహులకముగానగు. ४

మేన	అల్లుడు	<table border="0"> <tr> <td>{ మేనల్లుడు</td> </tr> <tr> <td>{ మేనయల్లుడు</td> </tr> </table>	{ మేనల్లుడు	{ మేనయల్లుడు
{ మేనల్లుడు				
{ మేనయల్లుడు				
పుట్టిన	ఇల్లు	<table border="0"> <tr> <td>{ పుట్టినిల్లు</td> </tr> <tr> <td>{ పుట్టినయల్లు</td> </tr> </table>	{ పుట్టినిల్లు	{ పుట్టినయల్లు
{ పుట్టినిల్లు				
{ పుట్టినయల్లు				

చూడక... ... ఉండెను { చూడకుండెను
{ చూడకయుండెను

బహుళగ్రహణముచేత(ప్రీ)వాచకతత్స్వమసం
బోధనాంతంబులకుసంధిలేదు.

అశ్వు ఇచ్చెను అశ్వుయిచ్చెను
దూత ఇతఁడు దూతయితఁడు
చెలువుడు ... ఇందు చెలువుడయిందము
సంస్కృతయంబునకు సంధియగున్ని యథర్వాంచార్య
లుచెప్పిరిగాని దానికింబూర్వ కావ్యంబులంమఁ బ్రయోగంబు
మృగ్యంబు - ఆధునికకృతులంద్కొనెకచోట (ప్రీ)వాచక తత్స్వ
మంబులకుసంధిగానంబడియెడు - గంగనుకొనె - నైలతిచ్చెను-
వెలయాల్యాదులసంధిలేమిబాహుళకముచేతనేయని యూహిం
చున్నది.

ఏమ్యాదులయిత్తునకుసంధివైక
ల్పికముగానగు. १

ఏమి. హాటి. కిష్టి. అది. అవి. ఇది. ఇ
వి. ఏది. ఏవి. ఇదియాకృతిగణంబు,

ఏమి అంటివి { ఏనంటివి
{ ఏమియంటివి
మఱి ఏమి { మఱేమి
{ మఱియేమి
హరికిణ్ణ ... ఇచ్చె | హరికిచ్చె
| హరికినిచ్చె

క్రిమిపదంబులందిత్తునకుసంధివై
కల్పికముగానగు. २

వచ్చిరి అప్పుడు { వచ్చిరప్పుడు
{ వచ్చిరియప్పుడు
వచ్చితిమి ఇప్పుడు { వచ్చితిమిప్పుడు
{ వచ్చితిమియప్పుడు

మధ్యనాపురుషక్రియలయందిత్తున
కుసంధియగును. २

ఏలితివి అపుడు ఏలితివప్పుడు
ఏలితి ఇపుడు ఏలితిపుడు
ఏలితిరి ఇపుడు ఏలితిరిపుడు
కౌరంబైనయిత్తునకుసంధిలేదు.
వచ్చి ఇచ్చెను వచ్చియిచ్చెను
.. ఇంకామలకుడప్పుత్రుతప్రకృతిక
ములకుసంధిలేదు. ३

ప్రథమేతరవిభ్త్తికిఫిఫిరవకొశంబుగావున దిగ్నిబోధించెడ్ని.

వచ్చుణ్ణ ఇపుడు వచ్చునిపుడు
చూడు అయితి చూడనయితి
ఉండెడు అతఁడు ఉండెడినతఁడు
ఇక - ఇగ - ఎట్టుకేలకు - ఎట్టుకేని - శుయవియుకొచుల్సియె
ఱుంగునది, పీగినిసంధివైకల్పికము.

అచ్చునకామేడితంబుపరంబగునపుడు

సంధితఱుచుగనగు. ८

ద్విరు క్తమయొక్క పరబూపమామేడిత వునంబడు || తఱు
చుగనుటచేత నొకానొకచోట వైకల్పిక సంధియంగలదని తా
త్వర్యము.

షౌర... ... షౌర షౌరోర

ఆహో... ... ఆహో... ... ఆహోహో

ఎట్టూ... ... ఎట్టూ... ... ఎట్టెట్టూ

ఓహోరా... ... ఓహోరా... ... ఓహోహోరా

ఏమి... ... ఏమి... ... { ఏమేమి
ఏమియేమి

ఏగియేగియను-ఓ-క్రోధంబగుటసంధిలేదు.

అంద్వవగాగమంబులండపు~~వ~~వదాదిస్వరంబు

పరంబగునపుడుచ్చునకుసంధియగు. १०

మూర... ... ఎండు... ... మూరెడు

వీసై... ... ఎండు... ... వీసైండు

అర్థ... ... ఇంచు... ... అర్థించు

ఇజి... ... ఇంచు... ... ఇజించు

అంద్వవగాగమంబులు పరంబులగు నపుడు యథాసంభవ
మగాగ్రహించునది - రాములందు - రాములయందు - హారి
యందు - ఎనిమిదవది - ఏమిదియవది.

కుఱుచిఱుక డునడునిదు శబ్దములు

అడలకచ్చు పరంబగునపుడు

ద్విరు క్తటకారంబగు. ११

కుఱు	ఉనురు	కుట్టునురు
చిఱు	ఎలుక	చిట్టెలుక
కడు	ఎమరు	కట్టెమురు
నడు	ఇంసి	*నుట్టిసి
రైడు	ఉనుపు	నిట్టురుపు

ప్రథమమీందిపరుషములకుగస్థడద

వలుబహుళముగానగు. १२

వాండు	కొట్టె	{ నాండుగొట్టె
అపుడు	చోయె	{ అపుడుసోయె
సీను	టక్కెరివి	{ సీనుడక్కెరివి
మిారు	తలండు	{ మిారుదలండు
వారు	పోరు	{ వారుపోరు

అప్పుడిప్పుడ్పుడను శబ్దములుగైత్తేక వచనాంతములు - వా
గనుశోసనులు యదాతదాయని గ్రహించుట ప్రపంచార్థమైయె

అంగునది || ఈ కార్యముకశలగు క్రియాపదములభీఁద సహిత
మకానంబడియెడి.

రారు	కదా	{ రారుగదా రారుకదా
వత్తురు	పోచురు	{ వత్తురువోదురు వత్తురుపోదురు

తెనుఁగులభీఁదినాంస్తృతికపరుష

ములకుగస్తడవవలురాపు. १३

వాఁడు	కంసారి	వాఁడుకంసారి
పీఁడు	చక్కపొణి	పీఁడుచక్కపొణి
ఆయది	టంకృతి	ఆయదిటంకృతి
అది	తథ్యము	అదితథ్యము
ఇది	పథ్యము	ఇదిపథ్యము

ద్వంద్వంబునంబదంబుపయపరుషముల

కుగస్తడవలగు. १४

కూర	కాయ	కూరగాయలు
కాలు	చేయ	కాలుసేతులు
టక్క	టెక్క	టక్కసెక్కలు
తల్లి	తండ్రి	తల్లిదంధులు
ఊరు	పల్లి	ఊరువల్లెలు

శ్రుతప్రకృతికములీఁదిపరుషము

లకుసరళములగు. १५

పూచెను ... కలువలు ... పూచెనుగలువలు
తోఁచెను... ... చుక్కలు ... తోఁచెనుజుక్కలు
చేసెను ... టక్కలు ... చేసెనుడక్కలు
నెగడెను... ... తమములు ... నెగడెనుదమములు
మెగిడెను ... పచ్చము ... మెగిడెనుబచ్చము
ఆదేశసరళములకుముండస్తుద్రుతము

సకుబిందుసంశేషములువిభాషనగు. १६

సంశేషంబోగామీఁదిహల్లుతోఁగూడికొనుట.

పూచెనుగలువలు	పూచెంగలువలు
తోఁచెనుజుక్కలు	పూచెన్నలువలు
చేసెనుడక్కలు	పూచెంజుక్కలు
నెగడెనుదములు	తోఁచెజుక్కలు
మెగిడెనుబచ్చము	తోఁచెన్నజుక్కలు
చేసెండక్కలు	చేసెండస్తుక్కలు
చేసెన్నక్కలు	చేసెన్నస్తుక్కలు
నెగడెందములు	నెగడెందములు
నెగడెందములు	నెగడెందములు
నెగడెన్నములు	నెగడెన్నములు
మెగిడెంబచ్చము	మెగిడెంబచ్చము
మెగిడెబచ్చము	మెగిడెబచ్చము
మెగిడెన్నబచ్చము	మెగిడెన్నబచ్చము

పత్రంబునస్వత్వంబగు - స్వత్వంబనఁగా త్రుతంబున
కుఁబుకృతిభావము.

త్రుతంబునవుసరళ్ళిరంబులుపరంబులగు
నపువులోపుసంస్కేషంబులువి

భాషనగు. १२

వచ్చేనీ	... గోవులు...	... { వచ్చేగోవులు వచ్చేనోవులు
మెఱైనేను	... ఖిడ్డము	{ మెఱైనేఖిడ్డము మెఱైనేస్తిడ్డము మెఱైనేనుఖిడ్డము

వర్ణయుక్తరశ్ములు పరములగునపుడొకా
నెకచోద్రుతమునకుబూర్ణా బిందు
పునుగానంబడియెడి. १३

వచ్చేను	... ధాత్రీపతి	... వచ్చేంధాత్రీపతి
పాడెను	... గంధర్వుడు	... పాడెంగంధర్వుడు
క్రె...	... దోయి	... కందోయి

అవసానంబునందుత్రుతస్వరంబునకేని
త్రుతంబునకేనిలోపంబుబహు

శంబుగానగు. १४

వాఁడువచ్చే || వాఁడువచ్చే || వాఁడువచ్చేను || ఈలోపం

సంధిపరిచ్ఛేదము.

१५

బుపద్యాంత ములయందు గణాను సారంబుగ వ్యవస్థితంబయి
యిందు || గుర్వవసాయియగుపవ్యంబుతుదను స్వత్వంబు లేదు||
ఆతిశయముగబుద్దిమంతుడగుబుధ సేవణ.

కొన్నియెడలాద్రుతంబుమిఁదుకారం
బగానంబడియెడి. १०

అదియునున్నాక || దివంబునుంబోలె ||

అంటయిక్కుఁడుశబ్దింబులందప్పనుడితొలి
ప్రాస్వంబుమిఁదఖండబిందువునుద్రుతం
బునుకులోపంబును లేవు. ११

ముంగొంగు || క్రొంబసిఁడి || కష్టోయి ||

తాను సేనుపదంబులద్రుతంబునకు
సంస్కేషంబు లేదు. १२

తాను	... చదివె	... { తాజదివె తానుజదివె
తాను	... వినె	{ తావినె తానువినె

దీర్ఘంబుమిఁదిగానద్వినికి సేఱునున్న లేదు.
సమాసంబునఢుందుద్రుతంబున
కులోపంబగు. १३

ఎల్లాయిర్ధములు - ఎల్లాకలుషములు || సర్వపర్యాయంబయిన యెల్ల
రు

శబ్దంబుద్రుతాంతంబయిన యవ్యయంబు॥ దీనికస్తమాసంబున వి
శేష్యంబున్నముందుప్రయోగంబు లేదు.

సమాసంబులనుదంతంబులగు^{స్త్రీ}సమంబులక్షుంబుం

పులక్షుంబరుష సరళంబులుపరంబులగు

నపుడునుగాగమంబగు. ୨୪

ఇచటంబరుషంబులు పరంబులగునపుడు ప్రుతంబునకు బిందు
సంశేషంబులచేమూడురూపంబులు || సరళంబులు పరంబులగు
నపుడులోప, సంశేషప్రూర్ణిందువులచేత మూడురూపములు||
విధానసామధ్యమవలన దీనికిలోపములేదు || వక్ష్యమాణవిధిచే
స్వత్వములేదు.

చిగురు	... కయిదువు	... { చిగురుంగయిదువు చిగురుగయిదువు చిగురున్నయిదువు
తథువుగజ్జెలు	... { తథువుగజ్జెలు తథువున్నజ్జెలు తథువుంగజ్జెలు
సింగపు	... కొదమ... { సింగపుంగొదమ సింగపుగొదమ సింగపున్నొదమ
ఉన్నతంపు	...గొడుగు	... { ఉన్నతంపుగొడుగు ఉన్నతంపున్నొడుగు ఉన్నతంపుంగొడుగు

సలుగుడామల నీయాగమంబు లేదండ్రు- శుయాగమంబు
కానెకచోటస్తిరంబు పరంబగుచోం గానంబడియైడి - గఱువపు
ష్టురువు.

సమాసంబులందు ద్రుతంబున
కుస్వత్వంబు లేదు. ୨୫

తలమ్బొలు మొదలగుసమాసంబుల
ద్రుతమునకులోపము లేదు. ୨୬

తలమ్బొలు - ఒడిమ్బొలు - సౌమ్బొలు - ఔరంబింది - ఔ
రంబిచీక - తోడబుట్టువు) - తోబుట్టువు) - ఒల్లంబాటు - ఒడంబా
టు - ఇత్యాదులు.

కర్తృధారయంబులందుత్తునకచ్చపరంబ
ఉప్పేయణవైశ్వీ గునపుడుటుగాగమంబగు. ୨୭

కఱుకు అమ్ము కఱుకుటమ్ము
నిగు అద్దము నిగుటద్దము
సరస్పు అలుక సరస్పుటలుక

కర్తృధారయంబునంమఁ బేర్యాదిశబ్దముల
కచ్చపరంబగు నపుడుటుగాగమం
బువిభాషనగు. ୨୮

పేరు ఔరము { పేరుటురము
పేరురము

చిగురు	...	ఆపు	{ చిగురుటాకు చిగురాకు
పొదరు	ఇంస్తి	...	
					{ పొదరుటిల్లు పొదరిల్లు

పేదాదిశబ్దింబులకాలుశబ్దముపరంబగున
పుడుకర్తృధారయంబునందురుగా
గమంబగు. ३८

పేద	...	ఆలు	పేదరాలు
బీద	...	ఆలు	బీదరాలు
పేద-బీద- ముద్ద - బాలెంత- కొమ- జవ - అయిచువ- మనుమ- గొడ్డు- ఇట్టివిపేదాడులు- ఇంచుజవ్విశబ్దింబునకు జవాదేశంబని యెఱుంగునది - ఏకాంతమునందునున్న జవరాండ్రున్ని ప్రయో గము.					

కర్తృధారయంబునందత్పుమంబుల కాలుశబ్దమువ
రంబగునపుడత్వంబునకుత్వంబునురు
గాగమంబునగు. ३०

ధీర	...	ఆలు	ధీరురాలు
గుణవంత	...	ఆలు	గుణవంతురాలు
ఇచటవ్వుత్తియందాలుశబ్దము(స్త్రీ)మాత్రపరము.					

కర్తృధారయంబులందుమువర్ణకంబు
నకుంబుంపులగు. ३१

సరసు	...	మాట	{ సరసుపుమాట సరసంపుమాట
విరసు	...	వచనము	
					{ విరసువచనము విరసంపువచనము

ఉదంతమగుతద్దగ్గార్థపిశేషమునకచ్చ
పరమాగునపుడునుగాగమంబగు. ३२

చేయ	...	అతఁడు	...	చేయనతఁడు	
చేసేడు	...	అతఁడు	...	చేసేడునతఁడు	
ప్రశ్నసమాఖ్యమునందుకార ఒఱ్మకారములకచ్చ పరమాగునపుడునుగాగమంబగు. ३३					

రాజుయొక్క	...	ఆజ్ఞ	...	రాజునాజ్ఞ	
విధాతృయొక్క	...	ఆనతి	...	విధాతృనానతి	
ఉదంత(స్త్రీ)సమంబులవునబుంపులకునదంతగుణవా చకంబులకునదంబు పరంబగునపుడు నుగాగమంబగు. ३४					

సౌగసు	...	తనము	...	{ సౌగసుందనము సౌగసుదనము
సరసు	...	తనము	...	
				{ సరసుందనము సరసుదనము

తెల్ల ... తనము { తెల్లందనము
తెల్లదనము
తెల్లద్దనము

సమాసంబునం బ్రాంతాదుల తొలియచ్చమీఁదివర్ణంబు
లక్ష్మీలోపంబుబహుశంబుగాఁగు. ۳۴

ప్రాంత ... ఇం ... { ప్రాంయిల్ల
ప్రాంతయిల్ల

లేత దూడ { లేమూడ
లేతమూడ

పూవు ... రెష్టు ... { పూరెష్టు
పూవురెష్టు

లుప్త శేషంబునకుంబరుషములుపరములగు
సపుడునుగాగమంబు. ۳۵

ప్రాంత ... కెంపు ... ప్రాంగెంపు

లేత కొష్టు లేగొష్టు

పూవు ... తోటు ... పూదోటు

మీఁదు కడ మిఁగడ

కెంపు ... తామర ... కెందామర

చెన్ను తొవ ... చెందొవ

చెన్నుశబ్దమువృత్తినిశోణార్థకంబు || బహుశగ్రహణము చే
మీఁదుప్రభృతులందు నీటులోపంబు నిత్యంబు || వ్యవస్థితవిభాష
చేస్తేదుతంబునకుసంసేషంబులేదు.

కొత్తశబ్దమునకాద్వాతుర శేషంబునకుం గొన్నియెడ
లనుగాగమంబునుంగొన్నియెడలమిఁదిహల్లు
నకు ద్విత్యంబునగు. ۳۶

కొత్త చాయ కొంజాయ

కొత్త చెమట కొంజెమట

కొత్త పసిఁడి కొంబసిఁడి

కొత్త కారు కొక్కారు

కొత్త తావి కొత్తావి

పరుపేతరంబులు పరంబులగుసపుడును గాగమప్రాప్తిలే
మింజేసివానికి ద్విత్యంబగు.

కొత్త గండి కొర్గండి

కొత్త నన కొన్నన

కొత్త మావి కొమ్మావి

కెందూళీకెంజడలని ప్రయోగంబులు గానంబడియెడి ||

బహుశగ్రహణముచేతఁ కొత్తకుండలిత్యాదుల లోపంబులేదు ||

క్రీఁగడుపు - క్రీఁగాలు - క్రీఁదొడ - ఇత్యాదులంగ్రీఁదు శబ్దము
నకులుప్తశేషంబునకు దీర్ఘంబు బహుశగ్రహణముచేతనని యె
ఱుగునది.

అన్యంబులకు సహితమిక్కార్యంబులు కొండొకచో
గానంబడియెడి. ۳۷

ఒకానెకశబ్దంబున కొకానొకశబ్దము వరంబగునపుడుతోం
టియ్లులోపన్నగాగమంబులును గొండొకశబ్దమున కొకానొకశ
బ్దము పరంబగునపుడు లోపద్విత్వంబులును బ్రయోగంబులం
చుంజోపట్టెడుననితాత్పర్యము.

పది	తొమ్మిది	పందొమ్మిది
తొమ్మిది	పది	తొంబది
వంక	చెఱగు	వంజెఱగు
సగము	కోరు	సంగోరు
నిండు	వెఱ	నివ్వెఱ
నిండు	వెఱగు	నివ్వెఱగు
నెఱ	తటి	నెఱ్ఱటి
నెఱ	సదుము	నెన్నదుము
నెఱ	మది	నెన్నది
నెఱ	వడి	నెవ్వడి

ఇత్యాదులు ప్రయోగంబులవలనందెలియునది॥

ఆమ్రేషితంబుపరంబగునపుడు కఢాదులందొలి
యచ్చమింది వర్ణంబులకెల్లనదంతంబగు
ద్విరక్తటకారంబగు. ३८

ఈనూత్రంబునవు భృశార్థంబునందు ద్విరక్తంబు విషయం
బగియెఱుంగునది.

కడ	కడ	కట్టకడ
ఎదురు	ఎదురు	ఎట్టయెదురు

కడ - ఎదురు - కొన-చివర - తుద-తెన్ను - తెరువు - నడుము-
పగలు - లింగు - బయలు - మొదలు - ఇత్యాదులుకడాదులు॥
ఆమ్రేషితంబుపరంబగునపుడు విభక్తిలోపంబు
బహుళంబుగానగు. ४०

అప్పటికిఁ	అప్పటికిఁ	...	{ అప్పటప్పటికిఁ అప్పటికప్పటికిఁ
అక్కడఁ	అక్కడఁ	...	{ అక్కడక్కడఁ అక్కడనక్కడఁ
ఇంటఁ	ఇంటఁ	...	{ ఇంటింటఁ ఇంటన్నింటఁ
ఁఁరఁ	ఁఁరఁ	...	{ ఁఁరూరఁ ఁఁరనూరఁ

ఇంచుకనాఁడిత్యాదులందు బహుళ గ్రహణముచేతనంతి
మాత్రరలోపంబునగు॥

ఇంచుక	ఇంచుక	...	{ ఇంచించుక ఇంచుకించుక
నాఁడు	నాఁడు	...	{ నానాఁడు నాఁడునాఁడు

అందుకుప్రభృతులుయథాప్రయోగంబుగ

గ్రావ్యంబులు. ४१

అందుకు - ఇందులు - ఇందులు - చెల్లచెదరు - చెల్లచెదరు-

తుత్తుమరు - తుత్తునియలు - మిఱుమిస్తు-ఇత్యాదులెఱుంగునది.

✓చేతతోడవలనలకిత్వంబు సమాసంబులందగు. ४७

నీచేతణ	...	ప్రోపునీచేతిప్రోపు	
నాతోడణ	చెలిమి	నాతోడిచెలిమి
నీవలనణ	భయమునీవలనిభయము

అంద్యాదులకలిగాగమంబు సమాసంబునందగు ४८

నాయందుడు	కరుణ	నాయందలికరుణ	
ఇందుడు	జనులు	ఇందలిజనులు
ఎందుడు	వారు	ఎందలివారు	

ఎందుశబ్దమునకలిగాగమముకొందఱు లేదండ్రు॥

అదియవిశబ్దంబులయ్య

ంబు

బహుశంబుగనగు. ४९

నా	అది	<table border="0"> <tr> <td>{</td> <td>నాది</td> </tr> <tr> <td></td> <td>నాయది</td> </tr> </table>	{	నాది		నాయది
{	నాది									
	నాయది									
నా	అవి	<table border="0"> <tr> <td>{</td> <td>నావి</td> </tr> <tr> <td></td> <td>నాయవి</td> </tr> </table>	{	నావి		నాయవి
{	నావి									
	నాయవి									

ఉదంతములగు తథ్యవిశేషంబులకుమీద లోపంబు లేదని
యునిదంతంబులగు తథ్యవిశేషంబులకుమీద నిత్యంబనియు బు
పలవగ్రహణము చేసెఱుంగునది.

వచ్చునది - వచ్చునవి - వచ్చేడిది - వచ్చేడివి ॥

పండ్యాదులుపరంబులగునపుడుమువర్ణకంబునకు లోప

పూర్ణాచించులువిభాషనగు. ४१

భయము	పడె	<table border="0"> <tr> <td>{</td> <td>భయపడె</td> </tr> <tr> <td></td> <td>భయంపడె</td> </tr> <tr> <td></td> <td>భయముపడె</td> </tr> </table>	{	భయపడె		భయంపడె		భయముపడె
{	భయపడె											
	భయంపడె											
	భయముపడె											
సూత్రము	పట్టె	<table border="0"> <tr> <td>{</td> <td>సూత్రపట్టె</td> </tr> <tr> <td></td> <td>సూత్రంపట్టె</td> </tr> <tr> <td></td> <td>సూత్రముపట్టె</td> </tr> </table>	{	సూత్రపట్టె		సూత్రంపట్టె		సూత్రముపట్టె
{	సూత్రపట్టె											
	సూత్రంపట్టె											
	సూత్రముపట్టె											

శుకార్యముక త్రృవాచిమువర్ణకమునకుఁ గలుగదు || గజముపడి
యై || అశ్వముపడియై.

మధ్యమపురుషమువర్ణకంబునకు హలవసానంబులు

పరంబులగునపుడులోపమువిభాషనగు. ४२

చూడుము	నన్ను	<table border="0"> <tr> <td>{</td> <td>చూడునన్ను</td> </tr> <tr> <td></td> <td>చూడుమునన్ను</td> </tr> </table>	{	చూడునన్ను		చూడుమునన్ను
{	చూడునన్ను									
	చూడుమునన్ను									
ఇటుచూడుము	<table border="0"> <tr> <td>{</td> <td>ఇటుచూడు</td> </tr> <tr> <td></td> <td>ఇటుచూడుము</td> </tr> </table>	{	ఇటుచూడు		ఇటుచూడుము
{	ఇటుచూడు									
	ఇటుచూడుము									

చూడుమన్నియై - వినువన్నియై - ఇచ్చుటునచ్చె పరంబయినదికాఁ
బట్టిలోపము లేదు.

వ్యతిరేకమధ్యమువర్ణకంబునకెల్లయేడలో
పంబువిభాషనగు. ४३

నన్నకుము	ఆట	$\left\{ \begin{array}{l} \text{నన్నకీట} \\ \text{నన్నకుమిట} \end{array} \right.$
ఆప్రేషితంబుపరంబగునపుడుహాధ్వమ్ముడు జులవులోపంబువిభాషనగు. ४८		
ఉండుము	ఉండుము	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ఉండుండుము} \\ \text{ఉండుముండుము} \end{array} \right.$
కొట్టుడుకొట్టుడు... ...		$\left\{ \begin{array}{l} \text{కొట్టుకొట్టుడు} \\ \text{కొట్టుడుకొట్టుడు} \end{array} \right.$
విస్తరంబునకురణంబున లోపంబగు. ४८		
వద్ధతాంశ్రీః ఽ అన్యై - వద్ధతాంశ్రీయ్యైయై॥		
అనుకృతిభినుశ్చబ్దమతుదియ్యునకోత్యము విభాషనగు. ५०		
తుభ్వంనమః	అనె	$\left\{ \begin{array}{l} \text{తుభ్వంనమోయనె} \\ \text{తుభ్వంనమాయనె} \end{array} \right.$
తుకార్యములాటిచో సహితముగనంబడియెడి గతానుగతి కోలోకోయటంచుక్క		
అనుకరణంబునిహాస్యనకు ద్వ్యార్థునంబగు. ५१		
కింతత్త్తు	అన్యై	కింతుత్త్త్తున్యై
కప్ప్ర్యుమ్	అన్యై	కప్ప్ర్యున్యై

అనుకరణంబునందహామాచుల మ కారంబునకు
ద్వ్యర్త్తివిభాషనగు. ५१.

దాసోహమ్ అనె ... $\left\{ \begin{array}{l} \text{దాసోహంస్తునె} \\ \text{దాసోహమనె} \end{array} \right.$

తత్కార్తవ్యమ్ ... అనె $\left\{ \begin{array}{l} \text{తత్కార్తవ్యస్తునె} \\ \text{తత్కార్తవ్యమనె} \end{array} \right.$

ఉదంతనామంబునకునుకరణంబునంద
వుగాగమంబగు. ५३

ఇయంథేనుః అనె ఇయంథేనువనె ||

అనుకృతినినుదకుంగులు వయగున్నా యొకండు వచ్చికొనడి
నిరాకరంబు.|| చుర్చులస్వయింరాజాయనవినవే.

వాక్యవసానంబునసంధిలేమిదోషంబుగా
ద్రుయార్యులంద్రు. ५४

సత్యముసర్వశ్రేయము - అదిలేనిచోసర్వఫర్ములు వ్యధ
ములు || ఇస్తుసంధి విరహంబు కావ్యంబులం బాదాంతనంద
చూపుడ్డు||

ఇవిసంధి పరిచ్ఛేదము

తత్సుమపరిచ్ఛదము.

దుమువులు ప్రథమ || १ || నువ్వుంబువ్యాతీయ || २ || చేతతో
డతృతీయ || ३ || కొఱకుకయిచతుర్థి || ४ || వలనకంటెపట్టిపంచ
మి || ५ || కుయ్యెకక్కాలోపలష్టి || ६ || అందునస్తప్తమి || ७ ||

తృతీయాదులకునుగాగమంబగు. ८

రాముని చేతను - రామునితోడను - రామునికొఱకును - రాముని
వలనను - రామునికంటెను - రామునకును - రామునియందును.

కయపట్టియ్యెకక్కాలకునుగాగమంబు లేదు. ९

గామునికయి - జ్ఞానముంబట్టి - రామునియ్యెకక్క.

చేతతోడలోపలవ్వుకంబుల ప్రథమాత్సరంబు
లువైకల్పికంబుగాశేషించు. १०

ప్రత్యయంబు వ్వుకంబనిప్రాచీనులువ్వువహరింథురు
రామునిచే - రామునితో - వనములలో.

దుమువున లేక వచనంబులు. ११

ఏకత్వసంఖ్యనుబోధించుప్రత్యయంబేకవచనంబు. రాము
డు - సోముడు - వనము - ధనము - ధేనువు - భానువు||

లువ్వుంబుబహువచనంబు. १२

బహుత్వసంఖ్యనుబోధించుప్రత్యయంబుబహువచనంబు||

రొములు - సోములు - వనములు - ధనములు ధేనువులు -
భానువులు.

తక్కి-నపియభయంబులు. १३

మిగిలినప్రత్యయములేకత్వ బహుత్వములకు బోధకముల
నియద్దము||వనమును - వనములను - వనముచేతను - వనముల
చేతను - వనముతోడను - వనములతోడను.

ఓయామంత్రణంబునందగు. १४

ఓయనుశబ్దము సంబోధనంబునందగునని యద్దము - ఇదిసం
బోధ్యవాచకంబును ముందేప్రయోగింపంబడును - ఓశబ్దింబు
తోఱంగియునంబోధ్యవాచకంబు ప్రయోగింపవచ్చును - ఓరా
ముడ - ఓరాములార - రాముడ - రాములార.

ఓశబ్దింబునకుంబురుష్టిచ స్త్రీపురుషామంత్రణంబులంచు
యసిరివ్వుంబులు విభావనంతాగమంబులగు. १५

ఓయరాముడ - ఓరాముడ - ఓసిదశ్శురాల-ఓచశ్శురాల
ఓరిదశ్శుడ - ఓదశ్శుడ.

ఓరియోసిమైత్రియందుంగలవు. १६

ఓరిచిన్నికృష్ణ - ఓసిముద్దుబాల||ఓయిమేదలయినవానికిస్వ
తంత్రప్రయోగముంగలదు || సంగతియోయి || ఓసిపోవే ||
ఓరోరియింకెందుబోవచ్చు || వీధికెద్దుంబుంగలదు || ఓయావి
ప్రకులావతంస || ఓరీదుష్టనిశాటులార || ఓసీననుజేనకరాకు.

(శ్రీ)తిర్యగ్జడభిన్నంబులును వాగ్నివి శేషంబులును

మహాత్తులనంబడు. १२

తిర్యక్కులనఁగాఁబుశుపత్యోదులు - జడములనఁగానచేతనములు

కీంబంబులుమిత్రామత్రువఃహాద్యచకంబులుఫ్ఱా

మంబుంలింగతుల్యంబులగు. १३

మిత్రశరణప్రథానపాత్రామలుమిత్రాదులు॥

జీత్తుబింమపూర్వాంబగు. १४

జకారమిత్తుగాఁగలదాగికిమందుబింమవు వచ్చుననియర్థము-
కార్యర్థము ప్రత్యుయామలందు సిబద్ధమాయి ప్రయోగించునపు
డు మానంబడు వర్ణమిత్తునాఁబడు - ఉదాహరణమువిాద స్పు
ష్టంబగు.

చుణ్ణుర్ణకంబునకుంబ్రకృతియయనదిసుహంతం
బనంబడు. १५. స్పృష్టము.

పుంలింగంబయమహాద్యచకంబయననామంబు
తుదియత్వంబునకుత్వంబగు. १६

నామంభనఁగాఁబ్రాతీపదికము - డిధ్ం-రామ - భార్య వ-రా
జపురుష - ఇట్టివిప్రాతిపదికములు || డిధ్ం - రామ - భార్య వ-
రాజపురుషు॥

పుంలింగమగుమహాద్యచకమునకుడుజ్జగు. १७

ఇవ్వటడుజ్జగు దానియందుజకారమిత్తుగావున జీత్తుబిందు
పూర్వాంబగునను సూత్రముచేత కువర్ణమునవు ముందుసున్న
చ్చును బింబుటజకారములోపించును || ౯ || డిధ్ండు-డిధ్ంఉ-
రాముడు - రాముండు - భార్య వుండు - భార్య వుండు॥

దుమంతంబునవు ద్వితీయాద్వైకవచనంబుపరంబగు
నపుడునిగాగమంబు సర్వత్రవిభాష్ణగు. ౧౬

రాముని - రాముని - రామునిచేతను - రాముచేతను- రాము
నికేని - రామునకును || సర్వత్రయనుటనగాగమ బాధనార్థము॥

అనుదంతమగు తెసుఁగుదుమంతమునకునిగాగ
మమునిత్వముగానగును. ౧౭

మగనిని - మగనిచేతను - మగనికిని || అనుదంతంబగు పర్వ
దాసముచేత - తమ్మునిని - తమ్ముని - తమ్మునిచేతను-తమ్ముచేత
ను||అణ్ణునిని - అణ్ణుని - అణ్ణునిచేతను - అణ్ణుచేతను || బల్లిదునిని-
బల్లిదుని - బల్లిదునిచేతను - బల్లిదుచేతను- ఇత్యానులండుగా
గమంబు పాణికంబనియెఱుఁగునది॥

దుమంతంబువిాదినవర్ణకంబునత్వంబుస
కిత్వంబగు. ౧౮

సువర్ణంబుద్వితీయయను సూత్రముచేత - రామును - అణ్ణ
ప్రాప్తింపగా సీసూత్రముచేత సువర్ణకోత్తుమున్ కిత్వంబు సి
దించే - రాముని - భార్య వుని॥

ఇకారంబుమిాదికున్నపు, క్రీయావిభక్తులయి
త్వంబున కిత్వంబగు. १८

హారిని - హారికిని - శ్రీని - శ్రీకిని - వారిని - వారికిని॥

శుధాతుయుష్టవర్ధంబుల మిాదివానియుత్వం
బునకిత్వంబురాదు. १९

శారు - శాశు - శాసు - శాము - శాకు - నీకు - మీకు.

కువర్ణకంబుపరంబగునపుడు కారబుగారంబులకు
నగాగమంబగు. २०

రామునువు-విష్ణునువు - సమిత్యనువు - విధాతృనువు.

ఉకారబుకారంబుల కందువర్ణకముపరంబగున
పుడునుగాగమంబగు. २१

రామునందును - విష్ణునందును - విధాతృనందును॥

ఆగమువువర్ణంబులకందువర్ణకము పరంబగునపుడు
నగాగమంబు విధాపనగు. २०

వనమునందును - వనమాందును - థేనువునందును-థేనువడును॥

బహుత్వంబునద్వ్యతీయాదివిభక్తులవు
లడాగమంబగు. २१

రాములను - రాములచేతన్న విధాతృలను - విధాతృలచేతను॥

సంబోధనంబునందేకార్ధంబయిన పదం
బుతుదిథుకారంబునకకారంబగు. ३१

ఓరాముడు - ఓవృత్తుము - ఓశంభువ - ఓకొడుక॥

సంబోధనంబునంమఱదంబుతుదియకారేకారంబుల
పదిర్సుంబువిభాపనగు. ३३

ఓరాముడొ - ఓరాముడు - ఓచెలియా - ఓచెలియ - ఓ
హారీ - ఓహారి - ఓతండ్రీ - ఓతండ్రీ॥

కృతోత్సంబగుసంస్కృతనామంబు సంబుద్ధిషుజ్ఞానకు
లోపంబువిభాపనగు. ३४

ఓరామ - ఓకృష్టి - పూర్వసూత్రముచేత దీర్ఘంబు - ఓరా
మా - ఓకృష్టి॥ సంస్కృతనామంబనుటఁజేసి - ఓతమ్ముడు-
ఓబ్బీముడు - ఇత్యాములందులోపంబులేదు॥

ఉదంతసంస్కృతనామంబుమిాదసంబుద్ధిషుజ్ఞానకు
నూకారంబుష్టుతంబాదేశంబువిభాపనగు. ३५

ఓవిష్ణూ ३ - ఓశంభు ३ - పత్రంబునందు - విష్ణుడు -
శంభుడు - ఇత్యాది.

సంబోధనంబునందు బహువచనంబున
కారగాగమంబగు. ३६

ఓరాములార - ఓకృష్టులార - దీనికింబాత్మికంబుగదీర్సుంబ
గు - ఓరాములారా - ఓకృష్టులారా॥

మధ్యమపురుషయోగంబునందారగాగమంబు
విభాషనగు. 32

॥ వినుడుబాలకులు - వినుడుబాలకులార - వచ్చితిరికాం
తలు - వచ్చితిరికాంతలార॥ అన్నలారమిష్టునడిగెద సేకమా
ట - ఇచ్చటమధ్యమపురుషయోగంబు లేమింజేసి యారగా
మంబునిత్యంబు॥

అదంతంబయిదీర్ఘమ్ముపూర్వులోపథంబయినమహాత్ముమీది
విభక్తిలకారంబునకు రేఫంబగు. 33

॥బాలురు - బాలురను - బాలురచేతను - సృపాలురు - సృ
పాలురను - సృపాలురచేతను॥ దయాఛుశబ్దంబున కిస్తిలురేఫం
బుగాసంబడియైడి ॥ దయాఛురు - దయాఛురను - దయాఛు
రచేతను॥

అనహాన్నపుంసకములక్కదంతంబులకుము
వర్ణకంబగు. 34

వృత్తము - బిముతము - దైవము- కళత్రము- అపత్యము॥ కీ
బంబులమిత్రాదులను సూత్రంబునఁ బాణికంబుగంబుంలింగ
త్వంబతీంచుటంజేసి మిత్రాదిశబ్దంబులకు దైవ్యరూప్యం జే
ఱుంగునడి - ఉ ॥ మిత్రుడు - మిత్రము - శరణుడు- శరణము.

వానికిమువర్ణకేతరంబయినవిభక్తిపరంబగునపుడు
ముగాగమంబగు. 35

వృత్తములు - వృత్తమును - బిముతములు - బిముతమును॥

మువర్ణకంబునపవిధించుకార్యము
ముగాగమంబునకునగు. 36

మువర్ణకంబునకు విధించులోపాదేశాది కార్యములుమగా
గమమునకుసహితమువచ్చననియర్థము॥

మువర్ణకంబునకు మామడైయేనింబుర్ణాభిందు
పూర్వకబువర్ణంబేనివిభాషనగు. 37

వృత్తమ్ము - వృత్తంబు॥బిముతమ్ము - బుత్తంబు-పూర్వసూ
త్రముచేతముగాగమమున కీకార్యంబగు - వృత్తమ్ములు - వృ
త్తంబులు - బుత్తమ్ము - బుత్తంబులు॥

బులనలుపరంబులగునపుడొకానెకచో ముగాగ
మంబునకులోపంబునుదత్తూర్వస్వరంబున
కువీర్ణంబునవిభాషనగు. 38

వజ్రాలు - వజ్రాలను - వజ్రాన ॥ పగడాలు - పగడాలను-
పగడాన ॥ ఒకానెకచోటననుటాచే సీకార్యంబునకుంబుయో
గావైర్ణ్యంబు సూచింపంబడియో॥ ఈ

ఇందోరాయుగంతంబులప్రథమైకవచ
నంబునకులోపంబగు. 39
చంత్రాలు చంత్రాలు చంత్రాలు
ఇకారాంతములకుగ్గొర్రెశబ్దములకు మతియుగాగమాంతం
బులపుం బ్రథమైకవచనలోపంబగు ॥ హరి - గిరి - శ్రీ - ధి

ఇత్తునకుబహువచనంబుపరంబగున
పుడుత్వంబగు. ४५

హరులు - గిరులు - కవులు - రవులు-యామినులు - థామి
నులు || తపరకరణంబుచే దీర్ఘంబునేకుత్వంబులేదు || శ్రీలు
(శ్రీ)లు - లకోరీలు||

వికృతియందుకారాంతములయపో త్తమే
త్వంబునకుబహువచనముపరంబగున
పుడుత్వంబగు. ४६

ఇచ్చట వికృతిశబ్దముచే సంస్కృతస్వేతరంబు గ్రహింప వ
లయు || కలికి - కలుకులు - ములికి - ములుకులు- చెలిమి-చెలు
ములు- బలిమి- బలుములు || ఉపో త్తమేత్వంబున కనుటంజేసి
జగి - నిసి - ఇత్యాదులందుత్వంబులేదు-జిగులు-నిసులు||

రలడోపధనవాధాదుల యమపో త్తమేత్వం
బునకుత్వంబుగలుగదు. ४७

పందిరి - పందిరులు || పిడికిలి- పిడికిటులు || రాపి
డులు || తొమ్మిది-తొమ్మిదులు.

ఉకారాతగోశబ్దంబుల కంతటవువర్ణకంబగు. ४८
తరువు-ధేనువు-మధువు - గోవు || అంతటనుట (శ్రీ)లింగ
ప్రథమైకవచనలోపబాధనార్థము||

వువర్ణ కేతరవిభ త్కిపరమగుచో సుకారాంతంబు
లవబహుళంబుగాగోశబ్దంబునకునిత్వం
బుగావుగాగమంబగు. ४९

తరువులు - తరులు - ధేనువులు - ధేనులు || గోవులు ||

ఉకారాంతంబగుమహాత్తునకువువర్ణక
ముబహుళముగానగు. ५०

విష్ణువు - విష్ణుఁడు || శంభువు - శంభుఁడు || వసువు - వసుఁడు.

కద్రువనాగమాత. ५१

కద్రువ - కద్రువలు - కద్రువను - కద్రువలను||

బుకారాంతంబునకుత్వంబును
(శ్రీ)వద్భువంబునగు. ५२

భాత - జామాత - కర్త - భర్త - హర్త - గంత - హంత.

విధాతృధాతృదాతృసవితృ నేతృశబ్దంబు
లకుమహాత్తులకుత్వ(శ్రీ)వద్భువం
బులువిధావనగు. ५३

విధాత - విధాత్మఁడు - ధాత - ధాత్మఁడు - దాత - దాత్మఁ
డు - సవిత - సవిత్మఁడు - నేత - నేత్మఁడు.

నామంబులతుదిదీర్ఘంబునకు ప్రాణ్యంబగు. ५४

రమా - రమ - వనితా - వనిత - విద్య - విద్య-లత్తు -
సేనానీ - సేనాని - ఇంసు కృతహ్రాస్యములకు హ్రాస్యంతము
లంబోలెగార్యంబగు || లత్తులు - సేనానులు - సిరులు:

ఏకాషురంబులకుహ్రాస్యంబులేదు. २५

త్తో - మా - భా - శ్రీ - (**శ్రీ**) - శ్రీం - థి - భూమివు ||

వృధ్మాదులకుజ్ఞానకులోపమవిభాషనగు. २६

వృధ్మ - వృధ్మండు - మూర్ఖు - మూర్ఖుండు - నీచు-నీచుండు-
గృహాఘ్న-గృహాఘ్నండు-చార్యాకు-చార్యాకుండు.

(**శ్రీ**)లింగంబుల ప్రథమైకవచనంబు
నకులోపంబగు. २७

రమ - తుమ - వనిత - ఘనత - విద్య - దేవత - మీనానేత్ర.

చరిత్రామలమువర్ణకంబునకులోపం
బుబహశంబుగానగు. २८

చరిత్ర - చరిత్రము - చరిత - చరితము || అలక - అభిలా-
ష - అతుత - ఘూమ - తరంగ - భుమ - విజృంభణ - వథ-
వేగ - స్ఫురణ - హంస - ఇత్యామలుచరిత్రామలు || బాహుళక
మువలన దర్శించులకు ములోపంబు నిత్యంబు - దర్శు - పసస -
ఇత్యామలు.

స్వదీనివాచిదేవసురశబ్దింబులేక్త్వబహుత్యం
బులంబియోగింపంబడు. २९

దేవుడు - స్కలనురలు || స్వదీనివాచియనుటచే భూదేవు
లు - భూసురుడను ప్రయోగంబులబాధితంబులయ్యు ||

సురశబ్దింబునిత్యంబుగా నసురశబ్దమువైక
ల్పికముగా (**శ్రీ**)శుల్యంబులగు-సంస్కృతసురునంబుగావు. ३०

సురలు - అసుర - అసురుడు || నిఖలసురులు - రావణాసు
రుడు || ఎల్లసురలు - ఎల్లయసురలు - ఎల్లయసురులు ||

దూతామలకు(**శ్రీ**)త్వంబుబహుశంబుగనగు. ३१

దూత - దూతుడు - యోధ - యోధుడు - శుంఠ - శుంఠుడు || బహుళగ్రహణముచే నమహాత్వంబునందు (**శ్రీ**)త్వంబు
నిత్యంబు || సింగంబుదూతయగుజంబుకంబు ||

పృథ్వీవాచిభూశబ్దింబునకుభుపియగు. ३२

భువి - భువులు - భువిని - భువులను ||

నాశబ్దింబునకు నావయగు. ३३

నావ - నావలు - మహానావ - కొండఱు నావియిసియునాదే
శంబగునంద్రు ||

కైసోశబ్దింబులకోత్వంబువిభావనగు. ८४

ఇసోసూత్రముచేతం బ్రథమైకవచనమునులోపంబు || ८५
కై - గొ - కొ - గొ ||

ఎకారంబీతుల్యంబు. ८६

కైని - కైకి - కైని - కైకి - పైని - పైకి ||

కంధరాములకీబతుల్యంబులు బహు
శంబుగానగు. ८७

కంధరము - కంధర || విధాశబ్దమునుల్నిబతుల్యత్వంబు - విధము || కంధరా నాసికా భిష్టో దంటో గ్రీవా పాదుకోల్చాప్రభుతులు కంధరాదలు ||

ఇంకహాలంతప్రకరణము.

హాలాతంబుప్రథమైకవచనాంతతు
ల్యంబించునామంబగు. ८८

రుక్ - రాట్ - మరుత్ - వీరుత్ - కర్త్ - వర్త్ - వర్త్ || శ్వయశబ్దింబు
దప్ప నకారాంతంబులెల్లం బ్రథమైకవచన తుల్యంబులెయను
ననియొఱుంగునది ||

ఉగాగమాంబునువ్యాత్వంబునుము
దిహాల్మినకగు. ८९

ఉగాగమాంతంబుల కిసోసూత్రముచేఁ బ్రథమైకవచనలోపం

బగు || రుక్ - రాట్ - మరుత్ - వీరుత్ || ఉగాగమాంబు
లేమింజేని యిచటనాంతంబుల కప్రీలింగంబులకు ప్రథమై
కవచనలోపంబులేదు || కర్త్రము - వర్త్రము - చర్చము - సుధన్యుడు -
సుత్రముడు ||

ఏద్యంబుమీదిహాల్మినకవ్యత్వంబు
బహుళంబుగానగు. ९०

వాక్కు - వాకు || స్వరాట్ - స్వరాటు ||

మతుబాదికంబుద్వితీయైకవచనాంత
తుల్యంబు నామంబగు. ९१

శ్రీవంతమ్ - గుణవంతమ్ - విద్యాంసమ్ - అన్ద్యాహమ్
- శ్వాసమ్ - ఉపానహమ్ - అప్సరసమ్ || ఇత్యాచలు ||

హీనియంతిమవకారంబునకు లోపంబగు. ९२

శ్రీమంత - గుణవంత - విద్యాంస || అన్ద్యాహమ - ఇత్యాది || వీరికజంతములకుంబోలె దుఢాములు యథాయోగ్యంబుగు
నగు || అతఁడు - శ్రీమంతుడు - ఇతఁడుగుణవంతుడు - వాని
వంశముశ్రీమంతము - వీనివంశముగుణవంతము || విద్యాంసుడు -
విద్యాంసము || అన్ద్యాహము - శ్వాసము-అప్సరసు || వ
క్ష్యమాణలక్షుణంబుచే ప్రీత్వంబున మతుబాదులుజ్యంతంబు
లెయిందుగ్రహింపంబడు - శ్రీమతి - గుణవతీ - విదుషి - శుని ||
మహాతివాచ్యంబగు నపుడు శ్రీమంతురాలు - గుణవంతురాలు
విద్యాంసరాల్గియిబ్రయోగింపఁదగు ||

ముదొద్దులకుంబ్రథమైకవచన
లోపంబులేదు. २७

మదము - ఉపానహము - ప్రజము॥

బుత్తీవ్యగాదులుద్వీతీపైకవచనాంత
తుల్యంబులువిభాషనగు. २३

బుత్తీజుడు - బుత్తీపు - సీవృతము - సీవృత్తు॥ బుత్తీవ్యగా
దికంబాకృతిగణంబు॥

ఒకానెకచోమహాత్మ్వంబునందుమతుష్టకా
రంబునకానాదేశంబువిభాషనగు. २४

హనుమానుడు - హనుమంతుడు - భగవానుడు-భగవం
తుడు - ఇత్యాది॥

విశ్వకర్మాదులకు త్రీత్వంబగు. २५

త్రీవింగత్వాతి దేశంబుచేతనత్వదుజ్ఞులులేవై యెఱుంగు
నని॥ విశ్వకర్మ - కృష్ణవర్త - ఆశ్వధామ - యువ - యజ్ఞ -
ఇత్యాదులు॥

మహాద్వాచకమయిపుంచింగంబగుబ్రహ్మ
శబ్దమునకు త్రీత్వంబగు. २६

బ్రహ్మ - శశబ్దముచతుర్ముఖ బుత్తీగ్రేప్రాలకువాచకంబు॥
తత్వతపోవేదయోగ వాచకంబగునేని బ్రహ్మమునాఱడు॥

ఆశ్వేమన్నిజంతంబులకునాంతములగుమనజసంజ్ఞ
లకు త్రీత్వంబుబహుళంబుగానగు. २६

ఆత్మ - ఆశ్వము - ఆశ్వుడు - మహిమ - మహిమము - అణి
మ - అణిమము - గరిమ - గరిమము - లఫ్మిమ - లఫ్మిమము - దే
వశర్తు - దేవశర్తుడు ॥

మహాత్మ్వంబునస్త్వద్రపరంబగురాజ
శబ్దమురాజునాఱడు. २७

రాజు-ఖగరాజు ॥ అమహాత్మ్వంబునందు - రాజము-వృక్షరా
జము ॥ ఉపస్థితసత్వంబునందు - హతరాజుడుపరశురాముడు ॥

జగదింద్రజిత్తులతకారంబునకులో
పంబువిభాషనగు. २८

జగము - జగత్తు - ఇంద్రజి - ఇంద్రజిత్తు - బుత్తీవ్యగాదియగు
టంజేసియంద్రజితుండనియవాడంబడు ॥

సాంతంబులతుదిస్కారంబునకులోపంబు
బహుళంబుగానగు. २९

ఉరము - ఉరస్సు - వత్సము - వత్సస్సు - అర్పి - అర్పిస్సు - ధ
నువు - ధనుస్సు - ఆయువు - ఆయుస్సు ॥ బహుళగ్రహాంబునం
జేసి పయిప్రభుతుల సకారంబునకు లోపంబులేదు ॥ పయస్సు
పయస్సు - సరస్సు.

మహద్వాచకంబులగుసాంతంబులకం
తలోపంబేనిద్వీతీయైకవచనాంత
తుల్యత్వంబేనగు. ర్ప

అంగిరుడు - అంగిరసుడు - ఉగ్రశ్రవుడు - ఉగ్రశ్రవసుడు - ప్రశేతుడు - ప్రశేతసుడు - ఉధ్వరేతుడు - ఉధ్వరేతసుడు ||

వేధవురోధవురోధసుడు. ర్ప

వేధశ్వామునకు నీత్యంబుగాం బురోధశ్వామునకు వైకల్పిక
ముగాసులోప స్తోత్రవద్భావంబులు దీనిచేసిపతింపంబడియె ||

మనసిప్రభృతులస్కారంబునకు
ద్విత్యంబువిభాషనగు. ర్ప

మను - మనుస్ - శీరము - శీరస్సు - సదు - సదస్సు - సులో
పంబయ్యేనేని - మనము - శీరము - సదము.

చ్యాప్టాచ్చబ్దంబులకుదివిహృదియగు. ర్ప:

దివి - దివులు - హృది - హృదులు ||

స్తోత్రమింగంబులెల్ల స్వస్వస్యానియతంబులగు స్తోత్రత్వయంబులంగూడియిందుంబ్రిల్లు. ర్ప

సామము... ... (స్తోత్రత్వయాంతము...తత్పుము.
కర్తృ) కర్తృ... కర్తృ

జనయత్తృ... ...	జనయత్రి ...	జనయత్రి
భాగ్యశాలిణ ...	భాగ్యశాలిస్ ...	భాగ్యశాలిని
బుద్ధిశాలిణ ...	బుద్ధిశాలిస్ ...	బుద్ధిశాలిని
మతిమత్ ...	మతిమతీ ...	మతిమతి
గుణవత్ ...	గుణవతీ ...	గుణవతి
విద్యత్ ...	విదుషీ ...	విదుషి
వనజముఖి ...	{ వనజముఖి ...	వనజముఖి
వనజముఖా ...		వనజముఖా ...
మిాననేత్ర ...	మిాననేత్రా ...	మిాననేత్ర

అంగాదులకుదప్ప సంయోగోపథంబులకు జీవ్రత్యయంబు
లేఖింజేసి - మిాననేత్రి - పర్మనేత్రి - ఇత్యాదులనాధువులు ||

మహాతీతరంబులగు స్తోత్రమింగంబులవిశేషణం
బులకుండిబత్యంబువిభాషనగు. ర్ప

పద్మలతమనోహరి - పద్మలతమనోహరిణీ - హృద్యంబగు
విద్య - హృద్యయగువిద్య || మొదఫులలోఁగపిల వరిష్ఠంబు - క
పిలవరిష్ఠు ||

భవచ్ఛత్రాదులకిందుంబుయోగంబులేదు. ర్ప

భవదాదులగు హలంతసర్వనామంబులకును శత్రురేషాంతా
దులకును దెనుఁగుభాషయందువ్యవహారంబులేదనియర్థము - స
మాసంబులం దౌలుతంగదిసి యిందుం బ్రియుక్తంబులగు || భవ
దుణంబులు - త్వదాత్రయము - మత్పుణ్యము - లస్మద్రూపము-
భవిష్యత్కాలము - ధూర్వహము - ఇత్యాదులెఱుంగునది ||

ఇదితత్పుమపరిచేష్టదము.

(ఆ.చ్ఛిక పరిచ్ఛేదము.)

సంస్కృతస్మేతరంబయన యాభాష
యచ్ఛయనంబడు ||१|| స్పృష్టము.

ఆచ్ఛికశబ్దంబులెల్లందఱుచగ స్తోసమంబు.
బుంగీబసమంబులయిండు. అ

స్తోసమత్వాదిదేశంబుచే బ్రథమైకవచన లోపాదికంబు
సుగ్గిబ సమత్వాతిదేశంబుచే మువర్ణకంబునగున్ని యెఱుంగు
నది॥ అన్న - మిన్న - అద్ద - గద్ద - జాణ - గాణ-ఓడ-గోడ-
ఇత్యాదులు స్తోసమంబులు || బియ్యము - నెయ్యము - అల్లము -
మెయ్యము - సున్నము - స్రున్నము - ఇత్యాదులు కీబసమంబు
లు || తఱుచగననుటచేయించింగతుల్యంబులుం గొండాకకలవని
తాత్పర్యము || కొమరుఁడు - చంమరుఁడు - జముఁడు - కంచు
డు - ఇత్యాదులు ||

బల్లిదాదులు సంస్కృతతుల్యంబులు. అ

మహాత్మంబున వీనికుత్వదు జాదులు నమహాత్మంబున ము
వర్ణకాదులును ప్రీత్యంబునందాలు శబ్దముతోడ సమాసంబు
నుంగలుగున్ని యెఱుంగునది || బల్లిముఁడు - బల్లిదము - బల్లిదు
రాలు. || భల్లిద - అక్కజ - కావల - బెట్టిద - బెడిద - మిసిమింత-
మెక్కల - ఇత్యాదులు బల్లిదాదులు ||

మహాత్ములగుమాదులకుంగయిరాదు
లకునుడుళ్ళగునుత్వంబుగాదు. ३

ఆచ్ఛికపరిచ్ఛేదము.

అ०

మగఁడు - మనుమఁడు || కయిరఁడు - క త్తశఁడు || మగ - మ
నుమ - రాయ - పాప - ప్రే - తే - శుకాప్రత్యయాంతంబులు -
ఇత్యాదులుమగాదులు || కయిర - క త్తశ - జన్మ - నీల - ఇత్యా
దులు కయిరాదులు.

పగతాదులబహువచనలకారం
బునకురేఫంబగు. ४

పగతురు - అల్లురు - నెయ్యురు - బలియురు - మార్తురు ||
కొణ్ణుడుమంతంబుల బహువచనలకారంబు
బునకురేఫంబునుదానికిముందుపూర్వాణిం
దుపూర్వార్వకడకారంబునగు. ५

గండండ్రు - మిండండ్రు - ఇత్యాదులు ||

కాప్రత్యయంబుమీదిబహువచనలకారంబునకుల
ఘ్నులఘురేఫంబులునులఘు రేఫంబునకుముం
దుబింమపూర్వార్వకడకారంబునగు. ६

విలుకాండ్రు - విలుక్కాఱు - వేటుకాండ్రు-వేటుక్కాఱు-వే
డుకకాండ్రు-వేడుకక్కాఱు ||

తేప్రభృతుల బహువచనమున
కుముందుడ్జుగు. ७

కూఁతుశ బ్ధిముప్రథ మైక వచనబు
నకురువర్షంబగు. ౨

కూఁతురు - కూఁతులు॥ కూఁతురులు - కూఁతుళ్లు - కూఁతురిని

త్వ్యదిరూపంబులుగ్రాహ్యంబులనియొఱుంగునది॥

చెయువుబహువచనలకారంబునక
లఫురేఫంబువిభావనగు. ౮

చెయువులు - చెయువులు - చెయువుజను - చెయువులను॥

ఆల్యాదులబహువచన లకారంబునకురేఫం
బునుముందజీలువర్షంబునకుబిందు
పూర్వకడకారంబునగు. ౧౦

ఆంధ్రు - ఆంధ్రును ॥ ఆలు - చెలియలు - చెల్లెలు- కోడలు-
వాఱుదలు-ఇవియాల్యాదులు॥

బహువచనముపరంబగునపుడు డలటరలయుత్వం
బునకులోపంబుబహుళంబుగానగు. ౧౧

గుండ్లు-గుండులు-గిండ్లు + గిండులు ॥ కాణ్లు - కాలులు-
మొస్లు - మొసులులు ॥ గొండ్లు-గొంటులు-తుండ్లు-తుంటులు॥
గోఢ్లు - గోరులు - సీవిరులు- సీవిఢ్లు ॥ బహుళగ్రహణము చే వి
ల్లులు పిల్లులు పులు లిత్వ్యాదులందు లోపంబులేదు ॥ తత్సమం
బులంగోటి పిప్పలిశబ్దంబులకీకార్యంబుచూప్పైడు ॥ కోణ్లు- కో
టులు-పిప్పణ్లు-పిప్పలులు॥

బహువచనముపరంబగునపుడు సంయుక్తంబు
లయి యుదంతంబులయినడలరలకలఫుల
ఇంబుబహుళంబుగానగు. ౧౨

త్రాభులు - త్రాడులు - గుస్తుభులు - గుస్తుడులు॥ మొగి
భులు - మొగిలులు - పిడికిభులు - పిడికిలులు ॥ ఉప్పులు-ఉపులు-
పండిభులు-పందిరులు॥

బహువచనగ్గిప్పంబులయిద్విరుక్తంబు
లయినడకారలకారంబు లకలఫులకా
రంబునిత్వ్యధబుగనగు. ౧౩

త్రాణ్లు - గుస్తుణ్లు - మొగిణ్లు - మొస్తుణ్లు - విభ్లు-సిభ్లు॥

సమానపదంబునందుసంయోగంబువ
రంబగునపుడెల్లుచోఖిండబిందు
నకుంబుర్ణంబునగు. ౧౪

అనఁటులు - అనంట్లు - పనఁటులు - పనంట్లు - గోఁటులు-
గోంట్లు - తేఁటులు - తేంట్లు॥ ఏఁడులు- ఏండ్లు- కాఁడులు - ఫాం
డ్లు ॥ ఏండ్లుకాండ్లుత్వ్యాదులందు డాకుళ్లాదేశంబు కొందరులు వ
కాచ్చణించిరి - తెనుగునబిందు పూర్వకఫ్ఫరంబు లేపుంజేసియ
దిగ్రాహ్యంబుగాదు॥

చౌపవిభక్తికంబులవర్షాసలువర్షాంబులవబహువ
చనంబుపరంబగునపుడుపూర్వాభిందుపూర్వ
కమవర్షాంబు బహుళంబుగానగు. ౧౫

కొడవలి-కొడవందులు - ఉండ్లోపంబు - కొడవండ్లు - పత్రం బున్దందలఘులకారంబు - కొడవళ్లులు - కొడవళ్లు- కొడవలులు॥ రోకలిప్రభృతులకిట్లుకూపంబులేఱుంగునది ॥ ఇంగ్లు - ఇండులు - ఇంస్లు - ఇంల్లులు ॥ ఇంగ్లు - కల్లు పల్లు ముంగ్లు వింగ్లు శబ్దంబులకు రూపంబులు తెలియనది - మద్యనిమాస్థకభులయిన కల్లు పల్లు శబ్దంబులును తెల్లుప్రభృతి శబ్దంబులుననౌప విభక్తికంబులగుటంజేసివానికికార్యంబులేదు॥

ఒకాన్నెకచోనామంబు సంఖీష్టబహువచనాంతతు
ల్యంబయిబహువచనంబునెనయు. १८

కొడవండ్లు - కొడవండ్లులను - కొడవళ్లులు - కొడవళ్లులను - ఇంగ్లుప్రయోగదృష్టంబులుగ్రహించునది॥

కలన్నాదులనువర్ణంబుక్కజు - బహువచనము
పరంబగునపుడునిత్యముగానగు. १९

కలకు - కలను - కలకులు ॥ కలను - కెలను-కొఱను-కొలను-గవను - నెఱను - ప్రూను - వరను - వలను- ఇవికలన్నాదులు॥

అంగురేనుగోనుశబ్దంబులనువర్ణంబుగ్గజు. २०.

రేఁగు - రేను - రేఁగులు ॥ గోఁగు - గోను - గోఁగులు ॥

బహువచనంబుపరంబగునపుడు చేనుపేనుమీ
నుశబ్దంబులనువర్ణంబులోపించు. २१

చేను - చేలు ॥ పేను - పేలు ॥ మిము - మీలు ॥

బహువచనంబుపరంబగునపురేయిప్రభృ

తులతుదియతురంబులోపించు. २०

రేయ - రేలు ॥ తాయి - తాలు - వేయ - వేలు॥ ప్రాయి - ప్రాలు ॥ ఇత్యాదులు ॥ ఈలోపంబుసమాసంబులందుం జూప
టైడు ॥ రేరాజు - మగతాపతకము - వేవెలుగు ॥

బహువచనంబుపరంబగునపుడావుప్ర

భృతులతుదియతురంబునకులో
పంబువిథాపనగు. २१

ఆవు - ఆలు - ఆవులు ॥ జాము - జాలు - జాములు॥ చుట్టు
ము - చుట్టులు - చుట్టుములు ॥ మీసము - మీసలు- మీసములు॥

ఇయకుమాఱుగానామాంతంబున కెత్యం
బహుళంబుగానగు. २२

కన్నియ - కన్నెను ॥ జన్నియ-జన్నెను॥ వన్నియ - వన్నెను॥ కొం
చియము - కొంచెము ॥ కొండియము ॥ కొండెము ॥ బహుశగ్ర
హణముచేసందియము కాఱియమెదలగుశబ్దంబులం దెత్యము
లేదు ॥ ఇయశబ్దంబునందికారలోపంబు కొందతు వక్కాణించి
రి - అయ్యదిప్రయోగంబులంచుమృగ్యంబు ॥ ముత్తియశబ్దంబు
నందమాత్రమిత్వలోపంబుగానంబడియెడి - ముత్తియము - ము
త్తెము - ముత్యము॥

సర్వనామ ప్రకరణము.

అన్నిప్రభృతులు సర్వ నామంబులు. ७३

అన్న - ఇన్న - ఎన్న - కొన్న - పెక్క - పలు-ఆ-శు-ఏ-
 సీ - నా - మన - తా - సంఖ్యావాచకంబులు- అన్నప్రభృతులు॥
 వీనికిం బ్రథమాంతరూపంబు లుదాహారించెద - వీనిలోడుమం
 తంబులకెల్ల న్యాగమంబు పూర్ణోక్తంబుస్తురించునది ॥ బహు
 వచనలకారంబును రాదేశంబును . బూర్వాగమంబును బ్రథ
 మాబహువచనంబునుంబోలె నెఱుంగునది ॥ పిశేషాకారంబు
 లుగలిగెనేనీఁ గౌండొకచోద్వైతీయవఱకును గౌండొకచోఁ దృతీ
 యయందొక్కరూపంబువఱకును రూపఫేదంబులు వక్కాఁశించె
 ద - శేషంబూహించునది ॥ అన్నమొదలగుశబ్దంబులాటు నుద్వై
 ప్రభృతిసంఖ్యావాచకంబులును మహాదర్థంబులు బహువచనాం
 తంబులగు - అమహాదర్థంబు లేక వచనాంతంబులగు ॥ ఇందునీ
 మొదలగు నాలుగుశబ్దంబులు సర్వార్థంబులం దుల్యరూపంబుల
 యయండు ॥

మ - అనుసది మహాదర్థమనుటకు - అ- అనుసదియమహాదర్థ
 మనుటకు - ప్ర - మొదలయినవి ప్రథమాదివిభ కూలకునుసం కేత
 మలుగానిందు గ్రహించునది ||

४

୬

సర్వతావదర్శకము.

ବ୍ୟା { ଅଂଦରୁ } ... ଅନ୍ତରୁ

ఇయదర్శకము.

ప్ర॥ ఇందసు.....ఇన్ని॒

కియద్వావదర్థకము.

ప్ర॥ ఎందఱు..... ఎన్ని

కృతిపయాగ్రహ కము.

ప్ర॥ కొండలు.....కొన్ని॥

బవ్యార్కము

పెక్క
ఎడు
పెక్క
పెక్క
రు
దీనికిబహు
వచనముంగల
దు॥ పెక్కలు॥

శుశ్రీంబలోవవిభక్తికంబల
గుటంజేసి- అన్నిటి - అన్నింటి-
అన్నిటి-అన్నింటి - ఎన్నిటి - ఎ
న్నింటి - కొన్నిటి - కొన్నింటి-
పెక్కిటి - పెక్కింటి-యనురూ

ప్రకాశము.

(ప) పలుగురు } అవహా
 పలుగుండ్రు } త్వ్యం బున
 దీనికివ్యస్తాప
 యోగంబులేదు.

మ.

తద్వాకము.

	వారు
ప్ర॥ వాడు...	వారలు
	వాండు
ద్వి॥ వాన్ని	వారిని
	వారలను
	వాండను

६.

(ప్ర.)

అది	అవి
అది.....	అవ్య
అయది	అయవి
అయ్యది	అయ్యవి

ద్వి { దౌని
అదానిధి } ... వాని॥

మ.

యత్కు-మర్థకము.

పండు.....పీరు

పవాండు { పవారు
పవారలు
పవాండ్రు }

ఎవ్వారు

ఎవ్వాండు { ఎవ్వారు
ఎవ్వారలు
ఎవ్వాండ్రు }

ఎవ్వుడు { ఎవ్వరు
ఎవ్వండ్రు }

ఎవ్వుడు { ఎవ్వరు
ఎవ్వండ్రు }

ఎవుడు { ఎవురు
ఎవండ్రు }

ఎన్ని.....ఎరిని

పవారిని

పవానిని { పవారలను
పవాండ్రను }

ఎవ్వరిని

ఎవ్వనిని { ఎవ్వరలను
ఎవ్వండ్రను }

ఎవనిని

ఎవనిని { ఎవరిని
ఎవండ్రను }

ప్ర || పీడు. { పీరు
పీరలు
పీండ్రు }

ద్వి || వీని... { వీరలను
వీండ్రను }

అ.

ప్ర { ఇది... ఇది
ఇది... ఇవ్వ
శుయది శుయది
ఇయ్యది ఇయ్యవి }

ద్వి { సీని...
శుదానిధి } { వీని
ఇద్దానిధి }

మ.

అ.

ఎది... ... ఎది
ఏది... ... ఏది
ఎద్ది... ... ఎద్ది
ఎయది... ... ఎయవి
ఎయ్యది ... ఎయ్యవి

దేనిని.....వేనిని
దీవి { ఎదానిధి ... ఎవ్వారు
ఎద్దానిధి ... ఎవ్వాండ్రు }

మహాతివాచ్యంబగునే నేక త్వంబున యత్కు-మర్థకశబ్దంబు
ఎవ్వరిత - ఎవ్వట - ఎవ్వత - ఎవరిత - ఎవర్త-ఎవత-ఎవ్వరిత-
ఎవ్వర్త - ఎవ్వతి - ఎవరితి - ఎవర్తి-ఎవతి - ఎవ్వరితె-ఎవ్వటె-
ఎవ్వతె-ఎవరితె - ఎవర్తె - ఎవతె - ఎవ్వర్తుక-ఎవ్వతుక - ఎవ-
ర్తుక-ఎవతుక - అన్నియరువదిరెండురూపంబులు వడయు ||

తదాములుమాండు మహాద్వాచకంబులేక త్వంబునం బూజవి
వక్షించునపువు - అతండు - ఆతండు- ఇతండు- శుతండు - ఎతం-
డు - ఏతండు - అనురూపంబులువడయు || మహాతీవాచకంబులు-
ఆమె - ఆపె - ఆకె - శుమె - శుపె- శుకె-ఎమె-ఎపె-ఎకె-
అనురూపంబులు వడయు ||

యమ్ముదర్థకము.

తృ || నీచేతను ... మిచేతను
అస్ఫుదర్థకము.
తృ { నీవు } { మీరు
శువు } { మిశరలు
శురు } { శురలు
శురులు }

ద్వి || నీను ... మిమ్మును ... ద్వి || నీను ... మిమ్మును

తృ॥ నాచేతను... మాచేతను

ఉభయార్థకము.

సిత్యబహువచనాంతము.

తృ॥ మనము॥ ద్వి॥ మనలము॥
తృ॥ మనచేతను - మనలచేతను॥

ఆత్మార్థకము.

ప్ర॥ తాను... { తాము
 { తారు

తమరు

ద్వి॥ తన్నను... తమ్మును
తృ॥ తనచేతను... తమచేతను

ఇంకసంఖ్యావాచకంబులు.

వక్కాచించెద.

మ.

వక్కాధకశబ్దము.

ప్ర.

ఒకఁడు... { ఒకరు
 { ఒకంద్రు

బకొఁడు ... { బకొరు
 { బకొండు

బక్కఁడు ... { బక్కరు
 { బక్కంద్రు

బక్కఁడు ... { బక్కరు
 { బక్కంద్రు

బకరుఁడు ... { బకరులు
 { బకశులు
 { బకణ్ణు

బకొరుఁడు ... { బకొశులు
 { బకొణ్ణు

బక్కఁరుఁడు... { బక్కరులు
 { బక్కశులు
 { బక్కణ్ణు

బక్కఁరుఁడు... { బక్కరులు
 { బక్కశులు
 { బక్కణ్ణు

బకరువుఁడు ... బకరువులు
బకొరువుఁడు ... బకొరువులు
బక్కఁరువుఁడు... బక్కఁరువులు

బకొస్తరువుఁడు. బకొస్తరువులు
బరుఁడు..... బరులు

బరువుఁడు ... బరువులు

బండు ... { బండులు
 { బంస్తు

బడ్డు ... { బడ్డులు
 { బడ్డు

ద్వితీయాది విభక్తిరూపంబు
లూహించుకొనునది.

అ.

ప్రథమైకవచనాంతములు.

బకటి-బకొటి- బక్కఁటి- బ
కొస్తటి- ఎక్కఁటి- బకఁడు- బ
కొఁడు- బక్కఁడు - బకొస్త
డు-బండు- శాశబ్దింబునకు సం
ఖ్యావాచకంబునకు బహువచ
నంబులేదు॥

దీనికి మహాతివాచ్యంబగునఫు
డేకత్యంబున వక్కుమాణ రూ
పంబులేఱుంగునది.

అచ్ఛికపరిచ్ఛిదము.

మహాత్యర్థకము.

బకరిత- బక్కర్త- బకర్తు- బ
కర్తుక - బకత-బకతుక - బకొ

రిత- బకొర్త- బకొర్తు - బకొ
ర్తుక - బకొత - బకొతుక - బ

క్కరిత-బక్కఁర్త-బక్కఁర్తు- బ
క్కఁర్తుక-బక్కఁత - బక్కఁతుక -

బకొస్తిరిత-బ్లోర్త-బ్లోర్తు-
బకొస్తుక-బకొస్తత - బకొస్తతుక -

బకొరితి- బకొర్తి - బకొతి- బ
క్కరితి - బక్కఁర్తి - బక్కఁతి-
బకొస్తిరితి- బకొస్తిర్త - బకొ

సి-బకరితె ७ బక్కఁర్తె - బక్కఁతె-
బకొరితె - బకొర్తె - బకొతె-

బక్కఁరితె - బక్కఁర్తె - బక్కఁ
తె - బకొస్తిరితె - బకొస్తిర్తె-
బకొస్తితె - ఓర్త - ఓర్తి - ఓ

ర్తు-ఓర్తుక.
ఇంకద్విప్రభృతిసంఖ్యావాచ
కంబులు ప్రథమాంత రూపంబు
లువక్కాచించెద.

మ. అ.
ప్ర.

ఇదీఱు ... } ... రెండు
ఇరుగురు ... }
మూగురు ... }
ముగ్గురు ... } ... మూడు
ముగు ... }
నలుగురు ... నాలుగు
అయిదుగురు ... అయిదు
ఏగురు ... ఏను
ఆఱుగురు ఆఱు
ఎడుగురు ... ఎడు
ఎనుమండ్రు ఎన్నమిది
తొప్పండ్రు ... తొప్పిది
పదుగురు }
పదురు }
పదుగుండ్రు }
పదుసెకరు ... పదుసెకటి
ఇచ్చటసెకరు ... ఇచ్చటసెకటి
లెంనథానురూపంబు
కొనునది.

పదుసెకౌరు పదుసెకౌటి

ఇత్యాదులు.

పర్మిదీరు ... } పండిండు
పర్మిరుగురు ... }
పమమూగురు }
పమముగ్గురు } ... పదుమూడు
దుముగురు }

పదునలుగురు ... పదునాలుగు
పదునయిదుగురు. పదునయిదు
పదునేగురు ... పదునేను
పదునాఱుగురు ... పదునాఱు
పదునేడుగురు ... పదునేడు
పదునేనమండ్రు. పదునేనమిది
పందొప్పండ్రు ... పందొప్పిది
ఇరువండ్రు ఇరువది
ఇరువదియొకరు. ఇరువది యొక
(టి.)

ఇత్యాదులూహ్యంబులు.
ముప్పండ్రు ... ముప్పది
నలువండ్రు ... నలువది
ఏబండ్రు ... ఏబది
అఱువండ్రు ... అఱువది

డెబ్బండ్రు డెబ్బది	నూఱుగురు ... నూఱు
ఎనుబండ్రు ...	ఎనుబది	వేగురు వేయు
తొంబండ్రు తొంబది	పదివేగురు ... పదివేయు

రెండుమొదలగు నవియాపవిభ్రక్తికశబ్దంబు లగుటంజేసిద్దీ తీయాదిపిభ్రక్తులు పరంబులగునపుడుటింటులగునని యొఱుంగునది || రెండిటిని - రెండింటిని - రెంటిని || మూడిటిని-మూడింటిని - మూటిని ఇత్యాదులు || ఏకశబ్దమునకు - ఒంటి - ఒకానెకడు - ఒకానెకటి - ఒకానెకరిత - ఒరిమ - ఒండొకరు-ఒరట్టు-అనురూపంబులను - ద్విశబ్దార్థంబునకు- ఇనుమడి - ఈరాటు - అనురూపంబులునర్థవిశేషంబులంజూపట్టెడు.

సంఖ్యకుంబూరణార్థంబునంద
వగాగమంబగు. అప

రెండవవాడు - రెండవది - మూడవవాడు - మూడవది.

సర్వ నామక్రియాపదంబుల బహువచనంబుమ
హత్తునకుంబోలె మహతికగు. అప

వారిద్రశురుక్తిణి సత్యభాషులు - పీరుముల్చురు శ్రీభూతిశలు.

అపదాద్వంబయయసంయుక్తంబయినగకారం
బునకువకారంబువిభాషగు. అప

పలుగురు - పలువురు - ఇరుగురు - ఇరువురు- వేగురు- వేవురు - తొగ - తొవ - పగలు - పవలు !!

శోపవిభ క్రికప్రకరణము.

ఇటితివర్షంబులు వక్ష్యమాణంబు
లోపవిభ క్రికంబులు. ॥२

విభ క్రినిమి త్తకంబులయి యాదేశాగ మాణ్ణకంబులయిన
ఇ॥టి॥తి-అనువర్షంబులోపవిభ క్రికంబులనంబడు॥

ఇవిద్వతీయాద్వేకవచనంబులుపరంబులగునపు
దునామంబులసుంగొన్నింటికింబ్రా
యికంబుగనగు. ॥౩

కాలు-కాలిని-కాలిచే ॥ నాఁగలి - నాఁగటిని - నాఁగటిచే ॥
నేఱి - నేతిని-నేతిచే ॥ ద్వైతీయైకవచనంబుపరంబు సపుడౌప
విభ క్రికంబులురావనికొండఱు వక్షా-శించిరి - అయ్యదిలక్ష్య
లత్తణవిరుద్ధంబగుటంజేసియనాదరణీయంబు॥

ఉరు మొదలగు వాగ్నికిత్వంబగు. ॥४

ఉరు - ఉరిని - కాలు - కాలిని- ప్రూను-ప్రూనిని- మో
రు-నోరిని-చోటు - చోటిని ॥

టివర్షంబగొన్నింటియంతాక్షరంబు నకాదేశంబును
గొన్నింటికంతాగమంబునుగొన్నింటికింబర్య
యంబునురెండును బ్రాయికంబుగనగు. ॥५

ఆదేశము - త్రాణు-త్రాటిని ॥ కాడు - కాటిని ॥ సొరు

సొటిని॥విఱు-విటిని॥ఆగమము-అన్ని - అన్నిటిని ॥ ఎన్నముది - ఎ
నిమిదిటిని॥వేయు-వేయటిని ॥ ఉభయము - పీమి - పిటిని - పిమి
టిని॥పగలు-పగటిని - పగలిటిని ॥ మొదలు - మొదటిని - మొద
లిటిని ॥ రెండు - రెంటిని - రెండిటిని ॥ మూఁడు - మూఁటిని-
మూఁడిటిని॥నూతు-నూటిని-నూఱిటిని॥

ప్రాస్యముమిందిటివర్షంబునకుముందుపూర్ణ
బిందుపుబహుళముగానగు. ॥६

అన్నింటిని - ఎన్నమిదింటిని - పగంటిని - పగలింటిని- రెండిం
టిని - మూఁడింటిని ॥

పదాద్వంబగుప్రాస్యంబుమిందిటివర్షంబ
నకుముందుపూర్ణ బిందువగు. ॥७

కన్న - కంటిని ॥ మిన్న - మింటిని ॥ ఇణు- ఇంటిని-ప్లు-
పంటిని॥

అణు మొదలగుశ్చ్ఛములకంతాగమంబు తివర్షంబును
రేఘంబునకొక్కటికిలోపంబుగు. ॥८

అణు - అతేతిని ॥ అణు - కణు - కొణు - గొణు-మిణు-వ
ణు - ఇవియణు మొదలయినవి ॥

విభ క్రిపరంబగునపుడుగోయిప్రభృతుల
తుదియక్షరంబుతివర్షంబుగు. ॥९

గోయ - గోతులు - గోతిని - గోతులను ॥ గోయ - చేయ-

దాయి-నూయి - నేయి - వాయి-రోయి - ఇత్త్వాయిములు॥

టితివర్ణ ంబులు పరంబులగునపుడు
త్వంబునకిత్వంబగు. ३५

రెండిటికి - మూడిటికి - నాలుగిటికి - పగలిటికి - మొదలిటికి-పె
కిటికి - కొండొకచోనుత్వంబునకిత్వంబుచూపుదు॥ నెత్తిటికి.

టివర్ణ ంబుపరంబగునపుడు క్రిందుమొందుముం
దుపువర్ణ ంబులకత్వంబగు. ३६

క్రిందు - క్రిందటిని - మొందు - మొందటిని - ముందు - ముం
దటిని-మాపు-నూపటిని-అప్పుడు-అప్పటిని॥

శౌపచిథక్తికముల తృతీయాసప్తములకత్వం
బాదేశంబుబహుర్ధంబుగు. ३७

గోరనుగీతైను॥ ఊరనునాముడు॥ గొడ్డబులెతైకైను॥ ఇం
టలేడు॥ వఱుతగలిసె॥ కఱుతదూమై॥ పత్రంబునందుగో
రిచేతనూరియందిత్వాయిలు॥

ఇది యాచిథక్తి పరిచ్ఛేదము.

కౌరకపరిచ్ఛేదము.

ప్రాతిపదిక సంబోధనోక్తార్థంబు
లంబుభమయగు. ८

ప్రాతిపదికార్థమునందు - రాముడు - రావణుడు || నియ
తోపస్తితికము [ప్రాతిపదికార్థము] సంబోధనమునందు - ఓరా
ముడు - ఓరావణుడు॥ ఉక్తార్థముందు - రాముడు రావణునిసం
హారించేను - ఉక్తమునఁగాఁజెప్పుబడినది- ఈవాక్యమందు నా
ఖ్యాతము కర్తునుజెప్పినదిగావునఁదద్వాచకమగు రామశబ్దము
నసుంబుభమయయ్యె॥ రామునిచే రావణుడు సంహారింపబడ
డియె - ఈవాక్యమందాఖ్యాతముకర్తుమును జెప్పినదిగావునఁ
దద్వాచకంబగు రావణశబ్దంబునసుం బ్రథమయయ్యెనన్ని యే
ఱుంగునది॥

కర్త్వంబునద్వితీయయగు. ९

థాత్వధఫలాశ్రయంబుకర్త్వమునాముడు॥ దేవదత్తుడువంట
కమునువండైను॥ ఇటవండైనుమాటవువంటచేసెన్నియద్భము -
వంటఫలము - చేయుటవ్యాపారము - వంటయనఁగాఁబాకము-
పాకమున కాశ్రయముకావుటంజేసి వంటకము కర్త్వంబయ్యెనన్ని
యెఱుంగునది॥

చేతవర్ణకంబుకర్తకగు. ३

థాత్వధవ్యాపారాశ్రయంబు కర్తునాముడు॥ దేవదత్తునిచే

తవంటకమువండబడియె - వండబడియెననగా వంటచేయఁ బ
డియెననియద్దము - చేయటకాశ్రయండగుటంజేసి దేవదత్తం
డుక ర్తయయ్యు॥

చేతవర్ణకంబుహాతుకరణంబులకు గ్రహ్యదియో
గజంబగుపంచమికీని బహుళంబుగానగు. ४

ఫలసాధనయోగ్యంబగుపదార్థంబు హాతువు || క్రియాసిద్ధిం
బ్రిక్ష్యోపకారకంబుకరణంబు || హాతువునకు - ధనముచేత సో
ఖ్యంబుగలుగు - విద్యచేతయశంబుగలుగు - పక్షంబునవలన వ
గ్రణకంబగుకరణంబునకు - ఖద్దంబుచేతఖండించె - కోఱచేతఁగూ
లనేసె - పక్షంబునందోడవర్ణకంబగు || గ్రహ్యదియోగంబునర
దు - జరాసంఘండు రాజులచేతఁగప్పంబుగోనియె - మైత్రుండు
మైత్రునిచేత ఒఱిణంబుగోనియె - శుయద్దంబున్నిచేతనెజెంగి
తి - శువృత్తంతంబువానిచేతవింటి - పక్షంబునవలనవర్ణకంబ
గు॥ఇత్యాదికంబు లెఱుంగునది॥

కరణసహస్రతుల్యార్థయోగంబులండ్రు
తీయకుందోడవర్ణకంబగు. ۲

కరణంబునందు - కోలతోడవులనేసె || సహస్రంబునందు-
రాజుసేనులతోడవచ్చె - సేనాస్థపిాతుండయివచ్చెననియద్దము||
తుల్యార్థయోగంబునందు - మైత్రునితోడ మైత్రుండుతుల్యం
డు - తృతీయకనుటంజేసిమైత్రునకు మైత్రుండు తు
ల్యార్థయోగంబున పశ్చియునగు॥

వచ్చ్యద్దాముఖ్యకర్త్వంబునకుందోడకువర్ణకం
బులుప్రాయకంబుగానగు. ۳

మైత్రుండు మైత్రునితోడన్నిట్టియె - మైత్రుండు మైత్రునికిస్తి
నియోప్రాయకంబుటచేనెకానెకచోద్యతీయయునగు॥

ఉపయోగంబునం దాఖ్యతకుం
దోడవర్ణకంబగు. ۴

నియమపూర్వక విద్యాస్వీకారంబు పయోగంబునంబు ||
రామకృష్ణులు సాందీపునితోడవేదంబులం జదివిరి - సాందీపుని
వలననదియద్దము॥

సంప్రదానంబునకుంజతుర్ధియగు. ۵

త్వాగోదేశ్వ్యంబు సంప్రదానంబునాబడు || జనకుండురా
మునికోఱకుఁగన్నిచ్చెను || కొన్నియెడలనుదేశ్వ మాత్రంబున
కగు.పురుషార్థంబుకోఱకు యత్నింపవలయు || చతుర్ధికిమాఱు
గాప్సీయెతఱుచుగాఁ బ్రయోగంబులంగానం బడియెడి - జన
కుంపురామునకుం గన్నిచ్చెను || పురుషార్థంబునకు యత్నింప
వలయు॥

అపాయభయజుగుప్సాపరాజయప్రమాదగ్రహణ
భవనత్రాణవిరామాంతద్ధివారణంబులెద్దా
సనగుదానికివలనవర్ణకంబగు. ۶

అపాయము - విస్తేషము || భయము - వెఱపు||జుగుప్స-ఏవ||

పరాజయము - డయ్యుట్ || ప్రమాదము - పరాకు || గ్రహణము-
కొనుట-ఎతుంగుట-వినుట - ఇత్యాది॥ భవనము - పుట్టుట్ || త్రా-
ణము-కొచుట|| విరామము- విరమించుట || అంతర్థి - మఱుగుట||
వారణము - వారించుట || అపాయింబునకు - సైత్రుండురా-
జ్యంబువలనభ్రిష్టిండయ్యె || భయింబునకు - చోరునివలనభయ
పడియ్యె || జుగుప్పును - పాపంబువలననేవగించె || పరాజయమున
కు అధ్యయనమువలనడస్నే || ప్రమాదంబునకు - పాడివలనం
బరాకువడియె || గ్రహణంబునకు - సైత్రునివలనభన్నంబు గొని
యె || భవనంబునకు - మనువువలనంబుజలుపుట్టిరి || త్రాణం
బునకు-చోరునివలనంగాచె || విరామంబునకు - భోగంబులవల
నవిరమించె || అంతర్థికి - కృష్ణండుతల్లివలనదాఁగె || వారణం
బునకు - శోకంబువలనవారించె || శుపంచమికి మష్టియింగొం
డొకయెడలనగు - చోరునువెఱచె - పాపంబునకేవగించె - అ-
ధ్యయనంబునకుడస్నే - పాడికింబరాకువడియె - మనువును ని
ట్టుకుండుపు త్యై-ఇత్యాదులూహించునది||

ఉండిపదంబోకానేకచోవలనవర్ణకం
బునకున్ప్రయుక్తంబగు. १०

హిమగిరివలననుండిగంగౌడమె - నాకంబువలననుండినార-
దండువచ్చే||

ఉండిశబ్దమపరంబగునపుడువలనకుద్వితీయా-
స్తుములుప్రాయికంబుగనగు. ११

వనమునుండివచ్చే - వనమందుండివచ్చే - ఉరినుండివచ్చే

ఉరనుండివచ్చే || వనమునుంచి ధనమునుంచియనియంచి శబ్దా-
నుప్రయోగంబుతోఁ గొందఱు వ్యవహారించెదరుగానియది సా-
ధుకవిప్రయోగా రూఢంబుగాదనియెఱుంగునది||

కంటెవర్ణకంబన్యాధాదియోగజం
బగుపంచమికగు. १२

రామునికంటెన్యుండుధానుషుకండులేదు - లోభంబుకం
టె నితరంబుదోషంబులేదు - ఇచటష్టియునగు - రామునక
స్యండు ధానుషుకండులేదు - ఇన్యము - ఇతరము - పూర్వ
ము-పరము-ఉరుము-ఇత్యాదులన్యాదులు||

కంటెవర్ణకంబునిధారణపంచమికగు. १३

ఎచ్చట్లినిధార్యమాణంబు జాత్యాదులచే భేదంబెకలిగియం
దునచబంబాచమియగు - ఆపంచమికింగంటె వర్ణకంబగుననియ
ధుము - జానపదులకంటె నాగరులువివేకులు || మానపోనికం
టెమరణము మేలు ||

పట్టివర్ణకంబునేతువులగుగుణక్రియలకగు. १४

జ్ఞానముబట్టిముక్తఁడగు-నీవువచ్చుటంబట్టిధన్యడ నయి
తి||ఇచటవలనవర్ణకంబగు - జ్ఞానమువలనము క్తుండగు ||

శేషష్టికియుక్కియునగు. १५

ఇచటశేషంబగానాసంబంధంబు - రామునియైక్కిగుణములు -

నాయుక్కి-మిత్రుడు - వానియుక్కి-తమ్ముడు || కువర్ణకం బునుగొన్నియేడలసంబంధంబునందగు - నాకుందమ్ముడు - మీ కునెచ్చేలి॥

నీధారణష్ట్రీకిలోపలవర్ణకంబగు. १८

జూలిగుణక్రియాసంఖ్యలచేత సముదాయంబునుండి యేకదే శంబునుకుంబ్యథక్కిరణంబు నీధారణంబనుంబదు - ఎద్దానివలన నీధారణంబగునచ్చటి ష్ట్రీకిలోపల వర్ణకంబగుననియర్థము || మనుష్యులలోపలత్తుక్రియుండు శూరుండు - గోపులలోపలఁగిలిబహుత్సీర - అధ్వర్యగులలోపలంబాటువాడు శీత్రుగామి - ఛాత్రులలోపల త్రైత్రుండు స్నమర్థుండు || ఇతస్తుప్తమియుంగలదు - మనుష్యులయందు త్రుక్రియుండు శూరుండు - ఇత్యాదులెఱుంగునది॥

అధికరణంబునకు స్తుప్తమియగు. १९

అధికరణంబునానాధారంబు || దౌషస్తేషికంబువైషయికంబిచ్చివ్యాపకంబని యాధారంబుత్రివిథంబు || ఘుటమందుజలమున్నది - మోతుమందిచ్చగలదు - అన్నింటియందిశ్వరుండుగలండు॥

ఉక్కారాంతజడంబునకునవర్ణకంబగు. २०

ఘుటంబునజలంబున్నది-దేవదత్తునకు మోతుమన్నిచ్చగలదు॥

విశేష్యుంబునమంబోలెవిశేషణంబునకు
లింగవిభక్తివచనంబులగు. २१

నందతనయుండు కృష్ణుండునాశుదిక్క - దేవకీపుత్రుహరిని

నుతీంతు నెప్పుడు - శుభవిధాయులరామకృష్ణులభజింతు - భువన వంద్యనురుక్తిణిబోగడుచుందు ||

శ్రీసమంబులగువిశేషణంబులయుమువర్ణ కాంత
విశేషణంబులయుబహువచనంబునకేకవ
చనంబుబహుళంబుగానగు. २२

మాటలుపైకేస్తెల - మాటలుపైక్కులేల - కులిశధారలు || ०
రితంబయ్య - కులిశధారలు || ० రితంబులయ్య - ఇష్టవుగుపదార్థములు-ఇష్టములగు పదార్థములు॥

ఒకానెకచోనెకవిభక్తికి మఱియె
కవిభక్తియనగు. २३

కైత్రుండుగృహమును వెడలేము - గృహమునుండియని యర్థము || వాడువాహనమునుదిగెను - వాహనమునుండియనియర్థము|| వారునుఖమున్నారు - సుఖముతోననియర్థము - ఇత్యాదులెఱుంగునవి॥

జడంబుతృతీయాస్తుములకుద్వీతీయ
బహుళంబుగానగు. २४

రాముడు వాలినెక్కుకోలం గూలనేనే - కోలతోననియర్థము||లంకంగలకలంబువుట్టె - లంకయందనియర్థము || బాహుళకంబుచేనిక్కుర్యాంబుదంతంబునవబహుత్యమందెయగు - అర్జునుండుశత్రు సేనలను బాణంబులనురూపుషాపె - బాణములచేసగ్గయర్థము || మీనంబుజలంబులనుండు-జలంబులందనియర్థము ||

ఉదంతజడంబుతృతీయకున్నవర్ణకంబగు. १३,

రాముడొక్క బాణంబున వాలింగూలనేసె - బాణముచేస్తున్ని
యద్దము॥

జడంబుద్వితీయకుంబ్రథమబహుళంబుగానగు. १४

వాఁడుపూవులుడెచ్చె-వాఁడుపూవులనుడెచ్చె || ఆకెసొమ్ము
లుదాల్చె-ఆకెసొమ్ములనుదాల్చె || వాఁడైల్లువెడలె - వాఁడెంటె
నివెడలె || బాహుళకముచేఁ దృతీయాస్తములకు విధించినద్వి
తీయకుం బ్రథమరాదు.

కాలాధ్వములకుంబ్రాయికంబు
గాంబ్రథమయగు. १५

వాఁడున్నివచ్చె-వీడునేడువోయె- మాపుర్ణిలువుము-తే
పుపొమ్ము-వారుక్రోశమునడచిరి-వీరామడవోయిరి॥

సర్వనామసంఖ్యాభిధానతద్వి శేష్యంబులయండెయ్య
దిముందుప్రయోగింపబడుదాని ద్వితీయాదు
లకుంబ్రథమబహుళంబుగానగు. १६

అన్నిగుట్టములకు- అన్నింటికిగుట్టములకు - గుట్టములన్నింటి
కి- గుట్టములక్కన్నింటికి - సాహిణులుమువ్వురు || రెండుగుట్టము
లకు - రెండెంటికిగుట్టములకు - గుట్టములురెండెంటికి - గుట్టము
లకురెండెంటికి - సాహిణులునలుగురు || లక్కగుట్టములకు - లక్క
లక్కగుట్టములకు- గుట్టములులక్కకు - గుట్టములకులక్కకు - రవుతు
లులక్క || ఇత్యాదులెఱుంగునది॥

ఒకానుకచోవి శేషణంబులప్పుకిం

బ్రథమపిభాషనగు. १६

సుగుణాభిరాముడు రామును జోహోరువైనర్చేద - సుగు
ణాభిరామును రామును జోహోరువొనర్చేద॥

భవత్యద్వ్యవహితంబులగువి శేషణం
బులకుంబ్రథమయగు. १७

అగు మొదలగునవి భవత్యద్విములు || విద్యాతాలియగుపురుషు
నిస్కలజనులుస్తన్నాన్నింతురు || భూతదయాశురగు వాహాశ్చులకు
శేయంబుగలుగును || అతిమానుష మత్యద్వుత వలిచుప్రారము
యనకేశ వార్షునకృతి॥

భవత్యద్వికంబు సన్నిహితవి శేషణంబునుద్దాని
ముంమువి శేషణంబులకుయిపదంబునుబహు
శంబుగాననుప్రయుక్తంబగు. १८

అతులుఁడయిప్రమేయుఁడో హరినిగౌలుతు ||

అయిపదానుప్రయోగంబు లేనిచోఁడువివి శేషణంబున
కేనివి శేషణంబులన్నింటికేనిమిఁడుసుచ్చయా
ర్థంబువిభాషంబుయోగింపబడు. ३०

ఆమ్యఁడుప్రమేయుఁడునగు హరిగౌలుతు || ఆమ్యఁడు నమే
యగుణుఁడునో హరినిగౌలుతు || ఆమ్యఁడుప్రమేయుండగు హరి
గౌలుతు ||

ధాతుజవి శేషణవ్యవధానంబునవి శేషణంబులన్నిం
టికయిపదంబునుప్రయుక్తంబగు. 30

ఆమ్యాడయి యప్రమేయండై యథిలసేవ్యండై యోనంగెడు
దేవునభినుశింతు || ఇచట మతియం బ్రయోగవై చిత్ర్యంబుగల
దది ప్రయోగంబుల నెఱుంగునది ||

భావార్థకాదియోగంబునం గృత్మం
బ్రథమయగు. 31

రాముడువచ్చుట - రాముడురాంగు లత్క్ష్మిఖడుగాంచె-
రాముడువిల్లందినం ద్రిలోకంబులాకులంబులగు - రాముడు ప
ట్టినప్రతిన వారింపందరంబుగాదు ||

ప్రథమాంతంబులగు యమ్ముదస్యైవ్యశేషణంబు
లక్కేకత్వంబునవునులునుబహుత్వంబున
రుములునంతాగమంబులుప్రా
యకంబుగనగు. 33

శ్రుయాగమంబులు పరంబులగునపుడు
త్వంబునకత్వంబగు. 34

సీవుధన్యండవు - నేనుధన్యండను - మీరుధన్యంలరు- మేము
ధన్యంలము || ఇకారంబుమింది కునువు క్రియావిభక్తుల యుత్వం
బునకిత్వంబగునను సూత్రముచేత పునులకిత్వంబగు - సీవునుకృ
తివి - నేనుసుకృతిని - ఆ త్రీహారుడవో నీనుగొల్లునంబుజాతు ||

గర్వగరిష్ఠండగునన్ను - మిరలుపెద్దలు - ఇత్యాదులు ప్రాయి
కగ్రహణముచే రక్తితంబులయ్యే ||

అదిశబ్దంబునకువునులుపరంబులగునపుడును సంబోధ
నంబునందునుదానయను నాదేశంబగు. 35

సీవుచిన్నదానవు - నేనుజిన్నదానను - ఓచిన్నదాన ||

అస్యయుష్మవ్యుతాక్తర్వంబులందుత్త
రోత్తరంబుబలీయంబు. 36

వారునుమిారునుధన్యంలరు || మిరును మేమునుధన్యంలము ||

ఏకవాక్యంబునం దొకాన్మెక్కండుతక్కస
ర్వపదంబులుత్రమిర్పేత్తంబుగం
బ్రయోగింపంజను. 37

పూర్వమిది పరమిదియను నీయమవు పేత్తింపక వాక్యమండె
ల్లపదంబులు వలచినల్లు ప్రయోగింపందగును - ఏనిప్రభృతిశబ్దము
లుకొన్నిసియమనా పేత్తంబులయియుండు - గాలిచల్లగావీచెను-
వీచెనుజల్లగాగాలి - చల్లగాగాలివీచెను - వీచెనుగాలిచల్లగా -
గాలివీచెనుజల్లగా-చల్లగావీచెనుగాలి ||

ఇది కారకపరిచ్ఛేదము.

సమాసపరిచ్ఛేదము.

సమాధింబులగుపదంబు లేకపదంబ
గుటసమాసంబు. ८

పృథగ్నుతంబులగు న్యాధింబుల కేకార్థి భావంబు సామాధ్యిం
బు - పృథగ్నుతంబులగు పదంబుల కేకార్థింబునందు వృత్తి
సామాధ్యింము ||

సాంస్కృతికాచ్ఛికమిత్రభేదంబుచే
సమాసంబుత్రివిధంబు. ९

సాంస్కృతికంబు యాచ్ఛికంబుని మిత్రంబుని సమాసంబుత్రి
విధంబు అందు సాంస్కృతికంబు సిద్ధంబునిసాధ్యింబుని ద్వివిధం
బు - కేవలసంస్కృతశబ్దింబుల సమాసంబు సిద్ధంబునాఱబడు-
రాజ్యాఖ్య - తటాకోదకము - లక్ష్మీవల్లభుండు || సంస్కృతసమం
బుల సమాసంబు సాధ్యింబునాఱబడు - రాజునాఖ్య - తటాకంబు
నుదకము - లక్ష్మీవల్లభుండు || తక్కి-నతెనుఁగులసమాసంబొచ్చి
కంబునంబడు || తేనియానతి - చెఱువ్వీరు - సిరిచెలువుండు || ఉ
భయంబులుగూడినది మిత్రంబునంబడు - రాజుముదల్ - చెఱువు
నుదకము - సిరివల్లభుండు ||

తత్పురుషామలకు లక్షునంబుప్రాయికంబు
గుణంస్కృతోక్తంబయగు. ३

తత్పురుష బహుప్రీహిద్వంద్వంబులన్న సమాసంబు లేల్లం త్రి
విధంబులయిండు - అవిప్రాయికంబుగాన్తరాన్యాభయ

పదార్థ ప్రథానంబులయిండు - అందుదత్పురుషంబు * వ్యధిక
రణంబుసమానాధి కరణంబుని ద్వివిధంబు-ద్వితీయామలకు మీఁ
దిపదంబుతోడ సమాసంబు వ్యధికరణంబునాఱబడు - నెలతా
ల్పు - నెలతక్కవాఁడు - దేవరమేలు - దొంగభయము- రా
మునిబాణము - మాటనేర్పరి || విశేషణంబునకు విశేష్యంబుతో
డసమాసంబు సమానాధికరణంబునాఱబడు - ఇదియెకర్త్రధార
యంబునాఱబడు - సరస్వతచనము - తెల్లగుణ్ణము - మంచి
రాజు - ఇదిసంఖ్యాపూర్వంబుద్విగువునాఱబడు - ముజ్జగములు-
ముల్లోకములు|బహుప్రీహి - మక్కంటి - చలివెలుఁగు || ద్వం
ద్వయము - తల్లిదంత్రులు - అన్నదమ్ములు || ప్రాయికంబుగాననుట
చే సంస్కృతలక్షునంబుఁడౌడరని సమాసంబుంగలదనిసూచిం
పంబడియె- దానంజేసి చిగురుఁగేలుజుంటిమోవి యత్యాదులయి
నయపమాన పూర్వపదకర్త్రధారయంబులు గ్రాహ్యంబులు ||
ముఖపర్ము-చరణకమలములు - ఇట్టియపమానేణాత్తరపదంబు
లుగలవుగొని విపరీతంబులుసిద్ధంబులు లేవసియెఱుంగునది || సి
ద్ధంబుసర్వంబుగ్రాహ్యంబు - రాజపురుషుండు - సీలోత్పులము-
పీతాంబరుండు - రామలక్ష్మిణులు || కేవలసంస్కృతశబ్దము వి
కృతిశబ్దముతోడ సమసింపము - దానంజేసియనేకమాఱు లల్వ
దండిత్యాదులు మష్టములని తెలియునది ||

ఆ శుష్ఠియను సర్వ నామంబులు
త్రికంబునాఱబడు. ४

కర్త్రుధారయంబుత్రికప్రీసమమగంతధాతుజ
విశేషణపూర్వపదంబయియుండు. ५

ଆଚଂଦମୁ - ଶୁଚିଂଦମୁ - ଏବ୍ୟଂଦମୁଖ୍ୟାଵାଙ୍ଗିମାଟୁ - ପୋଂ
ଦିପାଟୁ - ବେଳିଦପୁଟିଦମୁ - ମାଟିନେଦୁଦଦମୁଲୁ ॥ ଶୁନ୍ନିଯମମୁ
ଚେ - ବଳୀନୁଦୁମଳୀଙ୍କୁ - କାହଲୁଙ୍କୁରାହଲୁଙ୍କୁ - ଶ୍ରତ୍ୟାନୁ
ଲନମାସଂବୁଲେଦୁ ॥

(ଶ୍ରୀ)ନମଫୁଟିତଂବ ଯେତାନେକଂଦୁ
ବହଲାତ୍ରୀହିଚାପଟ୍ଟେଦୁ. ୧

ମୁକ୍ତ-ଠେ-ବେଗଠେ - ଚଲିଲେଙ୍କୁ - ଵେଲେଙ୍କୁ - ମୋଟବ
ର-ଶ୍ରତ୍ୟମୁଲୁ ବ୍ୟବହରେନ୍ଦ୍ରିନ୍ଦ୍ରିଯଳୁଗ୍ରାହ୍ୟଂବୁଲୁ ॥

ଆଚିନ୍ତିକଶବ୍ଦିଂବୁତ୍ରୋଦ (ଶ୍ରୀ)ନମଂବୁପ୍ରା
ଯକଂବୁଗାର୍ଦ୍ୟଂଦ୍ୟଂବୁଗୁ. ୨

ଅନ୍ତୁଦମ୍ଭୁଲୁ-ତଳୀଦଂକ୍ରିଲୁ - ଢେରୁଵଳ୍ଲେଲୁ - ଆଲମଗଲୁ ॥
ମାରୁଦୁନୁବିଦ୍ଧିଲୁନୁ-ପଳ୍ଲମନୁଗଲ୍ଲେମନୁ - ଶ୍ରତ୍ୟମୁଲୁ ନମ୍ନିଂ
ପବନିଯାନୀଯମଂବୁନ ନେଇଂଗୁନାଦି ॥

ଶର୍ଵଶବ୍ଦିଂବୁଲୁନ୍ତଂବଂଧଂବୁନଂମୁଦ
ଚନ୍ଦ୍ରବ୍ଦିଂବୁତ୍ରୋଦନମ୍ନିଂଚ. ୩

ନାଵାଙ୍କୁ-ନାଯଦି - ଶ୍ରିଂଟିଵାଙ୍କୁ - ଶ୍ରିଂଟିଦି-ରାମୁନିଵାଙ୍କୁ
ରାମୁନାଦି ॥

ଥାତୁଜବି ଶେଷଣଂବୁଲକବିଭ୍ରତ୍ତିକିଵିଷ୍ଟେଂଚୁନପୁ
କୁତୁଚୁଭ୍ରଦିଂବୁନୁପ୍ରଯୁକ୍ତଂବୁଗୁ. ୪

ବ୍ୟଚିନଵାଙ୍କୁ - ବ୍ୟଚିନନାଦି-ରାନୀଵାଙ୍କୁ-ରାନୀଯଦି ॥

ଏହୁ ଯେତାନ୍ତରଥାତୁଜବି ଶେଷଣଂବୁଲକବ୍ରତ୍ତିଯନୁପଦଂ
ବୁବିଭାଷନନୁପ୍ରଯୁକ୍ତଂବୁଗୁ. ୧୦

ବ୍ୟଚିନବ୍ରତ୍ତିରାମୁଙ୍କୁ - ବ୍ୟଚିନରାମୁଙ୍କୁ - ବ୍ୟଚିନବ୍ରତ୍ତିଵାଙ୍କୁ -
ବ୍ୟଚିନବାଙ୍କୁ ॥

ଯୁଦ୍ଧଦ୍ୱାରାହୃତକଂବୁଲକୁ ତ୍ରପଦଂବୁପରଂବୁଗୁ
ନପୁଦୁମାର୍ଗମୁଂବୁବୁବିଭାଷନଗୁ. ୧୧

ନୀମକରୁଣ-ନୀକରୁଣ ॥ ନାମୁନେରିମି - ନାନେରିମି ॥ ତନଦୁରୁ
ପୁ - ତନରୁପୁ ॥

ଗୁଜାବଚନଂବୁଲଗୁନ୍ତାହଲକୁଂ ଗର୍ଭୁଥାରଯଂବୁନଂ
ମନ୍ତ୍ରିଗାଗମଂବୁ ବହାରାଶଂବୁଗାନଗୁ. ୧୨

ନୂନୀନୁଜ୍ଞମୁ - ନଲ୍ଲଗୁଜ୍ଞମୁ ॥ ନଳ୍ଲ - ତେଳ୍ଲ - ପଚ୍ଚ - ଏହ୍ଲେ- ଚାମ-
ତିଯ୍ୟ-କର୍ମ- ପୁଲ୍ଲ-ବିନ୍ଦୁ- ତିନ୍ଦୁ- ଅଳ୍ଲ - ଶ୍ରତ୍ୟମୁଲୁନ୍ତାହଲୁ ॥

ଦ୍ୟୁର କ୍ରତୁଂବୁଗୁହାଲୁପରଂବୁଗୁନପୁରାଚ୍ଛିକଂ
ବୁଗୁଦିନ୍ତବୁଂବୁନକୁତ୍ରାଶ୍ରୀଶ୍ଵରଂବୁଗୁ. ୧୩

ଶ୍ରୀକଂବୁମିଳାଦିଯଶଂଯୁକ୍ତପାଲାନକୁନକୁଦିନ୍ଦ୍ୟ
ଶ୍ରୀବୁଭୁବନଶଂବୁଗାନଗୁ. ୧୪

ଆକ୍ରମ୍ଭ-ଶ୍ରୀ- ଆକ୍ରମ୍ଭ - ଶୁକାଳମୁ ॥ ଏଲ୍ଲୋକମୁ-
ଏଲ୍ଲୋକମୁ- ଅଯ୍ୟଶ୍ରୀମୁ- ଆଯ୍ୟଶ୍ରୀମୁ ॥ ବାହାରାଶକମୁଚେ ନା
ଶ୍ରୀରେଫଂବୁଲକୁ ଦ୍ୟୁତ୍ୟଂବୁଗଲାଦୁ - ଆରୂପମୁ - ଶୁକ୍ଳମୁ - ଏ
ମଂଦମୁ-ଅସୁର୍କୃତି-ଆହାଯମୁ ॥

కృతహస్యంబగు త్రికంబుమీదిచోటుశబ్దంబున్నత్వం
బునకత్వహస్యంబులువిభాషనగు. १५

అచోటు - అచ్చుటు - అచ్చౌటు || ఇచోటు - ఇచ్చుటు - ఇచ్చౌటు || ఎచోటు - ఎచ్చుటు - ఎచ్చౌటు || వీణద్విత్వంబునకవ
త్వ్యమాణవిధిచేఁ బాణ్ణికంబగలోపంబగు - అచటు - అచొటు -
ఇచటు - ఇచొటు - ఎచటు - ఎచొటు || ముచోటులు - మీచు
టులు - ముచ్చోటులు - అనురూపంబులు ప్రయోగంబులంగా
నంబడియైడి ||

ఉత్తరపదంబగుచోటుశబ్దముటాత్మరము
సకులోపంబువిభాషనగు. १६

చోటుశబ్దం బోపవిభక్తికంబగావునదార్థియంతిమాత్రం
బు స్తమ్యదేశమయిన యకారంబుతోడంబాణ్ణికంబగలో
పించున్నయద్రము || అచోటునన్నాడు - అచ్చోటునన్నాడు-బ
కచోటునండె-బికచోటునండె ||

సమానాధికరణంబగును త్తరపదంబుపరంబగునపువు
మూడుశబ్దముడుజ్యర్ణంబునకు లోపంబును
మీదిపాల్సునకుద్విత్వంబునగు. १७

మూడుజగములు ముజ్జగములు - మూడులోకములు ముల్లో
కములు ||

ద్విగువునకేకవచనంబుప్రాయికంబగా
నగుమిశ్రంబునకుఁగాదు. १८

ముచ్చిచ్చు - ముక్కారు - ముప్పాతిక - ముత్తోవ్రి - మువ్వి
థములు ||

కొండొకచోసమాసంబులందునామ్యదికనుమ్య
దులమువర్ణంబులుపజ్ఞవర్ణంబులగు. १९

నాపచేను - పాపతేఁడు || కనుపపులు - జనుపనార || నా
ము-పాము - ప్రేము-పేము - అమ్ము - ఎమ్ము - ఇవినామ్యము
లు || కనుము- ఇనుము- ఉడుము- ఎనుము - జనుము- మినుము-
ఇత్యాదులుకనుమ్యములు ||

నిక్కలాదులుయథాప్రయోగంబుగ
గ్రాహ్యంబులు. २०

నిక్కల - కవ్యడి - పువ్విలుకాఁడు || ఇత్యాదులు.

ఆకారంబునకామేడితంబునకుందద్రకంబునకయి
యాయియనుశబ్దంబులువిభాషనగు. २१

వత్యమాణ విధిచేతనయి యనుదార్థికై కారాదేశంబునగు ||
ఆయయికాలము - ఆయాయికాలము - అయ్యయికాలము - అ
య్యాయికాలము - ఆయైకాలము - అయైయైకాలము - ఆయాకా
లము - ఆయక్కాలము - అయ్యాకాలము - అయ్యిక్కాలము ||

బహుల్రిపిణిసమాసాంతకార్యంబు
లుంగానంబడియైడి. २२

ముక్కు-ంటి - కడవిరాచూలి - నలువ - గ్యువిలుతుఁడు ||

బహుప్రీపో^(త్రై)వాచ్యంబగుచోనుపమానం
బుమీఁడి మేనునుబోఁడియగు. ७३

అలరుబోఁడి - సన్సబోఁడి - పూర్ణబోఁడి - విరిబోఁడి ||

ద్వంద్వంబునందుబుకారంబునకు
రవర్ణంబువిభాషనగు. ७४

మాత్రపితలు - మాత్రాపితలు - ఇత్యాదులు ||

సమాసవిభక్తికిలోపంబగులట్టునుకుగాదు. ७५
రామునిభాణములు || సరస్వతచనములు || వేవెలుగు || గు
ణములప్రోక్ ||

కర్మదులకువ్రాథాన్యవివక్షయంనుధాతు
జవిశేషణంబులుకర్తృతోడంబోలెవాని
తోడసుసించు. ७६

రాముడురమ్మించిన భృత్యుడు - రాముడువాలినేసిన వా
ణము - రాముడుగోవునిచ్ఛిన విప్రుడు - రాముడువెడలిన వ
నంబు - రాముడు వసించిన పర్ణగృహము - రాముడు వసించి
నచోటు ||

ఇసిసమాసపరిచ్ఛేదము.

తద్దితపరిచ్ఛేదము.

తనవర్ణకంబుత్వార్థంబునందగు. ८

త్వార్థంబనగా ఖావంబు - ప్రకృతిజన్యబోధంబునందు || బ్ర
కార్దంబుభావంబు || రామునితనము - రాముతనము - మనుమని
తనము - సీతతనము - గొప్పతనము - కొఱతనము - నల్లఁదనము -
పుల్లఁదనము ||

ఇటవి శేషంబుత్వార్థంబునకు విభాషను
బాధకంబగు || ९ || ప్రోప్తము.

చిన్నాచులకుటికవర్ణకంబగు. ३

చిన్నాచికము-కన్నెన్నాచికము || చిన్న - కన్నె - చుట్టుము - దొం
గు - పేద - ఏండ - లంజె - ఇత్యాదులుచిన్నాచులు ||

ఉత్సంబునకుత్సంబుటికము
పరంబగునపుడగు. ४

తొత్తటికము - వెడ్డటికము - వెజ్జటికము ||

పేర్యాదులకిమివర్ణకంబగు. ५

పేరిమి - కడిమి || పేరు - కడు - ప్రుచ్చు - మేలు - చెలీ - పో
డి - వాఁడి - వేఁడి - ఇత్యాదులుపేర్యాదులు ||

నవగ్రూ కంబుగుణివచనంబులగు
న్యోదులకగు. ౯

సల్లన - తెల్లన || సల - తెల్ల - వచ్చు-ఎళ్ళ-చామ-తియ్య-
కస్తు-పుల్ల-చప్ప-విన్ను-తిన్ను - అల్ల - ఒయ్య - తిన్ను - చ
కట - ప్రేక - ఇత్యాదులనల్లాదులు||

ఇకవర్షుకంబగ్గలాదులకగు. ౧

అగ్గలిక - ఒమ్ముక || అగ్గలము - ఒమ్ము ||

మగటివ్యాములు యథాప్రయోగం
బుగ్గుప్యాంబులు. ౨

మగటిమి - మగతనము - పేదజిమి-బ్బునము-కోటరము-
కోడంట్రము - కోడంట్రికము - కోడజికము - కోమలికము - చె
లికారము - తెలుపు - ఎలుపు - పసుపు - సలుపు || ఏికాదులు
రానిపక్షమందుఁ దనప్రత్యయంబన్నింటికగు - చిన్నతనము -
ముచ్చుదనము సల్లఁదనము - అగ్గలంపుఁదనము - ఒబ్బుతనము||

అరమరాదులకస్వార్థంబునందికవర్షుకంబగు. ౩

అరమరిక - ఆమిక - అరమర - ఆము - అల్లిఖిల్లి - గండి-న
డవడి - నాడు - నివ్వాళి - పొత్తి - మాన-మెలి-వాలు-ఇత్యా
దులరమరాదులు||

ఉకవర్షుకంబుచిఱుతాదులకస్వా-
ర్థంబునందగు. ౧౦

చిఱుతుక - నాతుక || చిఱుత - నాతి - నెలఁత-మెలఁత-ప
డఁతి-మడఁతి - పొలఁతి - వెలఁది - సిప్పు-ఎమ్ము - ఇత్యాదులు-
చిఱుతాదులు||

కాక త్తియవర్షుకంబులుపుం స్వస్తిత్వంబుల
మతుబద్ధంబునందాటూదులకగు. ౧౧

కాప్రత్యయాంతంబునకు మగాదిగణగణనంబునంజేసి దుఃఖ
గు - ఆటకాఁడు - ఆటక త్తియ || ఆట-అడపము-ఎమ్ము- ఓయా
రము - కటూరి - కొల్ల - చెలిమి - చేరువ-చౌరవ-జట్టి-జాజర-
జాదము - తిండి - తేర - దొద్ద - సీటు- సేస్తము-బేరము-వగ-
విలు-వెచ్చము-సొగసు-ఇత్యాదులాటాదులు||

కాక త్తియలకకారంబునకుగకారంబ
కొండొకచోఁగానంబడియెడి. ౧౨

అందగాఁడు - అందగ త్తియ - కొండొగాఁడు - కొండొగ త్తి
య || బేరగాఁడు-బేరగ త్తియ || ఇత్యాదులు||

కాక త్తియలు కొండొకవానికిస్వా-
ర్థంబునంజూపట్టెడు. ౧౩

చెలికాఁడు - చెలిక త్తియ - హెగ్గడికాఁడు - హెగ్గడిక త్తియ||

కావర్షుకంబుతిర్యవు-లకుంగానంబడియెడి. ౧౪

ఇబ్బందిగాఁడు - ఒంటిగాఁడు - కొమ్ముకాఁడు-పరికాఁడు-
ఇత్యాదులవృగపిశేషవాచకంబులు||

అటవుటాదులకుమతుబర్ధంబునందివర్ణ
కంబుపుం స్వీంబునందగు. १५

శుప్రత్యయాంతంబుమగాదిగణంబు || అటవుటీడు - కప్పు
టీడు || అటవుటము - కప్పుతము - కస్తుడము - కొండము-బా
నసుము - బూటకము - మందడి - మన్మేము - సుంకము-ఉక్కి-
వంబునకు వలోపంబునగు || ఉక్కి-డు - ఇత్యాదులు

శుప్రత్యయంబుకొన్నింటికి
స్వార్థంబునందగు. १६

మొక్క-లీడు - కాల్పరీడు ||

అరివర్ణకంబుమతుబర్ధంబునజాలాదులకగు. १७

జాలరి - ఒఱపరి || జాల - ఒఱపు-కాల్ప - చదువు-జూదము-
టక్కు - తగవు - తీరుపు - తెంపు - తెరువు-నేరుపు-మతకము-
వెరవు-వేట-సిగ్గు-సుంకము-ఇత్యాదులు||

ఇవర్ణకంబోయారాచులకుమతుబర్ధంబునందగు. १८

ఓయారి - అక్కసి || ఓయారము-అక్కసము-కడలు-చాగ
ము - జోగము - తమకము - తుటారము - బండారము - బిత్త
రము-బిటారము-బేహారము - మచ్చరము - మిటారము - వి
న్నాణము-వెక్కసము-ఇత్యాదులు||

తవర్ణకంబుకులవాచకంబునకు(స్త్రీ)వాచ్యంబగు
సపుడుమతుబర్ధంబునందగు. १९

తద్దితపరిచేష్టదము.

౪-९

కొఱవత - చాకిత || కొఱవ - చాకి - బోయ- వానె-ప్రే-
సాలె-ఇత్యాదులుకులవాచకంబులు||

తవర్ణకంబుపరంబగుచోనెకానెకచో
నెత్యంబుచూపట్టెడు. २०

చెంచెత-మాలెత||

యవతివిటీరజ్యులలుగుబ్బెతమిండత ముట్టుత
లునాఱపుదురు||అఱ|| స్పృష్టము.

వగాదులకుబహువచనాంతంబులకు(స్త్రీ)వాచ్యంబగు
సపుడుమత్యైర్థంబునందాడివర్ణకంబగు. २१

వగలాడి || వగ - చిన్నె - కులుకు - వన్నె-దొమ్ము-ఎమ్మె-
ఇత్యాదులవగాదులు||

వగాదులకుబహువచనాంతంబులకుబుం స్వీం
బునమతుబర్ధంబాకారంబగు. २३

ఇత్యయాంతంబుమగాదిగణంబు || వగలాడు- చిన్నెలాడు||

ముక్కులోనగువానికిందదభావద్వీతకంబయి
మతుబర్ధంబునందిడివర్ణకంబగు. २४

ముక్కి-డి - ముక్కు-లేనివాడనియర్థము||ముక్కు - వాలు-
వెరవు-సిగ్గు-ఇత్యాదులుప్రయోగంబులనెఱుంగునది||

ఖూనార్థంబునకేకత్వంబునందే
దువర్ణకంబగు. ೨

తూమెడు - ముంతెడు - ఎత్తెడు - విసెడు - జీనెడు
మూరెడుకుండేడు-గంపెడు॥

దువర్ణకంబుపరంబగునపుడు
లివర్ణంబులోపించు. ೨

కమికెడు - కొడిదెడు - దోసెడు-పిడికెడు-పుడిసెడు-
సందెడు ||

దధూన్యంబునబంటికొలడులగు. ೨

మోకాలిబంటి - మోకాలికొలడి || ఉమ్మబంటి ఉ
మ్ముకొలడి ||

అర్థవిశేషంబులవర్ణకాంతరంబులునుమహా
తృప్తియోగంబులనెఱుంగునది. ೩

మంటమారి - తిండిపోతు - తాచ్ఛిల్యంబున మారిపోతు
కంబులు || అడవ - తాంబూలకరండవాహి - మతుబర్ధంబునంద
ప్రత్యయంబు || పెండ్లము - ఉండ్ల - పెండ్లిశబ్దంబునకు మతుబర్ధం
బునందముప్రత్యయంబు||ఇత్యాదులూహ్యంబులు||

ఇదితద్దితపరిచ్ఛేదము.

క్రియాపరిచ్ఛేదము.

ధాతువునకు. ८

ఇదియథికారసూత్రంబు - ఇంక నెయ్యుది యపత్తమింపంబ
దునయ్యుదిధాతువునకుగున్నియెఱుంగునది.

వర్తమానంబునల్పుగు. ९

వర్తమాన క్రియావృత్తియగు ధాతువునకు లడ్విణ్ణకంబగు ||
వర్తమానంబునాంబ్రారబ్రాపరిసమాప్తంబు - అప్పటికి ముగియ
కుండునది ||

భూతంబునవిట్టాం. ३

భూతక్రియావృత్తియగు ధాతువునవు లిడ్విణ్ణకంబగు || భూ
తంబునా విద్యమానధ్వంస ప్రతియోగి - ముందుండి యప్పటికి
లేకుండునది ||

భావినిల్పులుగు. ४

భావక్రియావృత్తియగు ధాతువునకు ల్యాడ్విణ్ణకంబగు || భా
వినో విద్యమానప్రాగ భావప్రతియోగి - అప్పటికిఁ బుట్టుకుం
డునది ||

తద్దాన్మదులందులాంటుగు. ५

తద్దాన్మదిక్రియావృత్తియగు ధాతువునవు లాడ్విణ్ణకంబగు ||
తచ్ఛిల్సంభావనా సంప్రశ్న సాతత్వవర్తమాన భావ్యశీరాదు
లాదిపద్రగాహ్యంబులు ||

ఆశీశ్వాపనంప్రార్థనవిధులందులూట్టగు. ८

ఆశీరాదులందుధాతువునులూడ్వర్షకంబగు ||

వ్యుతిరేకంబునలజియగు. ९

వ్యుతిరేక విశ్వక్రియావృత్తియగు ధాతువునకు లజివర్షకంబగు ||

లక్షారంబునకుడుప్రావురునుముళ్ళగు. १०

లడ్చాదిలక్షారంబులం దొక్కోక్కోటికి దుడ్చాదులాదేశంబులగు || ఇందుళకారంబుప్రత్యాహారార్థంబు ||

అందువరుసును రెండేసిప్రథమమధ్వీ
మోత్తమంబులనంబడు. ११

డంచ్చే - రు-ప్రథమము|| వు - రు - మధ్వమము || ను - ము
ఉత్తమము ||

వాసిలోరుములుబహువచనంబులు
పెఱులేకవచనంబులు. १२

నామయష్టదష్టదధ్మములందుంబ్రథము
మధ్వమోత్తమంబులగు. १३

అమహదధ్మంబునందు డాప్రులకుములగునున్నా
నుబంధంబుమిందివియగు. १४

ఉదంతంబునకులష్టపరంబగునపుడు

న్నానుబంధంబగు. १५

ఉదంతంబయినధాతువునకులష్టపరంబగునపుడు - ఉన్న - అ
నుశబ్దంబుప్రయుక్తంబగు ||

ఉన్నశబ్దంబుపరంబగునపుడు
చువర్షకంబగు. १६

దివీతరంబగుడుళ్ళుపరంబగునపుడున్నాను
బంధంబునకుదీర్చుంబగు. १७

ప్రథమము - వాండువండుచున్నాడు - వారువండుచున్నా
రు- అదివండుచున్నది - అవివండుచున్నవి || మధ్వమము - స్త్రీవు
వండుచున్నాపు-మీరువండుచున్నారు || ఉత్తమము - నేసువం
డుచున్నాను- మేమువండుచున్నాము||

లిండ్చాట్టులడుళ్ళునకెనునువర్షకంబులగు. १८

లిండాదేశంబగుడుళ్ళునకు - ఎను - అనునదియు||లాండాదేశం
బగుడుళ్ళునకు - ను - అనునదియునాదేశంబులగు ||

భూతంబునందిగాగమంబగు. १९

భూతార్థవృత్తియగుధాతువునకిగాగమంబగు||

లింట్టువుళ్ళుపరంబగునపుడుతివర్షకంబగు. २०

ఇక్కారంబుమిందికున్నపు క్రియావిభుత్తులయను సూత్రముచే

రుళ్ళునకిత్వంబు || ప్ర- వండెను-వండిరి || మ - వండితీవి- వండి
తిరిక్క-వండితిలి-వండితిమి||

కలజ్యనుబంధంబు లృట్టపరంబగునపుడగు. ೧೯

లృట్టపరంబగునపుడుధాతువునకు - కలజి - అనునదియెనుప్ర
యుక్తంబగు||

జీత్తుపరంబగునపుడుత్వంబునకత్వంబగు. ೨೦

జీత్తుపరంబగునపుడుధాతువునుత్వంబునకత్వంబగు ||

కలజిపడుచులుపరంబులగునపుడు
నగాగనుంబగు. ೨೧

శ్రుతకార్యంబు || ప్ర-వండంగలడు - వండంగలరు - వండం
గలదు-వండంగలవు || మ- వండంగలవు - వండంగలరు || ఉ- వం
డంగలను-వండంగలము ||

లాట్టురుళ్ళుపరంబగునపుడునగాగనుంబగు. ೨೨

ప్ర - వండును - వండురురు || మ - వండుచువు - వండును
రు || ఉ- వండుదును - వండుదుము || లాట్టధంబులయందోలి ను
దాహారణంబులువక్కా- ణించెద || తద్దర్శంబు- కులాటుడుకుండ
లువానును || తచ్ఛులంబు- జ్వలనజ్యాలంబులుపురంబెగయును||
సంభావన - ఇష్టుడువాడింటనుంపును || సంప్రత్నము - ఉం
దునాపోదునా || సాతత్వము - సర్వంబునం దీశ్వరుడుంపుము

సర్వంబీశ్వరునియందుండును || వర్తమానంబు - మేననిష్టుడుం
బులకలు ప్రెడమెడును - వక్ష్యమాణాధిచేఁ బ్రాయికంబుగ వ
ర్తమానంబునందెడుగాద్యగాగంబులగు || భావి- వాండుత్తేపు
వచ్చును - ఆశీస్సు - జుభంబగును || వచ్యద్ధంబులకొకానెకచో
భూతంబునలాట్లుగానంబడియెడును ||

లాట్టురుళ్ళుపరంబగునపుడెడగాగనంబును బ్రథము
నువ్వుకంబుపరంబగునపుడెడుగెడిగాగహం
బులుసుబహలంబుగానగు. ೨೩

ప్ర - వండెడును - వండెడిని - వండెదరు || మ - వండెదవు -
వండెదరు || ఉ - వండెదును - వండెదము ||

లిణ్ణాట్లులవకారంబునకులోపంబు
విభాషనగు. ೨೪

వండితి-వండితివి || వండుదు- వండుదువు || వండెదవు - వండెదు ||

తిర్యగ్జడంబులువాచ్యంబులగునపుడులిణ్ణాట్లులప్రథ
మాబహలవచనంబునకేసువచనంబగు. ೨೫

చిలుకలువలికెను || చిలుకలువలుసును || చిలుకలువలికెడును || మే
ఘుములుగర్జిలైను || మేఘుములుగర్జిలైను || మేఘుములుగర్జిలైడును ||

లాట్టుముళ్ళునకెడుతవర్ణంబులు
ప్రతాంతంబులగు. ೨೬

ఆశీస్సు - మిాకుమేలుగలిగెడును - మిాకుమేలుగలగుతను ||

శాపంబు - నీకురాక్షసత్యంబుగలిగేడును - నీకురాక్షసత్యంబుగలుగుతను || సంప్రార్థనంబు - హరిననుగృపఁగాంచెడును - హరిననుగృపఁగాంచుతను ||

విధియంనులూట్టునుకుమాఱుగానదియనుతచ్చ
జ్యంబునుముంచునుగాగమంబునగు. ۱۲

మైత్రుండు నానిర్ధిష్ట కార్యంబుచేయునది - వానికి నీవు బా
సుటయయియుండునది ||

ఎదుతలద్రుతంబునకచ్చపరంబగు
నపుడుమకారంబగు. ۱۳

నీకుమేలుగలిగేడువునియెను - నీకుమేలుగలుగుతవునియెను ||

లాణ్ణాధ్వయవురులవుడుజ్ఞులగు. ۱۴

ఆశీస్సు - దీన్నాయువగుము - దీన్నాయులరగుఁడు || శాపంబు-
రాక్షసుండవగుము - రాక్షసులరగుఁడు || సంప్రార్థనంబు - న
నురక్కింపుము - నన్నురక్కింపుఁడు || విధి - నాచెప్పినప్పిచేయ
ము - నాచెప్పినప్పిచేయుఁడు ||

ఉభయప్రార్థనంబునడుగాగమంబునకత్యంబగు. ۱۵
మనమువండుదము ||

జీత్తుపరంబగునపు డుత్యంబున కత్యంబగు నను సూత్రముచే
లజీపరంబగునపుడత్యంబు || ప్ర - వండుఁడు - వండరు - వండదు-

వండవు || మ - వండవు - వండరు || ఉ - వండను - వండము ||

మధ్యమముడుజ్ఞులుముజ్ఞునాబడు. ۱۶

వ్యతిరేకంబునముజ్ఞుపరంబగున
పుడుపజియగు. ۱۷

నీవువండకుము - మీరువండకుఁడు ||

సంప్రార్థనంబులముజ్ఞునకదాడులు ఏథా
మనుప్యయు క్తంబులగు. ۱۸

వండుము - వండుమా - వండుమీ - వండుమీ- వండుఁడు- వం
డుఁడొ - వండుఁడి - వండుఁడీ || అ- ఆ- ఇ- ఈ- ఈ- ఎ- ఏ- ఒ-
ఓ- అణ్ణు - అయ్య - ఇత్యాదులదాడులు ||

ఎదాడులనుప్రయు క్తంబులగునపుడు
ముజ్ఞునకవుజిరుసేయగు. ۱۹

వినపే - వినపే - వినరె - వినరే - వినకుపే - వినకు
రె - వినకురే ||

టవర్టుకంబుథావంబునందగు. ۲۰

థావంబుఁగాథాత్యర్థంబు - వండుటు - వండుటు- వినుటు- కనుటు ||

కజీవర్టుకంబుపురాథ్యయోగంబునవిథాపను
థావంబునందగు. ۲۱

వండక మునుపు - వంధుటవుమునుపు - చేయక మునుపు - చేయుటవుమునుపు - మునుపు - ముందు - మున్న - తొసి ||

వ్యుతిరేకఖావంబునమిజియగు. ३२

వ్యుతిరేక విశిష్టక్రియాభిధాయి ధాతువునకు మిజియగు - వండమి - పండమి ||

సమానాశ్రయంబులంబూర్వకాలం
బునందివర్ణకంబగు. ३३.

ఎకాశ్రయంబులగు క్రియలలోపల సెయ్యది ఫూర్వకాలికం
బగుం దద్యాచియగుధాతువున కివర్ణకంబగు - ఇదియె క్ర్యాఫ్థం
బునాఱబడు || వండి - పండి - విని - కని || సమానక ర్హృకంబులన
కసమానాశ్రయంబు లనుటంజేసి చైత్రునిచేత మైత్రుండు కొ
ట్టంబడిషుడిసే సిత్యాదిసిద్ధంబయ్యై ||

కసివ్యుతిరేకక్రాఫ్థంబునందగు. ३४

వండక - పండక - కొట్టక - తొట్టక ||

తుమర్ధఖావలక్షుణంబులందునమిజియగు. ४०

భావలక్షుణంబునా నన్యక్రియకు లక్షుణభూతంబగు క్రియ -
తుమర్ధంబందును భావలక్షుణంబునందును ధాతువునకు నుజి
పర్ణకంబగు || తుమర్ధంబు - చైత్రుండు వండనుబోయెను || పా
కక్రియాధ్మము పోయెననియర్థము || భావలక్షుణము - చైత్రుండు

వండనతిథివచ్చేను || ఇచటవంటులక్షుణమువచ్చుటలక్ష్యము ||

చేవర్ధంబునందువృత్తంబగు భావలక్షుణంబునం
దునవర్ణకంబుద్రుతాంతంబగు. ४१

వానులుగురిసినంబంటలువండును || వాఁడురష్టునినఁబోయితిని ||

ఆనంతర్యంబునడువర్ణకంబుద్రుతాంతంబగు. ४२

జాబిలితోతెంచుడుంగువలయంబులువికసిస్తే ||

చువర్ణకంబుద్రుతాంతంబుక్రియాన్వ
యంబుఫశ్త్రద్ధంబునందగు. ४३

చూచుచుంబోవుచున్నఁడు - చూచుచుంబోయెను - చూచు
చుంబోవఁగలఁడు ||

త్వవర్ణకాఫ్థంబునందెడియెదువన్నియలగు. ४४

ప్రహరించెడివాఁడు - ప్రహరించెడువాఁడు - ప్రహర్తయ
నియర్థము ||

వాగ్కిలోపంబుబహుళంబుగానగు. ४५

ప్రహరించువాఁడు - ప్రహర్తయనియర్థము ||

ఉన్నకలజినవర్ణకంబులుభవద్యావిశ
తృక్తవద్ధంబులందగు. ४६

ఉన్నవద్దకంబువర్తనూనార్థక శత్రుంబునందగు - కలజివర్ణకంబు భవిష్యదర్థకశత్రుంబునందగు - నవర్ణకంబుక్తవదర్థంబునందగు - ఇఖిసత్యాభిధానంబునందగున్నియెఱుంగునది - సుబంతహచ్యంబు సత్యంబునాఁబడు - వండుచున్నవాఁడు - వండగలవాఁడు - వండైనవాఁడు ||

వ్యతిరేకతృవద్దకార్థంబున్నిజియగు. ४२

వండనివాఁడు - ఎడిప్రభృతివద్దకాంతంబులేడునుథాతుజపిశేషణంబులనిప్రాచీనులు వ్యవహరింతురు ||

లకారాచులుసకర్మంబునకుంగ ర్మకర్మంబు
లందునులాటికింగ ర్మయందునగు. ४३

సకర్మంబునాఁగర్మకాంత్యోధావకంబు - అకర్మకంబునాఁగర్మకాంత్యోనుధావకంబు ||

పుష్టుజ్యనుబంధంబుకర్మంబునందగు. ४४

కొట్టబడుచున్నాఁడు - కొట్టబడుచున్నది || కొట్టబడుట్ల-
కొట్టబడుటివాఁడు ||

గురువిరహితంబులయయాంతంబులయన యేక
స్వరద్విస్వరంబులయంచుగ్యకంబులకియు
డాగమంబువిభాషనగు. ५०

పకస్వరథాతుద్విస్వరథాతువులమాదియించుగ్యకంబు
లకియడాగమంబు విభాషనగు - గురుమంతంబగు థాతువును

ను యాంతంబగుథాతువునునుమాది యించుగ్యకంబులకియు
డాగమంబురాఁడు || భుజ్ - ఇయ్ - ఇంచు - భుజియించు - పత్రం
బున-భుజించు || గుణ - ఇయ్ - ఇంచు - గుణియించు - గుణిం
చు - ఇంచుగ్య్యవథానంబునంజేసి సంస్కృతథాతువులు వక్ర
పరకంబులులేవ్యయెఱుంగునది || యాండ్ - ఆర్థ - ఇత్యాములుగు
రునుంతంబులు || వ్యయ - ఇవియాంతము - యాచించు-అధీం
చు-వ్యయించు || జి - ఇంచు - అనుచోనిత్యంబగుటంజేసియయ
గాగమంబురాఁగా యాంతంబగుటంజేసియయడాగమంబు తే
ద్వార్పుఱుంగునది || కృతాకృతప్రసంగినిత్యంబునాఁబడు || నగు -
ఇయ్ - ఇంచు-నగియించు - నగించు || నగు - ఇయ్ - ఎను - నగి
యెను - నగెను || పదు - ఇయ్ - ఎను-పడియెను-పడెను-ఇత్యా
ములైఱుంగునది ||

పద్మములనవద్దకంబునకిత్యంబునుగడవాఁలు
నకుద్విత్వంబునువిభాషనగు. ५१

పడ్డ - పడిన - పడ్డను - పడినను || పడు - ఇడు-చెడు-తగు-
అను-కను-కొను-చిను- హను - విను - చను - ఇవిపద్మములు ||

క్రియాపలంబకర్మగామియగునోగోను
థాతువనుప్రయుక్తంబగు. ५२

ఇవియెయాఁశ్చనేపదార్థంబనివ్యవహరింతురు - వండుకొనుచు
న్నాఁడు ||

కొనుథాతువుపరంబగునపుడిగాగమం
బుబహుళంబుగానగు. ५३

వండికోనియె - వండుకోనియె || బహుళంబనుటచే యాం
తంబనకునిత్వంబు - చేసికోనియె ||

శ్రీకారవక్రంబులు క్రంబులందలివి పరంబు
లగుచోయాకున్సకారంబగు. ५४

చేయు - చేసిరి - చేసి- చేసికొను-చేసెను-చేసెడిని- ఇ
త్వాదులెతుంగునది ||

మువర్షకంబుపరంబగునపుడు న్యాదులకుత్వలోపం
బేసుఫౌనంబునబిందువేసివిభాషనగు. ५५

అన్చున్మాదు- అంచున్మాదు- అనుచున్మాదు - అన్చును-
అంచును - అనుచును - అను - కను - కొను - తిను-మను-విను-
ఇవియన్యాదులు ||

ఉన్నశబ్దింబుఫరంబగునపుడుండు
ధాతువునకులోపంబగు. ५६

ప్ర - ఉన్నాదు - ఉన్నారు - ఉన్నది - ఉన్నవి || మ-ఉ
న్మావు - ఉన్నారు || ఉ - ఉన్నాను-ఉన్నాము||ఉన్న వాఁడు||

చేదాద్వధ్యానాంతంబయినయాండునకు
న్మాదేశంబువిభాషనగు. ५७

ఉన్నను - ఉండినను ||

తిదుటులుపరంబులగునపుడున్యాదులనుఫౌనంబునను,
న్నయునుండుడులోపంబునవిభాషనగు. ५८

అందురు - అంట - ఉందురు - ఉంట-పత్రంబున-అనుదురు-
అనుట-ఉండఁదురు-ఉండుట-ఇత్వాది ||

'ఇటబిందువుమీదితదలకునిత్వాదైక
వీకంబులయిటడలగు. ५९

అంటివి - అన్నతివి - అందురు - అందురు||ఉంటివి-ఉండితివి-
ఉందురు-ఉందురు ||

ముజ్జుపరంబగునపుడుకోశబ్దింబుకొను
నపుబహుళంబుగానగు. ६०

బహుళంబనుటచే దీనికినెకొనెకోన్నతిచారంబని యెతుం-
గునది ||

ముజ్జుపరంబగునపుడుదీర్చుంబునకుప్రాస్వంబును
మువర్షకంబునకుమాముడియునగు. ६१

కొమ్ము - కొనుము - కొండు - కొనుఁడు ||

రువర్షకంబుపరంబగునపుడునున్నమీదితదడల
యుత్వంబునకులోపంబువిభాషనగు. ६२

పోషింత్రు - పోషింతురు - కొంద్రు - కొందురు - కొండ్రు-
కొండురు ||

సంస్కృతంబునకంగలాదుల కించుక్కెగు. ८३

సంస్కృతధాతువులకంగలాదులకించుగాగమంబగు || వచిం
చు - వచించు - త్వజించు - భజించు || అంగలించు || అంగల-అ
డక-ఆరగ - ఆవుల - ఉంక-ఉగ్గుడ - బీసుర - కార - గాల-జా
డ - తిలక - తులక - పంక - పరిక - పలవ- అప్ప-ఒప్ప-ఆల-ఇ
త్వాదులంగలాదులు ||

ఇంటబులకించుక్కెపరంబగునపుడ
యుగవుగురుక్కెలగు. ८४

జి - జయించు || నీ - నయించు || త్రు-అవించు || లూ-లవిం
చు || ధృ - ధరించు - త్వో - తరించు ||

నీజీనామంబులకయుగాగమంబుగలుగదు. ८५

నీజీకి - నామధాతువులకయుగాగమంబుగలుగదు || నీజీంచు-
నుతించు - స్తుతించు || శుజ్జ్వాపకంబుచేతనే నామంబులకధాతు
త్వువివక్తయిందించుగాగమంబగునని .యెఱుంగునది || శయన్మిం
చు - పయన్మించు ||

సంస్కృతంబునకుమూపథంబునకించుకు-
పరంబగునపుడుగుణంబగు. ८६

ఎ-ఏ-షీ- శుమూర్ధునుగుణంబులునాబుడు - బుస్తానీకంబ
గుగుణంబురపరంబయియుండు || సంస్కృతధాతుాపథలకు - ఇ-

ఉ - బు - అనువాగ్నికిసొరిదిని- ఏ - బీ - అర్ - అనునవియించు
కుగ్గెపరంబగునపుడగుగ్గియెఱుంగునది || థిద్ - ఛేదించు - థిద్ -
భేదించు - ఘుమ్ - ఘైమించు - పుమ్ - పోమించు - వృమ్ - వ
ర్షించు - హృమ్ - హర్షించు ||

స్వప్నశికిగుణంబు విభాగనగు. ८७.

స్వర్ణించు - స్వప్నశించు ||

లిఖభజరుచక్కెంబులకుగుణంబులేదు. ८८

లిఖించు - భుజించు - రుచించు - కృశించు - కుచధాతువునకు
గుగుణంబులేదని యొకండు వక్కాశించేనది గ్రావ్యాంబుగాదు ||

సృజికిన్నిత్తితినిగుణంబులేదు. ८९

చతుర్ముఖించు ప్రజలను స్వజించె || ఆతండు విషయంబుల
విస్మించె ||

సర్వాంబునమంబ్రేరణంబునం
దించుక్కెగు. ९०

వచింపించు - వచింపించు - ఆవులింపించు || వండించు-పండించు ||

రంజాదులయించుక్కె కారంబునకుసబించుకంబున
కప్రేరణంబునద్విరు క్తలకారంబగు. ९१

రంజీల్లు - భాసీల్లు - వర్ధిల్లు - విలసీల్లు - రాజీల్లు || శుయా

దేశయోగంబునభిదాదు లక్ష్మీకంబులగు - భైదిల్లు - కంపీల్లు - సుంధిల్లు ||

ఇంచుక్కెపరంబగునపుడురంజాదుల
యించుక్కెనకులోపంబగు. २७

రాదేశంబునకపవాదంబు || రంబించు - భైదించు - సుంధించు ||

చుగాగమంబాచ్ఛికంబునకసుంయుక్తసలడరాంతంబు
సమంబేరణంబునబహాళంబుగానగు. २३

పూను - పూనుచు - పూనించు - తేలు-తేలుచు- తేలించు-
మగుడు - మగుడుచు - మగిడించు || కుమరు - కుమరుచు - కుది
రించు || విను - వినుచు - వక్ష్యమాణంబుపుగాగమంబు - వినిపిం
చు || బాహాళకంబుచేగొన్నింటికిజ్ఞగాగమంబులేదు - అను-
అన్నిపించు - తిను - తినిపించు || కను - కనిపించు - దీనియత్వంబు
నకుదీర్ఘంబునగు - కాన్నిపించు ||

అట్లుపుగాగమంబునమాన్యములకగు. २४

మాను - మానుపు - మానుచు || మను - మనుపు - మనుచు
బాహాళకంబునదీకించుక్కెలేదు ||

చుక్కవర్ణంబులుపరంబులగునపుడిత్వం
బునుకుత్వంబగు. २५

అట్లుచుక్కగాగమంబులడంగ్యాదిమాయ్యముల
కగునగుచోవానికడప్రాలులోపించు. २६

అడగు - అడచు - అడగించు || మాయు - మాపు - మా
యించు || అడగు - కరగు - కలగు - స్లలగు- ఇత్యాదులడం
గ్యాములు || మాయు - ఉడగు - కడచు - కుడుచు- బిగియు-ఇ
త్యాగులుమాయ్యములు || ఆగుప్రభృతులు భయగణంబులు -
బాహాళ కంబునంజేసి కొన్నింటి కించుక్కుప్పగాగ మంబులు
మూడును గొన్నింటికంచు యథాసంభవముగారెండును గొ
న్నింటికొక్కటియునగునన్నియెఱుంగునది || ఆగు - ఆచు - ఆం
పు - ఆగించు || రేగు - రేచు - రేపు - రేగించు || పాయు-
పాచు - పాపు || విఱగు - విఱుచు || చూచు-చూపు || నేరుచు-
నేరుపు || మేయు- మేపు - లేచు - లేపు || కలియు - కలుపు || త
డియు - తపుపు || తేలియు - తేలుపు || ఇత్యామలెఱుంగునది ||

ఇంచుక్కుప్పగాగమంబులుపరంబులగునపు
డాగమాదేశలోపంబులుపెక్కుడెలం
గులంగానంబడియేడి. २२

అగు - కావించు || వచ్చు - రావించు- రప్పించు || విన్నిపము-
విన్నవించు || మోకాలు- మోకరించు || కేక - కేకరించు || ప
లవ-పలవరించు - పలవించు || ఆల-ఆలకించు-ఆలించు || ప్రక్క
ప్రక్క-లించు || సెచ్చు-సెంచు-సెప్పించు || ఉండు - ఉనుచు-
ఉంచు || డిగు - డించు - డిగించు || పెరుగు- పెనుచు- పెంచు ||
తునుగు-త్రుంచు || మనుగు- ముంచు - మనుచు || మొగుడు-
మొగుడుచు- మొగుచు- మోముచు - మొగిడించు || చొచ్చు- చొ
నుపు - చొప్పించు || చినుగు - చించు - చింపు || తైగు- తై
చు- తైంపు || తిరుగు - త్రిప్పు || చచ్చు - చంపు || నిలు

వరించు-నియుపు || కొను-కొటుపు || పోవు - పుచ్చు - వనుచు-పం
చు - పనుపు - పంపు - అనుచు - అంచు-అనుపు-అంపు-అనుప్ర
యు త్కంబగుపోవునపుంబుచ్చుమాత్రంబగు- మోసపోవు - మో
సపుచ్చు || ఇత్యామలెఱుంగునది ||

అన్యాదులకించుక్కు- పరంబగునపుడుపుగాగ
మంబగుమానునకువిభావనగు. २३

అన్యాదులకించుక్కు- పరంబగునపుడుగుగాగ
మాన్యాదులకించుక్కు- మాన్యాదు ||

అడ్డాదులకించుక్కు- పరంబగునపుడుగుగాగ
మంబగునప్పాదులవిభావనగు. २४

అడ్డము - అడ్డగించు || అడ్డము-ఓర-చిత్తము - పంతము- పె
లీ - బోర - ముట్టము - మేళము-ఇత్యాదులడ్డాదులు || అప్ప-ల
పుంగించు- అప్పించు || అప్ప-బప్ప-పల్లము - కోపము || ఇంచియ
ప్పాదులు ||

ఆషోధకూడులడ్డగారంబునకుంజుక్కు-
పరంబగునపుడురేఫంబగు. २०

ఆదు - ఆనుచు - ఆడించు || ఓదు - ఓరుచు- ఓడించు || కూ
డు-కూరుచు-కూడించు ||

చెడునకుంజుక్కుగాగవంబులునడా
కలఘురేఫంబునగు. २१

చెఱుచు - చెఱుపు ||

పదునకుంజుక్కు-నడాకలఘురేఫంబునగు. २१
పఱుచు ||

శబ్దపల్లమంబగుపదునకించుక్కు-విభావనగునగు
చోడాకులఘురేఫంబగు. २३

వెలువదు- వెలుపరించు- వెలువఱుచు || చొప్పుడు - చొప్పరిం
చు- చొప్పజుచు ||

ప్రేరణంబునం దించుక్కు- మొండ
నించుక్కు- లేదు. २४

ఇటనుటంజేసి ప్రేరణాధంబయిన యతరాగమంబు మీదం
బ్రేరణాధేంచుగాగమంబగునని యెఱుంగునది || నెచుచు- నెం
చు - నెంపించు || చచ్చు - చంపు - చంపించు ||

ఇత్యంబుగానీయెత్యంబుగానీకూడుచోననాద్వం
బయినయుత్యంబునకిత్యంబగు. २५

నీగుడు - నీగిడి - నీగిడై || మగుడు - మగిడి- మగిడై || ఉడుగు-
ఉడిగి - ఉడిగై - మనుగు - మనిగి - మనిగై ||

ముజ్జీత్తులుముత్తునాఱడు. २६

ప్రేరణేంచుక్కు- పరంబగునపుడువక్క
రంబువక్కారంబునక్కగు. २७

వచించు- వచింపించు || వచించు- వచింపించు || పిలుచు - పిలి

పించు - వలచు - వలపించు॥ పత్వంబు హాచ్చునకుం గలుగదు మె
చ్చునకువిభాషనగు ॥ హాచ్చించు - మెప్పించు - మెచ్చించు ॥

ఆగమాన్యచకారంబుల కద్విరు క్తంబులకు
ముత్తుపరంబగునపుడుపవలగు. ర్రా

ఆగమంబు - పచింపఁడు - పచింపుము॥ అడపఁడు - అడపు
ము॥ అన్యము - పిలువఁడు - పిలువుము॥

ఖండబించువుమీఁదిసిద్ధచకారంబునకుముత్తు
పరంబగునపుడుపకారంబుప్రాయి
కంబుగనగు. ర్రా

తలపక - త్రేపక - తోపక॥ ఏఁచునకువైభాషికంబు - ఏఁ
పక - ఏఁచక॥ నొఁచునకుంగలుగదు - నోఁచక ॥

ఆగమచకారంబునకు నెఱున్నమీఁదిదానికిమక్కె
పరంబగునపుడుపకారంబువిభాషనగు. ఎం

ఆక్రింపుదురు - దంపుదురు - చింపుదురు ॥ పత్వంబురానిప
తుంబున వత్యమాణతాదేశంబు ॥ ఆక్రింతురు ॥ దంతురు ॥
చింతురు ॥

అగువచ్చుచొచ్చుచూచులకు ముత్తుపరంబగు
నపుడుకారాచొరుచూడులగు. ఎం

అగు - కాఁడు॥ వచ్చు - రాఁడు - రమ్ము॥ చొచ్చు - చొరఁడు-
చొరుము ॥ చూచు - చూఁడు - చూడుము ॥

ఇచ్చునకుస్వంబునకీయగు. ఎం

ఇచ్చు-త్తఁడు - ఇమ్ము ॥ తూయయనునాదేశంబునొసెక
చోఁగానంబడియెడి - బలమిస్తియనిభూమివలయపతుల ॥

తే తేరులు తేచ్చునకగు. ఎం

తేచ్చు - తేఁడు - తేరఁడు - తేమ్ము - తేరుము ॥

చాపు నొపులుచచ్చు నెచ్చులకగు. ఎం

చచ్చు-చాఁడు-చాపుము ॥ నెచ్చు- నొఁడు- నొపుము॥
వత్యమాణంబుద్విత్వంబు - నొవ్వఁడు ॥

జీత్తుపరంబగునపుడు వానిపువర్ణంబు
విభాషనులోపించు. ఎం

చాక - చాపక - చాఁపు - చాపకుము ॥ నొఁక - నోఁక
ము - నోవకుము ॥

అసునకనుకనులకుముజీత్తులు పరంబులగు
నపుడుకానాకానలువిభాషనగు. ఎం

అపదాద్విసూత్రముచేగాఁవకారంబు- వత్యమాణంబోత్వం
బు - కమ్ము - అగుము - అపుము - డోము ॥ కండు-అగుఁడు-అ
వుఁడు - డోఁడు ॥ నాఁడు - అనుఁడు ॥ కాఁసుఁడు - కసుఁడు ॥

నేరుచునకులిణ్ణాట్టులుముత్తుం బరంబులగునపుడు
రుచులకులోపంబుబంబుళంబుగానగు. ఎం

నేచెను-నేరిచెను - నేచును - నేరుచును॥ నేరఁడు-నేరువఁడు॥

పోవునకుచ్ఛుత్తులుముజ్ఞంబరంబులగునపుడువు
లోపంబుంబొదపదలునువిభాషనగు. ८३

పోదురు - పోవుదురు + పోఁడు- పోవఁడు-పోవుము॥పోదము-
పదము - పోవ్యు ॥

అగుపోవులకడవ్రాలకిద్వక్రంబులు పరంబు
లగునపుడుయ కారంబగు. ८४

వత్స్యమాణంబైత్యంబు - అయి- ఏ - అయిరి- ఏరి॥పోయి-పో
యిరి - పోయెను - పోయెడు ॥

అగునకువక్రంబుగూడుచోదీర్ఘుంబగు. ८०

వత్స్యమాణంబుద్విత్యంబు - ఆయెను- అయ్యెను- ఆయెడు -
అయ్యెడు ॥

పిలుచుమెదలగువానికిముత్తుపరంబగునపుడుకడ
వ్రాయబహుళంబుగ్రాపించు. ८०

పిలఁడు-పిలువఁడు - పిలుము - పిలువుము- లేచునవుముజ్ఞప
రంబగునపుడుచులోపంబగు - లెమ్ము-లెండు ॥ పిలుచు- నిలుచు-
తలఁగు - ఇత్యాదులు ॥

లాంతిచోసహితముకాదేశాదులు
కాంబంబడియెడి. ८०

కాంపుతను - కాతను ॥ అగుట - కావుట ॥ అగుడును- కావు

డును ॥ కానను - కావునను ॥ అనుడును - అనవుడును - నావు
డును-ఇత్యాదు లెఱుంగునది ॥

ఆచ్ఛికంబులందయయవులకు వక్రతహం
బులుబహుళంబుగానగు. ८०

అయిచు-ఏము ॥ అయిరేసి-ఏరేసి ॥ అవుడు - దౌషు ॥ గపు
సేన - గౌసేన ॥

కలుగునక స్తోధ్రంబునంచులట్టుపరం
బగునపుడుకలయగు. ८०

ప్ర - కలఁడు - కలరు - కలచు-కలవు ॥ మ - కలవు-కలరు-
ఉ-కలను-కలము ॥

శ్రద్ధంబునంగలాదేశంబువిభాషనగు. ८०

ఎడియెషులకులోపంబిటిత్యంబు-కలవఁడు-కలుగువఁడు॥

అస్తోధ్రంబునకులజీమిక్రివడివర్ణకంబులు
పరంబులగునపుడులేయగు. ८०

ప్ర - లేఁడు - లేరు - లేచు - లేవు ॥ మ - లేవు-లేరు॥ ఉ-లే
ను - లేము ॥ లేమి- లేక-లేని-లేవడి ॥

వ్యుతీకంబునంచువలచునకోసి
విభాషనగు. ८०

ప్ర-బుండు-బుల్లరు - బుల్లము - బుల్లవు॥మ-బుల్లవు - బుల్లరు॥

ఉ - ఒల్లను - ఒల్లను || ఒల్లిమి - ఒల్లక్-ఒల్లని||పత్తంబునవల
వడిత్యాది || ఒల్లిమిక్-ల్లిబోటని ప్రయోగంబులం గానంబ
డియెడి ||

✓ చువర్షంబుతోడదుగ్గకారంబుతకారంబగు. १०८

నిలుతురు- పిలుతురు- అడతుర్ధు- కడతురు - చింతురు- పెం
తురు- పచింతురు- వచింతురు|| చేతురు-కోతురిత్యాదులసాధు
శులనియెఱుగునది ||

పడుజికొనులూకానొకచోస్వార్థంబు
నందనుప్రయుక్తంబులగు. १०९

చొచ్చు - చొరఱబడు|| నిలుచు- నిలువఱబడు || కూడు- కూ
డబడు||పండు-పండుకొను ||

తెంచుథాతువగ్యాచుల కనుప్రయుక్తంబగునగుచోను
త్వంబుపయినిదానితకారంబుదకారంబగు. ११०

అగుదెంచు- నెగయుదెంచు- పోవుదెంచు - అగు - నెగయు-
పోవు- చొచ్చు - పుచ్చు - తోచు- నడచు- పఱచు- మొలచు-
పిచు-ఇత్యాదులు ||

అఖ్యాగతినరుగ్వాచులకయ్యదియనుప్రయుక్తంబగు
నగుచోగువర్షంబువిభాషనులోపించు. १११

అరుదెంచు- అరుగుదెంచు || ఏతెంచు - ఏగుదెంచు- చనుదెంచు||

అయ్యదిపరంబగునపువుచువర్షంబులోపించు. ११२
చొచ్చు - చొత్తెంచు||పుచ్చు- పుత్తెంచు || తోచు-లోచెంచు ||

అద్దానికిముత్తుపరంబగునపుడు తే తేరులగు. ११३
అగుదేడు - అగుదేరడు - అగుదెయ్యు - అగుదేరుము ||
భూతంబునలజికిలిడంతంబగునగుథా
తుననుప్రయుక్తంబగు. ११४

వాఁడురాఁడయ్యెను - వారురారయిరి - అదిరావయ్యెను -
అవిరావయ్యెను - సీవురావయితిరి - మిారురారయితిరి || సేను
రానయితిరి- మేమురామయితిమి ||

నుజ్యంతంబగునగుథాతువు క్రియావిశేషంబులక
నుప్రయుక్తంబగునజికివిభాషనగు. ११५

కాను - అనునదినుజ్యంతంబగునగు థాతువురూపంబు ||

దానికిప్రాస్వంబువిభాషనగు. ११६

లెస్సుగాను - లెస్సుగను - న్యాయ్యముగాను- న్యాయ్యముగ
ను- ఇటసరళంబునిత్వంబు || చూడఁగాను - చూడఁగను - చూ
డను-ఇటస్వత్వంబులేచు ||

ఉన్నకలనవర్షుకంబులమిఁదితచ్ఛివకారం
బునకులోపంబువిభాషనగు. ११७

బాహుళకంబుచే నిటుసంధినిత్యంబు || వండుచున్నవాడు - వండుచున్నాడు-వండుచున్నవారు - వండుచున్నారు - వండుచున్నవాడవు - వండుచున్నాడవు- వండుచున్నవారరు - వండుచున్నవారము - వండుచున్నవారము - ఇంగ్లీషువండంగలవాఁడు-వండంగలాడు - వండినవాడు - వండినాడిత్వాదులేఱుంగునది ||

ధాత్వాదులకుధాతువులనుప్రయుక్తంబులయి
పీలకుణొఢ్హాభిధాయకంబులగు స్తియవిశ్శ్వి
పల్లవంబులునాఁబడు. ११८

కూరుమండు- నిలుచుండు- పరుండు - పన్నుండు- ఆకోను-
ఇకోను - శుయకోను-ఇయ్యకోను - రక్కోను - త్రైక్కోను-
మేకోను- వయకోను- మేలుకోను- మేలుకను- మేలుకాంచు -
అలవడు - ఏరువడు - చోప్పడు - వెలువడు - తలపోయు-వాసు
పోయు- ఆపోవు- కొంపోవు- కొనొపోవు- విజయంచేయు - కయు
ప్రాలు- తూపొడుచు- ఇత్వాదులు - శ్శ్విపల్లవంబులు ||

చేదర్థయోగంబునల్పట్టినకులిట్టగు. ११९

ఆఱుషీశ్వరుండువచ్చేనాఫలించుఁగార్యముల్ || వాడుతే
పుచ్చే నేన్నిన్నవు కార్యంబుదొరకోనుము ||

ఆత్మోర్థంబభిపీతంబుచోదన్నిఁగసంఖ్యాభిధాయ

వచనంబుధాతువి శేషణంబులకగు. १२०

రాముడు రావణంబరిమార్చి సీతయుందానుసౌమిత్రిసహి

తంబుగంబుష్టుకారూఢుండయి సాకేతంబున కేతెంచే ||

అగతికంబులగుభ్యాదులకించుయోగంబులేమ. १२१

భూ- స్మృ- కృ- రేకృ- లోకృ- లోచ- పది- లప-ఇత్వాదు
లకుగతివిరహితంబులగు ధాతువులకీభాషం బ్రయోగంబులేదు ||
ప్ర- పరా- అప- సమ్- అను- అవ- నిన్- నిర్- దున్- దు
ర్- వి- అజ్- ని- అఖి- అపి- అతి- సు- ఉద్- అభి- ప్రతి- ప
రి- ఉప- ఉపరిప్రభృతులును సాంఘోత్స్విభృతులును గతిసంభ్యా
కంబులు - ప్రామలిరువదిరెండు నుపున్నంబులునాఁబడు || ప్ర
భవించు - ఆవిర్భూవించు - ప్రసరించు - శాంస్కారించు-భాస్త్వికరిం
చు- సాంఘోత్స్వరించు- అతిరేకించు- ఆలోకించు- ఆలోచించు -
ప్రపంచించు - ప్రపలించు - ఇత్వాదు లార్యప్రయోగంబుల సే
ఱుంగునది ||

వలయ్యాదిక్రియలకుంగ ర్ష్యాయగు భూ
వంబునంమునుజీయగు. १२२

వలయ్యాది క్రియలకుంగ ర్ష్యాభూత క్రియావృత్తియగు ధా
తువునకునుజీవద్దుకంబగు || వాడుచూడవలయు - వారలుచూడఁ
గావలయు - స్త్రీచూడవలయు - మిారుచూడవలయు- నేనుజూడ
వలయు - మేఘుచూడవలయు || మానముచూడవలయు || వలయు
ను - వలచు - కూడును- కూడుచు- చేట్లను - చేట్లచు- తగును-
తగుచు- ఇత్వాదులువలయ్యాములు ||

సక్రూకంబునకు స్వరూపప్రేరణాఢుంబులు రెండునుగొనుప

డ్వను బంధంబులం వోకొక్కెక్కెటీతోడ రెంటితోడంగూడుచోను
గునవియాఱుంగూడ రూపంబు లేనిమిదయ్యే - వాగీసౌరిదినుదా
హరించెద ॥

క ర్థిర్థకము.

మైత్రుండు - వంటకమును - వండెను

ఆత్మ నేపదక ర్థిర్థకము.

మైత్రుండు - వంటకమును - వండుకొన్నియెను
క ర్థార్థకము.

మైత్రునిచేత - వంటకము - వండబడియెను
ఆత్మ నేపదక ర్థార్థకము.

మైత్రునిచేత - వంటకము - వండుకొన్నియెను
ప్రేరణక ర్థిర్థకము.

మైత్రుండు - మైత్రునిచేత - వంటకమును - వండించెను
ప్రేరణాత్మ నేపదక ర్థిర్థకము.

మైత్రుండు - మైత్రునిచేత - వంటకమును - వండించుకొన్నియెను
ప్రేరణక ర్థార్థకము.

మైత్రునిచేత - మైత్రునిచేత - వంటకము - వండింపబడియెను
ప్రేరణాత్మ నేపదక ర్థార్థకము.

మైత్రునిచేత-మైత్రునిచేత - పంటకము- వండించుకొన్నియెను

గతిబుధిప్రత్యవసానాద్రిశబ్దకర్మకర్మకంబులక
ప్రేరణంబునంగ త్రయగునదిప్రేరణం
బునంగర్మంబగు. १७३

పొంమ మొదలయినవిగత్యద్రకంబులు ॥ తెలియు మొదలరున
పిబుద్యద్రకంబులు ॥ తిను మొదలయినపి ప్రత్యవసానాద్రకంబు
లు ॥ విను - చెప్పు - చదువు- మొదలయినవిశబ్దకర్మంబులు ॥ అక
ర్మకంబులుప్రసిద్ధంబులు ॥ మైత్రుండు గ్రానంబుంబొందెను -
మైత్రుండుమైత్రుని గ్రానంబుంబొందించెను ॥ లాతెచోనపొ
త మిక్కార్యంబు గానంబడియెకి ॥ మైత్రుండుపుడమినేలెను -
మైత్రుండు మైత్రునింబుడమినేలించెచు ॥

అనభిపొతక ర్తకొకానొకచోష్టు

బహువ్యంబుగానను. १७४

రాముండుమిథిలంగనియె ॥ రామునుపుమిథిలగనంబడియె- రా
మునిచేమిథిలగనంబడియెను ॥ మైత్రుండుతత్వంబుం దెలిసెను ॥
మైత్రుండు మైత్రునుం దత్తంబుదెలిసెను ॥ కన్యాదియోగం
బునం బ్రయోజ్యకర్మక మస్తిశ్యంబుగానగు - పిశ్యామిత్రుం
డురామును మిథిలంగానిపించెను - కృష్ణండస్తునునకుపిశ్యరూ
పంబురజూపెను ॥

అకర్మకంబున కప్రేరణంబునం దాత్మ నేపద కర్మనుబంధం
బులు లేమింజేసిరూప భేదంబులయివ్యాయాముంగునది ॥

క ర్త్రిధ్వకము.

సైత్రుండు - మనియొను

ప్రేరణక ర్త్రిధ్వకము.

సైత్రుండు - సైత్రుని - మనిచెను

ప్రేరణాశ్చ నేపదక ర్త్రిధ్వకము.

సైత్రుండు - సైత్రుని - మనుచుకొణియె

ప్రేరణక గ్రౌధ్వకము.

సైత్రునిచేత - సైత్రుండు - మనుపబడియె

ప్రేరణాశ్చ నేపదక గ్రౌధ్వకము.

సైత్రునిచేత - సైత్రుండు - మనుచుకొనబడియె

వెండియుంబేరణంబునందించు గాగమంబుగలీగినచో సక
ర్త్రుకంబునకుంబండైందు సకర్త్రుకంబునకుంబున్దొమ్మిదియు భేదంబు
లనియూహించునది ||

ఇదిక్రియాపరిచ్ఛివము.

కృదంతపరిచ్ఛివము.

కృత్తులకర్థంబులుయథావ్యవహారంబుగ

గ్రాహ్యంబులు. १

థాతువునకు విహితంబగుడుజ్ఞిన్న ప్రత్యయంబుకృత్తునాఁ
బదు || కృత్తులకువక్ష్యమాణంబులకు థావక ర్త్రుకర్త్రుద్వర్థంబు
లు మహాజనవ్యవహారానుసారిగా నెఱుంగునది || ఆఁక - బంధ
నము || మొలక || నవోద్ధీవము || ఏలిక - పాలకుండు || కోరిక -
వాంఘయు వాంఘితంబును || మూర్క - సంఘుము || ఆడిక - నీఁ
ద || ఓడిక - ప్రోతస్సు ||

ఇటంగృత్స్క్రాతపవేములుపరంబులగున
పుడుకగచయవలకులోపంబగు. २

కృత్స్సంబంధులగుకాదులుపరంబులగునపుడు థాతువునంతంబు
లగుకగచయవలకులోపంబగు || మిాదిలక్ష్మింబులంజూడంబదు ||

ఒ కవర్త్తకంబులుగ్యదులకగు. ३

అబుగు - అబుక || ఆఁగు - ఆఁక || ఎఱుగు - ఎఱుక - ఇటబిం
దులోపంబు ఇట్లుగొన్నింట గ్రహించునది || కడుగు - కడుక ||
కలుగు - కలుక || కాఁగు - కాఁక || తునుగు - తునుక || నడుచు -
నడుక || నలుగు - నలుక || పోవు - పోక || మడుగు - మడుక || ము
లుగు - మలక || మునుగు - మునుక || మూఁగు || మూర్క. || మొ
లచు - మొలక || వచ్చునకురా - రాక || వంగు - వంక || వీఁగు -
వీక || ఇకకపులుపరంబులగునపుడుకనునక్కిర్చుంబగు - కానుక -

కీనియముదియులకుత్వంబునగు - కీనియు - కీనుక || ముదియు ముదుక || ఇత్యాదులుగ్యాదులు ||

ఇమివర్ణకంబుకలుగ్యాదులకగు. ४

కలుగు - కలిమి || ఓరుచు - ఓరిమి || కూరుచు - కూరిమి || సేరుచు - సేరిమి || ప్రేలుచు - ప్రేలిమి || బడియు - బడిమి || బ్రుచు కు - బ్రుదిమి || ఒడ్డు - ఒడ్డిమి || తాలు - తాలిమి ||

తజ్ఞగ్నకంబుచేయ్యాదులకగు. ५

చేయు - చేంత || అలయు - అలంత || కూయు - కూంత || కోయు - కోంత || గీయు - గీంత || సేయు - సేంత || పూయు - పూంత || పోయు - పోంత - మూయు - మూంత || మేయు - మేంత || మ్రోయు - మ్రోంత || రోయు - రోంత || లాయు || లాంత || ప్రాయు - ప్రాంత || ప్రేయు - ప్రేంత ||

కువవర్ణకంబడంగ్యాదులకగు. ६

అడుగు - అడుషువ || ఎఱుగు - ఎఱువువ || కలుగు - కలుకువ || సలుగు - సలుకువ || పెనుగు - పెనుకువ || పొలయు - పొలుకువ || వాఱుచు - వాఱుకువ || మెలుగు - మెలుకువ || లోఁగు - లోఁకువ || వేగు - వేగువ ||

టవర్ణకంబ్యాదులకగునగుచోసంతణోపంబగు. ७

ఆపు - ఆట || ఔఁరు - ఔఁట || ఔఁఱడు - ఔఁఱట || ఏకరు - ఏక కట || ఓము - ఓట || తివురు - తివుట || తేరు - తేట || శ్రిన్ముదు -

కృదంతపరిచ్ఛేదము.

౧౩

త్రిమ్ముట || పండు - పంట || పాడు - పాట || మండు-మంట || వండు-వంట || వేసుఱు - వేసుట || అనుప్రయు క్షంబయినయాటశబ్దంబు ప్రాయికంబుగాంగోబుమంబగు || కోలాటము - పోరాటము - మంట్రాటము || ఇత్యాదులు ||

టువర్ణకంబుపడ్యాదులకగునగునోసవియాద్వీ తురశేషంబులయిద్దుంబునెందు. ८

పడు- పాటు || చెడు- చేటు || అడుచు- ఆటు || కఱుచు- కాటు || పొడుచు- పోటు || వయుచు- వాటు || ఏయు- ఏటు || ఓపు- ఓటు || ప్రేయు- ప్రేటు ||

పవర్ణకంబుతిరియ్యాదులకగు. ९

తిరియు- తిరిషము || కలియునకుత్వంబునగు || కలపను - పొలయు- పొలపము || మురియు - మురిషము || సొలయు-సొలపము || వలియు-వలిషము ||

తవర్ణకంబువీంచులోనగువానికగు. १०

ఆవులించు - ఆవులింత || ఇగిలించు- ఇగిలింత || ఓకిలించు- ఓకిలింత || కుళ్లగించు- కుళ్లగింత || కుసిలించు-కుసిలింత || కొక్కరించు- కొక్కరింత || కొప్పరించు- కొప్పరింత || గిలిగించు- గిలిగింత || ఇత్యాదులెఱుంగునది ||

పువర్ణకంబుమాయ్యాదులకగు. ११

౧४

మాయ - మాపు - మేయ - మేపు || అడుచు-అడుపు||ఇం
చు - ఇంపు|| ఏచు- ఏపు|| ఏచు- ఏపు|| కను- కానుపు || కా
చు - కాపు|| చూచు- చూపు|| తలచు- తలపు|| తోచు- తోపు||
తేచు- తేపు|| త్రోచు- త్రోపు || పూచు - పూపు ||
పెనుచు - పెనుపు|| పొలుచు- పొలుపు|| ప్రోచు- ప్రోపు || మె
చ్చు-మెప్పు - మోచు - మోపు || వలచు- వలపు || వాచు- వా
పు || ఇత్యాదులుమాయ్యాదులు ||

ఇకవర్షకంబంజ్యాదులకగు. ८७

అంజు-అంజిక || అమరు-అమరిక || అరయు- అరయిక || అ
లయు - అలయిక || ఆడు-ఆడిక || చీషు-చీడిక || చీపు-చీపిక ||
కను-కానిక || కూడు- కూడిక || కోరు - కోరిక || పొందు - పొం
దిక || పోలు- పోలిక || తూను తూసునకగు - తూసిక - ఇత్యా
దులంజ్యాదులు ||

అప్పాదులకునజియగు. ८८

అప్పు - అప్పున || ఉజ్జు-ఉజ్జున || ఒప్పు-ఒప్పున || గ్రో-గ్రోన ||
గడ - గడన || దట్ట-దట్టన || దీవ-దీవన || పాటు-పాటున || ము
న్ను - మన్నున || వీచు - వీవన ||

బడియేల్యాదులకగు. ८९

పలుబడి - కట్టుబడి - కనుబడి - కొనుబడి - గిట్టుబడి-చెల్లు
బడి - చేరుబడి - తగులుబడి - లీఱుబడి - పెట్టుబడి - పోబడి -
ప్రైమ్సుబడి - వచ్చుబడి - సాగుబడి ||

కృదంతపరిచ్ఛేదము.

గడచేర్యాదులకగు. १५

చేరుగడ- తిరుగడ- తీఱుగడ- తేఱుగడ - తైగడ - మనుగ
డ - విడుగడ - వీడుగడ ||

ఇకికోర్యాదులకగు. १६

కోరికి - పూసికి - పోలికి - మనికి - వినికి - చూడుచూచునకగు
చూడికి ||

వవర్షకంబుమన్యాదులకగు. १७

మను- మనుపు || కాచు-కాపు || కొలుచు-కొలుపు||చచ్చు-
చాపు || తడయు-తడపు || నిలుచు-నిలుపు || సెచ్చు-సొపు ||
పూచు - పూపు || ప్రుచ్చు - ప్రుప్పు ||

అవర్షకంబుగ్గాదులకగు. १८

గీఱ- ఔంద- ఎండ- కాయ- చదియ- తునియ- పరియ- పా
య - పిషుచ - పీట - ముడియ - వదర - ప్రయ్య ||

అకవర్షకంబుమాణ్యాదులకగు. १९

మాఱు-మాఱకము || అమ్ము-అమ్మకము || అంపు - అంపక
ము || పంచు- పంపు - పంపకము || వండుడకారంబుటకారంబ
గు - వంటకము || త్రోము - త్రోమకము - అద్ద - అద్దకము -

ఉవర్ణకంబాక్యాదులకగునగునపుడు
పకారంబుచయలకగు. १०

ఆఱు - ఆఱుడు || అమ్ము - అమ్ముడు || అల్లు-అల్లుడు || ఎ
క్కు - ఎక్కుడు || క్రుమ్ము - క్రుమ్ముడు || చోపు-చోపుడు || త్రీ
క్కు - త్రీక్కుడు || త్రోచు - త్రోపుడు || దంచు - దంపుడు ||
దాచు - దాపుడు || దిగు- దిగుడు || దోచు- దోపుడు || పెం
చు - పెంపుడు - ప్రేపుడు || ప్రాంకు - ప్రాంకుడు || మాయు-
మాపుడు || రాచు - రాపుడు || ఇత్యాదులు ||

ఉవర్ణకంబుక్యాదులకగు. ११

అడుకు - అంటూ - ఒప్పు - ఒఱుగు - ఒసుగు ||

వడిప్రభృతులిస్తైఱుంగునది. १२

వడి - కొలువడి - గెలువడి || నడవడి- వ్యతిరేకంబునలేవడి ||
వి - తనివి - తెలివి - విరివి || అవు - తగవు- నగవు-ఉఱవు||ఇ-
చేయి - ప్రాయి || కలి - కనుకలి || వినుకలి - ఇత్యాదులుమహా
జనవ్యవహారంబుల నెఱుంగునది ||

ఇదికృదంతపరిచ్ఛేదము.

ప్రకీర్ణకపరిచ్ఛేదము.

పదాద్వ్యంబులుబులైవర్ణంబులురలతుల్యంబులు. १

అతఁడుబుమి - ఇటుసంధిలేదు || అబుమి-ఇటుయఁగమము
లేదు || వచ్చెబుమి - వచ్చెణబుమి- వచ్చెనబుమి-ఇటుతు
మునకులోపసంశేషస్వత్వములు ||

ఆచ్ఛికపదంబులందు త్తమంబులగురులుడుమందటి
యేత్వంబునకుప్రాస్వంబువిభాషనగు. १

నల్లేరు - నల్లేరు - పల్లేరు - పల్లేరు - పెన్నేరు- పెన్నేరు -
మానేరు - మానేరు - ఆడేలు - ఆడేలు-కుండేలు - కుండేలు ||
తోండేలు - తోండేలు - నాంగేలు - నాంగేలు-నేరేడు-నేరెడు-
మారేడు - మారెడు - పూరేడు- పూరెడు-తంగేడు-తంగెడు ||

ఉయేలపయ్యెదతొయెతులం డ్రిక్స-నామంబు
లందుయావందాలవ్యవక్రయోగం
బులేదు || १ || స్ఫుర్తము.

ఉయేలయాయాలలచాపులనొండొం
టికింగులుచయొండెనగు. ४

ఉయేల - ఉయేల - ఉయేల - ఉయాల - ఉయల-ఉయా-
ల - వశ్వమాణంబుయద్విత్వంబు - ఉయ్యల - ఉయ్యెల - ఉ
య్యుల - ఉయ్యు ||

పయ్యెదపయ్యద. २

ఊయేలామలందౌలి యచ్చమిందిహాల్లు
సన్కవ్యర్వచనంబొండెనగు. ३

ఊయేల - ఊయేల || ఊయేల - ఊయేల-ఊయోల - ఊయేల - ఆయై - ఏలిదము - ఓయు - ఓయారము - కోపు - థమరగ్రము - జాజర - తీనియ - తీయము - తేప - ష్టవము - తేమ - తోయలి - దీవియ - నూవు - నోవి - నోవు - పూవు-పేయ - మోక-అంకరము - మోటిక - మోవు - వీయము- ఇత్యాదులూ యేలాదులు ||

ఒకారంబుక్రింది ఒకారంబునకుండదినులులక్రింది
సలలకులోపంబుబహుళంబుగనగు. ४

అఱ్లు - అఱు || గొణ్ణియ - గొటియ || కన్ను - కను||నన్ను
నను || పల్లు - పలు || విల్లు - విలు ||

అక్కాదులజ్జడులోపంబువిభాషనగు. ५

అకట - అక్కట || అక్కట - అట్టిక - అట్టుక - అట్టై - అయ్యా - అయ్యారె - అవ్వారి - ఇట్టిక - ఉప్పవడము - ఉమ్మి- ఎక్కు-సుక్కి-యము - ఎక్కు-సెక్కి-యము - ఎక్కి-రింత-ఎడ్డ - ఎన్నిక - ఎమ్ముక - కజ్జాయము - కట్టా - కట్టిక - కప్పరము-కహ్మటము - కహ్మతము - కువ్వాడము - కొట్టిక - కొహ్మ - కొయ్యగూర - గయ్యాళము - గిజ్జిగాడు - గుజ్జరాతి - చిట్టి-చిన్న - చిమ్మట - చెన్నటి - చెప్పము - చెప్పఁడు - చెన్నట-చెల్లియలు -

జవ్వాజి- జాబిల్లి - తహ్మటము - తమ్ములము - తల్లి - తుమ్మికి- తువ్వర- తెల్లి - దవ్వు- దివ్యియ- సవ్వు- నిద్దర - నివ్వర - నివ్వాళి- నువ్వు- నెట్టిక- నెన్నాలి - పవ్వశించు - పిన్న - పుల్లియ - పువ్వు- పెద్ద- పొట్టి- ప్రాకెన్న - లైగ్గడ - బెగ్గడు - బొహ్ము - బొమ్మికము - బొమ్మిడికము- మజ్జి- మత్తోబు - మల్లారము - ముక్కు - ముద్దియ- మెట్టిక- మెక్కిరము-మెగ్గరము - మెణ్ణాము - రడ్డి - లాట్టిపిట్ట - వట్టి - వయ్యాళి-సన్నియ- స్వ్యాడి- స్వ్యంగి- అట్టు- ఇట్టు- ఎట్టు - అప్పుడు- ఇప్పుడు- ఎప్పుడు- అన్ని- ఇన్ని- ఎన్ని- కొన్ని- మమ్ము- మిమ్ము- తమ్ము - అమ్ము - అక్కి- అవ్వు- అయ్యి- అప్పు- అచ్చోటు - ఇచ్చోటు - ఎచ్చోటు - అచ్చుటు - ఇచ్చుటు- ఎచ్చుటు - ఇత్యాదులక్కటాదులు ||

జడ్డక్కిరంబుతోబుదాదిస్వరంబుగూడు
చోజడ్డకులోపంబులేదు. ८

అణ్ణతె - కన్నదరె - నన్నడిగె - పల్లాతె - విల్లండె ||

హోదులయసీలుగులోనగువానితొలిహాల్లునకు
లోపంబుబహుళంబుగనగు. १०

హడపము - అడపము || హారిదశము - అరిదశము || హాలఁడి-
అలఁడి || సీలుగు - శులుగు || సీలుగు - నెగయు - పొందు-పొన
రు || పూనుపొదపులకొదిలోపంబొకండువచియంచెనదియవిచార
మూలకంబు ||

ఆరాటాదులంబుథి మేతరదీర్ఘు ంబునకు
త్రూస్వంబువిభాషనగు. ११

ఆరాటము-ఆరటము॥ ఆరాటము-కుర్కు-అటితి - కేళాంకూళి -
కొమారుడు - కొమారిత- గంబూరము - పెంచారము - బంగా
రము-బేహారము - వీటతాటము - సుంతోసము ॥ •

ఓయారాదులం దౌలీదీర్ఘు ంబునకు
త్రూస్వంబువిభాషనగు. १२

ఓయారము - ఒయారము ॥ ఓయారము- కేళాంకూళి- కో
లె- గూడారము - గోరువంకపక్షి-బోహోరు - సీలుగు - పేండ-
బేహారము దీర్ఘు మధ్యంబు- మాఱు - మూలుగు - మోఱపు- వీట
తాటము- వీడియము ఇత్త్వాదులు ॥

అడంగ్యాదులడాకుణకారంబువిభాషనగు.

అడఁగు- అణఁగు॥ అడఁగు॥ కడఁగు॥ చిల్లాడము॥ తడగము॥
సాఁడెము॥ పోఁడె॥ మిఁడుగు ॥ వడఁఁ ము ॥ మిఁడుగులు ॥ ఇవియ
డంగ్యాదులు ॥

దక్కు-లోనగువాన్నిదాకుడకారంబు
విభాషనగు. १४

దక్కు- - డక్కు- ॥ దక్కు- - దగ్గులు - దాఁగు - దాకలి-దిగు-
చీఁయ.- దూయ - దెందము - దెప్పరము- దెప్పు- దొంగ- దొ
ప్పు - ఇత్త్వాదులు ॥

ప్రేక్షీర్థకపరిచ్ఛేదము.

८३१

ఎతాదులకుమువర్షై కంబురపంబధునపుడు
దీర్ఘు ంబువిభాషనగు. १५

ఎతము - ఎతాము॥ ఎతము - కల్పము- గాలము - గుష్టము -
గోణము- గోతము- జాజము- జుంజము- జోతము - తణగము -
బొండ్లము - వొండము - లాతము - పీణము ॥ ఇత్త్వాదులు ॥

పదాంతంబులయిస్సంయు క్రూంబులయిననులురుల
యుత్యైంబునకులోపంబుబహుశంబుగనగు. १६

ఇందునురులకుత్యైలోపంబు ప్రాయికంబుగహల్పు రకంబుల
కుజూపటైము - ప్రూస్వడె - మినువడె - మిన్వడె - వశ్చరువా
రు- వత్తుర్వారు- కారుకొనియె - కారీకొనియె - రాములు- రా
ముల్- వనములు- వనముల్ ॥

ఆచ్చిఖైకంబులంబదముధ్యంబులనలడరలయుత్యైం
బునకులోపంబుబహుశంబుగనగు. १७

కినుక- కిన్కు॥ కానుక- కాన్కు॥ చిలుక- చిల్కు॥ కొలువ-
కొల్వు॥ అషుగు - అష్టు॥ కడుపు - కడ్పు॥ పెరుగు - పెస్పు. కూ
రుకు - కూర్చు॥

లాతియచ్చునపుసహిత మొకానెకచోనుడి
సదుములోపంబుగానంబడియెడి. १८

కలికి- కల్చు॥ ములికి- ముల్చు॥ బుడిపి - బుడ్చి ॥ పొలఁఁ-
పొల్చి ॥

అబ్బరాదులందుత్వంబునకులో

పంబువిభావనగు. १८

అబ్బరము - అబ్బము || అబ్బరము - కప్పరము - అప్పడు -
ఇప్పడు - ఎప్పడు - చప్పడు - నెత్తురు - ఇత్యాదులు ||

చుక్కరకరువర్ణకంబునకుముండఱిదువర్ణంబునుత్వం
బునకులోపంబువిభావనగునగుచోద
తూర్పుర్వంబుగురువుగాదు. १९

అదురుచు - అద్దుచు || ఎదురుచు - ఎద్దుచు || పదురుచు - ప
శ్రుచు ||

జూదాదులదాకుజకారంబువిభావనగు. २०

జూదము - జూబము || అవుము - జవాది - జాది- జాను - విన
వాది ||

నిందయందాప్రేషితంబునాద్వకురములకు
తూర్పుదీర్ఘుంబులకుగీలగు. २१

కుంభకస్థండు - గింభకస్థండు || రావణండు గీవణండు ||

పాదంబునంబ్రథమద్వితీయాకురములు
వళీప్రాసంబులునాబడు. २२

యవలలులఫ్యూలఫువులుమైంబొరయు
రేఫంబులుపారయవు. २४

రేఫంబులులఫ్యూలఫువులుంవక్కు-ంగల
విచేషంబులునార్య వ్యవహారంబులఁ

దెలియుట్రేయంబు. २५

శ్రీస్తనాఖ్మిత్కస్తూరీపజ్క-సంకలితోర్నే
పజ్క-జాత్మోయనాథాయవేంకటైశాయ
మాన్మికమ్.

ఇదిప్రకీర్ణక పరిచ్ఛేదము.

బాలవ్యాకరణముసంపూర్ణము.

శైలిలైలై

క || మునుముదుపడ్డంబగుచుం | దనరినవ్యాకృతినొత్తతత్తత్త
యొకకొంతం | దెనిగించియిదిఫుటించితి | ననయముబాలావ
బోధమగుభంగిందగణ.

క || తెనుఁగునకు శబ్దలక్షణ | మనయంబరయంగవేడ్క-నం
దినవారల్ | తనరఁగేనీవ్యాకరణం | బునమూలంబయినకృతిని
బోలఁగునదగుణ.